

Materiały źródłowe w nauczaniu wiedzy o społeczeństwie w liceum ogólnokształcącym i technikum

**pod redakcją
Janusza Korzeniowskiego**

ZESZYT 6.

EDUKACJA OBYWATELSKA

**Materiały źródłowe
w nauczaniu
wiedzy o społeczeństwie
w liceum ogólnokształcącym
i technikum**

pod redakcją

Janusza Korzeniowskiego

SZCZECIN 2012

Redakcja

Janusz Korzeniowski

Korekta

Katarzyna Kryszczuk-Mańkowska

Skład

Piotr Lachowicz

Copyright © 2012 by Zachodniopomorskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli

ISBN 978-83-89882-72-1

Wydawca

Zachodniopomorskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli

ul. Gen. J. Sowińskiego 68

70-236 Szczecin

Spis treści

I. TEKSTY ŹRÓDŁOWE W EDUKACJI OBYWATELSKIEJ	4
II. KLASYFIKACJA TEKSTÓW ŹRÓDŁOWYCH	6
III. PRZYKŁADY ZADAŃ WRAZ Z ROZWIĄZANIAMII DO WYBRANYCH RODZAJÓW TEKSTÓW ŹRÓDŁOWYCH	12
IV. PROPOZYCJE ZADAŃ Z WYKORZYSTANIEM TEKSTÓW ŹRÓDŁOWYCH. CZWARTY ETAP EDUKACYJNY – ZAKRES PODSTAWOWY	68
1.1. Sposoby nabycia obywatelstwa polskiego	69
1.2. Obywatelstwo Unii Europejskiej	72
1.3. Gdzie trzeba pójść z konkretną sprawą	74
1.4. Wszystko o dowodach osobistych	78
1.5. Procedura wydawania paszportu	81
1.6. Poradnik. Obywatel w urzędzie	84
1.7. Kodeks Etyki Pracowników Urzędu Miasta Szczecin	89
1.8. Kodeks Etyki Pracowników Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy	92
2.1. Podsystemy aksjo-normatywne: zwyczaj, moralność i prawo	95
2.2. Konstytucyjne zasady organizacji i działania sądów	98
3.1. Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r	103
3.2. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego	106
3.3. Zasady etyki zawodowej policjanta	112
3.4. Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze	115
3.5. Terroryzm – co robić w sytuacji zagrożenia?	117
4.1. Prawa ucznia w prawie oświatowym (streszczenie)	123
4.2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych	127
4.3. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym	130
4.4. Poradnik „Polak za granicą”	132
5.1. Czym są prawa człowieka	138
5.2. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (wersja dla dzieci)	140
5.3. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (wersja dla dzieci)	144
5.4. Konwencja o Prawach Dziecka (wersja dla dzieci)	148
5.5. Wybrane prawa dziecka – rysunki	153
6.1. Rzecznik Praw Obywatelskich	156
6.2. Europejski Trybunał Praw Człowieka – pytanie i odpowiedzi	159
6.3. O <i>Amnesty International</i>	162
6.4. Organizacje pozarządowe broniące praw człowieka	164

I. TEKSTY ŹRÓDŁOWE W EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

W edukacji obywatelskiej ogromne znaczenie odgrywają różnego rodzaju źródła. Są one jednak zróżnicowane pod względem wartości merytorycznej oraz perswazyjności przekazu, dlatego uczniowie powinni nabywać umiejętność krytycznego ich odczytywania i wartościowania. Z drugiej strony, od umiejętności stawiania pytań przez nauczyciela zależy, ile informacji uda się uzyskać za pośrednictwem danego źródła¹.

Funkcje tekstów źródłowych

W edukacji obywatelskiej źródła pełnią następujące funkcje:

- motywacyjną – źródła poprzez pokazanie jednostkowego, ludzkiego wymiaru zjawisk i procesów zachodzących w społeczeństwie pomagają zainteresować uczniów różnymi wymiarami życia społecznego;
- ilustracyjną – źródła obrazują i uszczegóławiają treści kształcenia, które stają się w ten sposób bliższe życia i tym samym bardziej zrozumiałe;
- informacyjną – źródła przekazują informacje o omawianych wydarzeniach, procesach, zjawiskach lub postaciach, przybliżają też uczniom procedurę badań naukowych, pokazując, że wszelka wiedza pochodzi ze źródeł;
- weryfikacyjną – analiza źródeł jest doskonałym uzupełnieniem podręcznika i wykładu nauczyciela, ponieważ uczeń może wówczas np. dostrzec, czym różnią się generalizacje od jednostkowych przypadków. Poznając jednostkowe przypadki, poznają emocje i wartości, jakimi kierują się inni ludzie, a jednocześnie odnoszą je do własnych przeżyć i doświadczeń;
- kontrolną – źródła ułatwiają nauczycielowi zdiagnozowanie stopnia opanowania umiejętności analizy i interpretacji tekstu przez uczniów.

Umiejętności rozwijane w pracy z tekstami źródłowymi

Praca uczniów z materiałami źródłowymi sprzyja pogłębianiu ich wiedzy oraz rozwija takie **umiejętności**, jak:

- wykorzystywanie wcześniej nabytej wiedzy w nowych sytuacjach poznawczych;
- wyszukiwanie, gromadzenie i selekcjonowanie źródeł;
- rozróżnianie faktów od opinii;
- wykrywanie tendencyjności źródeł;

¹ Szerzej na temat tekstów źródłowych: J. Korzeniowski, M. Machałek, *Edukacja obywatelska w szkole. Teoria i praktyka*, Warszawa 2011, s. 146–159.

- rozpoznawanie intencji nadawcy;
- dostrzeganie perswazji i manipulacji;
- porównywanie informacji pochodzących z różnych źródeł;
- integrowanie informacji pochodzących z różnych źródeł;
- formułowanie sądów, wnioskowanie uwzględniające różne punkty widzenia;
- integrowanie wiadomości uzyskanych ze źródła z nabytą wcześniej wiedzą pozaźródłową;
- dociekliwość, samodzielność myślenia.

Zasady pracy ze źródłami

Nauczyciel, decydując się na wykorzystanie źródeł podczas lekcji, powinien kierować się zarówno ich wartością merytoryczną, jak i oceną dotychczasowych umiejętności konkretnego zespołu klasowego. Analizowane źródło musi: zostać powiązane logicznie z tematem lekcji, dotyczyć istotnych zagadnień, być atrakcyjne dla uczniów oraz dostosowane pod względem trudności i objętości do ich możliwości percepcyjnych.

Najczęściej popełniane przez nauczycieli **błędy** przy wykorzystywaniu źródeł w procesie dydaktycznym to:

- pomijanie wprowadzenia do analizy źródła;
- niewłaściwy dobór źródeł (np. źródło nie jest reprezentatywne dla danego problemu, bo przedstawia jednostkowy przypadek; źródło jest zbyt obszerne, a jego analiza przekracza możliwości percepcyjne uczniów; źródło jest zbyt trudne pod względem semantycznym lub ma zbyt rozbudowaną strukturę wewnętrzną);
- pytanie o kilka kwestii jednocześnie;
- pytania zbyt szczegółowe;
- pytania sugerujące odpowiedzi (retoryczne);
- pytania rozstrzygnięcia (tak/nie);
- pytania przekraczające możliwości merytoryczne uczniów.

II. KLASYFIKACJA TEKSTÓW ŹRÓDŁOWYCH

Podobnie jak w naukach historycznych, również w edukacji obywatelskiej można dzielić źródła informacji według różnych kryteriów. Jedną z najbardziej uniwersalnych klasyfikacji jest podział na źródła pisane i źródła niepisane.

Postępowanie ze źródłami informacji w edukacji obywatelskiej wymaga, podobnie jak ze źródłami historycznymi, przeprowadzenia krytyki źródła – zewnętrznej i wewnętrznej. Jednak w przypadku źródeł stosowanych w edukacji obywatelskiej mniejsze znaczenie niż w historii ma krytyka zewnętrzna. Krytyka wewnętrzna natomiast składa się z analizy treści i ich właściwej interpretacji, których celem jest ustalenie wiarygodności źródła oraz oddzielenie faktów od opinii.

A. Teksty normatywne

Teksty normatywne, czyli akty prawne funkcjonujące w danym państwie w określonym czasie, tworzą porządek prawny, który w mniejszym lub większym stopniu reguluje funkcjonowanie państwa we wszystkich obszarach. Specyfika tekstów normatywnych polega głównie na ich szczególnej strukturze wewnętrznej i hermetycznej terminologii prawniczej. Stosowane przez aktotwórców pojęcia są znane i rozumiane na gruncie prawa, a zastąpienie tych pojęć innymi określeniami prowadziłoby do zmniejszenia precyzji aktu prawnego i rodziło problemy interpretacyjne. Z tego faktu wynikają zasady analizy i interpretacji aktów prawnych.

Zasady analizy i interpretacji aktów prawnych:

- określenie rangi danego aktu w hierarchii aktów prawnych obowiązujących w państwie;
- rozpoznanie struktury dokumentu – pozwala na znalezienie pojedynczej informacji;
- wyjaśnienie terminologii (znajomość pojęć prawnych);
- określenie, jakie kwestie są regulowane w danym akcie prawnym;
- czy analizowany akt prawny jest zbiorem pojedynczych przepisów, czy częścią większej całości;
- jeśli poszczególne przepisy tworzą większą całość, to jakie są ich wzajemne relacje;
- które przepisy mają szczególne znaczenie, a które mają charakter uzupełniający.

Uwaga:

nauczyciel, korzystając z tekstów normatywnych, powinien sprawdzić ich aktualny stan prawny.

A.1. KONSTYTUCJA

Konstytucja – ustawa zasadnicza, akt prawny o najwyższej mocy prawnej określający suwerena władzy, podstawy ustroju politycznego i gospodarczego państwa, strukturę i kompetencje organów

władzy, wolności i prawa jednostki, a także tryb zmiany. System prawa danego państwa musi nie tylko wynikać z konstytucji, ale pozostawać z nią w zgodzie.

A.2. UMOWA MIĘDZYNARODOWA

Umowa międzynarodowa – zgodne oświadczenie woli dwu lub więcej podmiotów prawa międzynarodowego, wywołujące skutki prawne; stronami są państwa i organizacje międzynarodowe; chociaż noszą różne nazwy (np. traktat, układ, konwencja, pakt, konkordat), mają jednakową moc prawną.

A.3. USTAWA

Ustawa – powszechnie obowiązujący akt normatywny wydawany przez parlament. W hierarchii źródeł prawa ustawa zajmuje miejsce bezpośrednio po konstytucji i umowie międzynarodowej ratyfikowanej za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie. Każda ustawa może więc podlegać kontroli z punktu widzenia jej zgodności z konstytucją. Z drugiej strony, ustawa stanowi podstawę obowiązywania wszystkich aktów podstawowych (np. rozporządzeń), które nie mogą być z nią sprzeczne, a w razie sprzeczności podlegają uchyleniu w trybie przewidzianym dla kontroli ich legalności. Ustawa jest aktem ustanawianym w specjalnym trybie, zapewniającym jej odpowiednią legitymację demokratyczną. Powszechnie uważa się, że w państwie demokratycznym ustawy powinny być podstawą regulacji wszystkich stosunków prawnych.

A.4. ROZPORZĄDZENIE

Rozporządzenie – zbiorcze określenie aktów normatywnych, wydawanych przez naczelne organy władzy wykonawczej; rozporządzenie wykonawcze służy wykonywaniu ustawy, ma od niej niższą moc prawną i jest wydawane na podstawie upoważnienia zawartego w ustawie; w Polsce Konstytucja RP zawęziła krąg podmiotów uprawnionych do wydawania rozporządzeń; rozporządzenia wydają: Prezydent RP, Rada Ministrów, prezes Rady Ministrów, ministrowie kierujący działami administracji rządowej, przewodniczący komitetów określonych w ustawach wchodzący w skład Rady Ministrów oraz Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji; są one źródłami powszechnie obowiązującego prawa, mogą być wydawane tylko na podstawie ustawy i w celu jej wykonania.

A.5 ZARZĄDZENIE

Zarządzenie – akt normatywny wydawany przez uprawnione organy państwowe. Według Konstytucji RP zarządzenia są wydawane tylko na podstawie ustawy. Nie są one źródłami powszechnie obowiązującego prawa, mają charakter wewnętrzny i obowiązują tylko jednostki organizacyjne podległe organowi wydającemu te akty. Zarządzenia nie mogą stanowić podstawy decyzji wobec obywateli, osób prawnych oraz innych podmiotów. Podlegają one kontroli co do ich zgodności z powszechnie obowiązującym prawem. Obecnie uprawnienia do wydawania zarządzeń posiadają: Prezydent RP, prezes Rady Ministrów i ministrowie.

A.6. UCHWAŁA

Uchwała – akt woli ciała kolegialnego (organu państwowego, samorządowego, organizacji społecznej, politycznej lub międzynarodowej); treścią uchwały może być zajęcie stanowiska w określonej sprawie; charakter szczególnie mają uchwały indywidualne (zwłaszcza nominacyjne) oraz uchwały ogólne (normatywne, ustalające wykładnię prawa lub wytyczne obowiązujące dla innych organów); uchwały normatywne (zawierające normy prawne) są stanowione w RP przez Sejm i Senat, rząd, rady gmin; dzielą się na uchwały wykonawcze, tzn. wydawane na podstawie i w celu wykonania ustaw, oraz uchwały samoistne, wydawane bezpośrednio na podstawie konstytucji (np. regulaminy Sejmu i Senatu).

A.7. STATUT

Statut – zbiór przepisów regulujących strukturę, zadania i sposób działania zrzeszeń, zakładów publicznych (np. szkół wyższych), instytucji lub organizacji (np. spółdzielni).

B. Teksty narracyjne

B.1. Filozofia polityczna

Filozofia polityczna to dział filozofii zajmujący się problemami związanymi z życiem zbiorowym społeczeństwa, takimi jak: natura, źródła i cele państwa, uzasadnienia i klasyfikacje ustrojów, pochodzenie i granice władzy, rola jednostki w zbiorowości, funkcja obyczajów i instytucji, związki między moralnością a polityką; celem filozofii politycznej było odkrycie podstawowych zasad i zależności obowiązujących w życiu zbiorowym.

Zasady analizy i interpretacji tego rodzaju tekstów są analogiczne jak postępowanie przy narracyjnych tekstach źródłowych w naukach historycznych:

- uczeń nie powinien streszczać tekstu, ale wyszukiwać w nim konkretnych informacji;
- do prawidłowego przeprowadzenia krytyki tekstu konieczna jest informacja o autorze, czasie, miejscu i okolicznościach powstania tekstu;
- wyjaśnienie niezrozumiałych zwrotów, terminów i określeń występujących w tekście;
- umieszczenie źródła w szerszym kontekście historycznym;
- wyodrębnienie najistotniejszych informacji zawartych w źródle;
- podjęcie próby wyodrębnienia informacji, których źródło nie zawiera (które zostały pominięte przez autora).

B.2. Teksty publicystyczne

Specyfika tekstów publicystycznych polega na tym, że są to wypowiedzi publikowane w środkach komunikacji społecznej na tematy interesujące społeczeństwo w danym momencie. Każda wy-

powieź publicystyczna interpretuje i ocenia fakty z przyjętego przez autora punktu widzenia, a jej celem jest wpływ na opinię publiczną. Rozpowszechnienie i masowe oddziaływanie publicystyki stało się możliwe wraz z wynalezieniem druku, potem radia, telewizji i obecnie Internetu. Istnieje wiele form i gatunków publicystycznych, a wiele tekstów publicystycznych trudno jednoznacznie przyporządkować do określonego gatunku.

Można dokonać wielu różnych klasyfikacji tekstów publicystycznych. Ze względu na temat wypowiedzi można wyróżnić publicystykę: polityczną, społeczną, kulturalną, naukową, sportową. Ze względu na miejsce publikacji: prasową, radiową, telewizyjną, internetową. Można wyróżnić następujące gatunki literackie: artykuł, felieton, kronika, reportaż, wywiad, polemika. Wciąż pojawiają się nowe gatunki i formy publicystyczne. Z upowszechnieniem telewizji wiąże się powstanie talk-show, a z ekspansją Internetu powstanie blogów.

Teksty publicystyczne są subiektywne i zawsze prezentują obraz rzeczywistości widzianej oczami autora tekstu. Są perswazyjne, czyli nastawione na wywieranie wpływu na ludzi, przekonanie do racji autora tekstu. Prawidłowe odczytanie tego rodzaju tekstu wymaga krytycyzmu, czyli przyjęcia postawy nakierowanej na dotarcie do jak największej ilości źródeł informacji o danej sprawie i stawiania im pytań. Stąd niezbędne jest znalezienie odpowiedzi na pytania:

1. Dlaczego autor wybrał dany temat/osobę?
2. Jaki jest stosunek autora do opisywanego wydarzenia, sprawy, osoby?
3. Jakie fakty dotyczące danej sprawy, wydarzenia, osoby autor przedstawił, a jakie (według Twojej wiedzy lub innych źródeł) pominął?
4. Ile jest w tekście faktów, a ile opinii?
5. W jakim stopniu tekst wpłynął na Twoją ocenę wydarzenia, sytuacji, osoby?

Wybrane rodzaje tekstów publicystycznych

B.2.1. ARTYKUŁ

Artykuł – ogólna nazwa drukowanej wypowiedzi publicystycznej, od notatki informacyjnej na temat polityczny, społeczny, kulturalny, sportowy – po krótki esej. Dobry artykuł powinien być przejrzysty kompozycyjnie, zawierać logiczny wywód, w którym kolejne argumenty stanowią potwierdzenie tezy lub opis sytuacji.

B.2.2. FELIETON

Felieton – krótki utwór dziennikarski (prasowy, radiowy lub telewizyjny) utrzymany w osobistym tonie, lekki w formie, wyrażający – często skrajnie złośliwie – osobisty punkt widzenia autora. Felieton jest zwykle umieszczany na stałej kolumnie. Do felietonów zaliczane są również stałe rubryki zawierające rysunki satyryczne (tzw. felietony rysunkowe). Obecne są najczęściej w polskich tygodnikach, ale również w dziennikach. Tematyka: społeczno-obyczajowa, podróżnicza, sądowa, wojenna, sportowa, popularnonaukowa.

B.2.3. WYWIAD

Wywiad – rozmowa pomiędzy dwiema osobami, lub prowadzącym i grupą osób, podczas której osoba przeprowadzająca wywiad zadaje pytania w celu uzyskania pewnych informacji, dotyczących na przykład jakiegoś ważnego wydarzenia.

B.2.4. POLEMIKA

Polemika – dyskusja na sporny dla jej stron temat, najczęściej związany z polityką, sportem, religią, socjologią, sztuką, literaturą itp.

B.2.5. KRONIKA

Kronika – faktograficzny opis wydarzeń w układzie chronologicznym. Nie zawiera analizy tych wydarzeń, może jednak zawierać podsumowania oraz komentarz autora. Wydarzenia te najczęściej dotyczą życia państwa, instytucji, organizacji itp. Zapis tych wydarzeń może odbywać się na bieżąco, w miarę ich dziania się, lub później. Dominuje w tym gatunku funkcja informacyjna, ale sam dobór faktów może mieć charakter perswazyjny.

B.2.6. REPORTAŻ

Reportaż – jest to gatunek literacki z pogranicza publicystyki i literatury (literatury faktu). Obejmuje utwory, które stanowią relację z określonych wydarzeń, a których naocznym świadkiem był sam autor. Ze względu na stopień autorskiego zaangażowania reportaż przybrać może formę czysto informacyjną, relacjonującą bądź też fabularną.

B.2.7. BLOG

Blog – rodzaj strony internetowej zawierającej określoną liczbę odrębnych, samodzielnych, uporządkowanych chronologicznie wpisów, których twórcą jest właściciel bloga. Mają najczęściej charakter osobisty (zawierają osobiste przemyślenia, uwagi, komentarze – przedstawiają w ten sposób światopogląd autora). Mogą być też poświęcone określonej tematyce (portale) i wówczas mają zwykle wielu autorów.

B.2.8. LIST OTWARTY

List otwarty – tekst interwencyjny napisany przez autora lub sygnatariuszy w formie bezpośredniej do szerokiego grona odbiorców, np. do mieszkańców lub władz, podany do publicznej wiadomości (np. poprzez publikację w prasie) w celu zwrócenia uwagi na przedstawianą sprawę lub wymuszenia zajęcia w tej sprawie (określonego) stanowiska przez adresata listu.

B.2.9. PETYCJA

Petycja – pismo zawierające jakąś prośbę, kierowane do władz w określonej, ważnej dla autora lub sygnatariuszy sprawie. Petycja może zostać złożona lub przedstawiona. Może być w formie ustnej lub pisemnej.

C. Źródła ikonograficzne

W praktyce edukacyjnej wykorzystujemy źródła ikonograficzne, których treść jest związana z określonym wydarzeniem, zjawiskiem lub postacią. Punktem wyjścia do analizy i interpretacji tego rodzaju źródła informacji jest określenie jego tematyki oraz interpretacja jego treści.

C.1. KARYKATURA

Karykatura – przesadne, ośmieszające uwydatnienie i wyolbrzymienie charakterystycznych cech postaci, przedmiotów lub wydarzeń w sztukach plastycznych (głównie w rysunku i grafice) lub w utworze literackim.

C.2. FOTOGRAFIA

Fotografia – obraz przedmiotu utrwalony na papierze; zdjęcie.

C.3. PLAKAT

Plakat – artystyczny gatunek grafiki użytkowej, spełniający funkcje informacji, reklamy, propagandy lub agitacji politycznej.

D. Źródła statystyczne – zbiory, wykazy informacji liczbowych

E. Źródła symboliczne

E.1. MAPA

Mapa – obraz powierzchni Ziemi lub jej części przedstawiony na płaszczyźnie za pomocą umownych znaków i kolorów.

III. PRZYKŁADY ZADAŃ WRAZ Z ROZWIĄZANAMI DO WYBRANYCH RODZAJÓW TEKSTÓW ŹRÓDŁOWYCH

A. TEKSTY NORMATYWNE

Janusz Korzeniowski

nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej

w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli

A.1. KONSTYTUCJA

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

23. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń:

1. przedstawia konstytucyjne zasady ustroju państwa;

Zadanie

Na podstawie tekstu źródłowego oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Art. 1.

Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli.

Art. 2.

Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Art. 3.

Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym.

Art. 4.

1. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu.

Art. 5.

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium [...].

Art. 10.

1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.

Art. 11.

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania partii politycznych. Partie polityczne zrzeszają na zasadach dobrowolności i równości obywateli polskich w celu wpływania metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa.

Art. 15.

1. Ustrój terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia decentralizację władzy publicznej.

Art. 16.

1. Ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową.

Art. 20.

Spółeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 25.

1. Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione.
2. Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniają swobodę ich wyrażania w życiu publicznym.
3. Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego.

Art. 30.

Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Wymień konstytucyjne zasady ustroju RP wynikające z treści powyższych artykułów Konstytucji.

- Art. 1. Zasada republikańskiej formy państwa.
- Art. 2. Zasada demokratycznego państwa prawnego.

- Art. 3. Zasada unitarnej formy państwa.
- Art. 4. Zasada suwerenności narodu.
- Art. 5. Zasada niepodległości i suwerenności Rzeczypospolitej Polskiej.
- Art. 10. Zasada podziału władzy i równowagi władz.
- Art. 11. Zasada pluralizmu politycznego.
- Art. 15. i 16. Zasada decentralizacji władzy publicznej i samorządu.
- Art. 20. Zasada społecznej gospodarki rynkowej.
- Art. 25. Zasada niezależności i współdziałania państwa i Kościołów oraz innych związków wyznaniowych.
- Art. 30. Zasada przyrodzonej godności człowieka.

B. Wyjaśnij konstytucyjną zasadę demokratycznego państwa prawnego, określając pięć cech państwa prawa.

Uczeń powinien podać pięć cech z niżej wymienionych:

- status obywatela w państwie oparty jest na zasadzie, iż prawa i wolności obywatela są naturalne i niezbywalne,
- rządy prawa chronią godność i zapewniają wolność obywateli,
- obowiązuje równość wobec prawa, czyli nikt nie jest dyskryminowany i nie posiada przywilejów,
- ingerencja prawa w sferę wolności działania jednostki ma miejsce tylko wtedy, gdy jest konieczna ze względu na dobro wspólne, w imię wolności i praw innych,
- instytucje państwa prawnego zapewniają wpływ społeczeństwa na władzę i jego udział w podejmowaniu decyzji państwowych,
- wszystkie organy władzy istnieją i działają na podstawie prawa oraz w granicach przez prawo określonych,
- istnieje trójpodział władz, zakładający wzajemne ograniczanie i kontrolowanie przez organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej,
- obowiązuje demokratyczne prawo wyborcze,
- opozycja istnieje legalnie i swobodnie funkcjonuje,
- treść prawa jest przedmiotem debaty publicznej i uwzględnia postulaty różnych grup społecznych,
- obowiązuje hierarchia aktów prawnych,
- prawo jest racjonalne, zrozumiałe, jednoznaczne, możliwe do wykonania i nie posiada luk,
- prawo jest jawne, ogłaszane i publikowane w stosownej formie i czasie,
- przyjmuje się w stosunku do obywateli zasadę: „dozwolone jest to, co nie jest przez prawo zabronione”,
- przymus stosowny jest w przypadkach i w sposób określony przez prawo,
- zakazane jest stosowanie odpowiedzialności zbiorowej,
- oskarżonemu przysługuje prawo do obrony,
- obowiązuje zasada domniemania niewinności oskarżonego, dopóki nie zostanie udowodniona wina,
- obowiązuje zasada, że prawo nie może działać wstecz,
- postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne,
- istnieją instytucje państwowe zabezpieczające poszanowanie prawa, takie jak: Trybunał Konstytucyjny, Rzecznik Praw Obywatelskich, Naczelny Sąd Administracyjny, niezawisłe sady.

Jerzy Sowa

nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie

w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Gryficach

A.2. UMOWA MIĘDZYNARODOWA

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

42. Systemy bezpieczeństwa i współpracy.

Uczeń:

2. opisuje cele i metody działania ONZ; [...]

Zadanie

Na podstawie tekstu źródłowego oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

**Układ o nierozprzestrzaniu broni jądrowej
przedłożony do podpisu przez przywódców państw
w Moskwie, Waszyngtonie i Londynie
dnia 1 lipca 1968 r.**

Artykuł I

Każde z Państw Stron niniejszego Układu dysponujących bronią jądrową zobowiązuje się do nieprzekazywania komukolwiek bezpośrednio lub pośrednio broni jądrowej lub innych jądrowych urządzeń wybuchowych oraz kontroli nad taką bronią lub takimi urządzeniami wybuchowymi, jak również do nieokazywania pomocy, niezachęcania i nienakłaniania w jakikolwiek sposób jakiegokolwiek państwa niedysponującego bronią jądrową do produkowania lub uzyskania inną drogą broni jądrowej lub innych jądrowych urządzeń wybuchowych i kontroli nad taką bronią lub urządzeniami wybuchowymi.

Artykuł II

Każde z Państw Stron niniejszego Układu niedysponujących bronią jądrową zobowiązuje się do nieprzyjmowania od kogokolwiek, bezpośrednio lub pośrednio, broni jądrowej lub innych jądrowych urządzeń wybuchowych oraz kontroli nad taką bronią lub takimi urządzeniami wybuchowymi, do nieprodukowania i niezyskiwania inną drogą broni jądrowej lub innych jądrowych urządzeń wybuchowych oraz do nieubiegania się i nieprzyjmowania jakiejkolwiek pomocy w produkowaniu broni jądrowej lub innych jądrowych urządzeń wybuchowych.

Artykuł III

1. Każde z Państw Stron Układu niedysponujących bronią jądrową zobowiązuje się do przyjęcia środków zabezpieczających ustalonych w porozumieniu, co do którego będą prowadzone roko-

wania i które będzie zawarte z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej, zgodnie z jej Statutem i systemem środków zabezpieczających Agencji, wyłącznie w celu kontroli wykonania jego zobowiązań, przyjętych zgodnie z niniejszym Układem, aby nie dopuścić do przekształcenia energii jądrowej przeznaczonej do celów pokojowych w broń jądrową lub inne jądrowe urządzenia wybuchowe. [...]

2. Każde z Państw Stron Układu zobowiązuje się nie udostępniać: a) wyjściowego lub specjalnego materiału rozszczepialnego lub b) urządzenia lub materiału specjalnie przeznaczonego lub przygotowanego do przerabiania, wykorzystania lub produkcji specjalnego materiału rozszczepialnego jakimkolwiek państwu niedysponującemu bronią jądrową dla celów pokojowych, jeżeli ten wyjściowy lub specjalny materiał rozszczepialny nie będzie podlegał środkom zabezpieczającym wymaganym na podstawie niniejszego artykułu. [...]
4. Państwa Strony Układu niedysponujące bronią jądrową zawrą, indywidualnie lub wspólnie z innymi państwami, porozumienia z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej mające na celu realizację wymogów niniejszego artykułu, zgodnie ze Statutem Agencji. [...]

Artykuł IV

1. Żadne z postanowień niniejszego Układu nie może być interpretowane jako naruszające nieodłączne prawo wszystkich Stron Układu do rozwoju badań, produkcji i wykorzystania energii jądrowej dla celów pokojowych, [...]
2. Wszystkie Strony Układu zobowiązują się ułatwiać, w możliwie jak najszerszym zakresie, wymianę wyposażenia, materiałów oraz informacji naukowych i technicznych dotyczących pokojowego wykorzystania energii jądrowej i mają prawo uczestniczyć w tej wymianie. [...]

Artykuł V

Każda ze Stron niniejszego Układu zobowiązuje się do podjęcia właściwych kroków w celu zapewnienia, zgodnie z niniejszym Układem, pod odpowiednim międzynarodowym nadzorem i przy pomocy właściwej procedury międzynarodowej, aby potencjalne korzyści wynikające z jakiegokolwiek pokojowego zastosowania wybuchów jądrowych były udostępnione bez dyskryminacji Państwom Stronom niniejszego Układu niedysponującym bronią jądrową i aby cena za wykorzystanie urządzeń wybuchowych dla takich Stron Układu była możliwie jak najniższa i nie obejmowała kosztów badań i rozwoju. [...]

Artykuł VI

Każda ze Stron niniejszego Układu zobowiązuje się do prowadzenia w dobrej wierze rokowań w sprawie skutecznych kroków mających na celu zaprzestanie w najbliższym czasie wyścigu zbrojeń jądrowych, w sprawie rozbrojenia jądrowego oraz w sprawie układu o powszechnym i całkowitym rozbrojeniu pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową. [...]

Artykuł X

1. Każda ze Stron niniejszego Układu, zgodnie ze swą suwerennością państwową, ma prawo wystąpić z Układu, jeżeli uzna, że wyjątkowe okoliczności związane z przedmiotem niniejszego Układu zagroziły najwyższym interesom jej kraju. [...]

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Na jakie grupy podzielono państwa sygnatariuszy układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej.

- Państwa sygnatariusze układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej zostały podzielone na dwie grupy: grupa mocarstw nuklearnych (które wyprodukowały lub dokonały wybuchu jądrowego przed 1967 rokiem) oraz grupę państw nienuklearnych (nieposiadających broni jądrowej).

B. Wymień obowiązki państw nuklearnych (posiadających broń jądrową) wynikające z traktatu.

Obowiązki państw nuklearnych:

- nieprzekazywanie innym państwom bezpośrednio lub pośrednio broni jądrowej i innych jądrowych urządzeń wybuchowych,
- kontrola broni jądrowej i innych jądrowych urządzeń wybuchowych,
- nieokazywanie pomocy, niezachęcanie i nienakłanianie państw, które nie mają broni jądrowej, do produkowania jej lub uzyskania inną drogą,
- udostępnianie państwom nieposiadającym broni jądrowej korzyści i informacji naukowych związanych z wykorzystywaniem energii atomowej dla celów pokojowych.

C. Wymień obowiązki państw nienuklearnych (nieposiadających broni jądrowej) wynikające z traktatu.

Obowiązki państw nienuklearnych:

- wyrzeczenie się broni jądrowej,
- poddanie się kontroli nad wyłącznie pokojowym charakterem wszelkiej swej działalności w dziedzinie energii jądrowej,
- zawarcie porozumienia z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej i przyjęcie systemu środków zabezpieczających Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej, aby nie dopuścić do przekształcenia energii jądrowej przeznaczonej do celów pokojowych w broń jądrową lub inne jądrowe urządzenia wybuchowe.

D. W jakim zakresie państwa sygnatariusze traktatu mogą wykorzystywać energię atomową?

- Państwa sygnatariusze układu mają prawo do rozwoju badań, produkcji i wykorzystywania energii atomowej dla celów pokojowych, przy zachowaniu międzynarodowych procedur kontrolnych.

E. Czy traktat zapobiegł dalszemu rozprzestrzenianiu się broni jądrowej? Odpowiedź uzasadnij, korzystając z wiedzy pozaźródłowej.

- Traktat nie zapobiegł dalszemu rozprzestrzenianiu się broni jądrowej na świecie. Takie państwa jak Indie, Pakistan i Izrael nie podpisały traktatu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej; prowadząc intensywne badania, wyprodukowały broń atomową – Indie w 1974 r., Izrael w 1979 r., Pakistan w 1998 r. W latach 1977–1994 również Republika Południowej Afryki posiadała broń jądrową. Innym państwem, które najprawdopodobniej dysponuje bronią jądrową od 2006 r., jest Korea Północna. Korea Północna podpisała i ratyfikowała w 1985 r. traktat o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej, ale w 2003 r. jednostronnie się z niego wycofała. Od kilku lat również Iran dąży do uzyskania broni jądrowej.

Janusz Korzeniowski

nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej

w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli

A.3. USTAWA

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

12. Społeczeństwo obywatelskie.

Uczeń:

6. przedstawia zasady zakładania i funkcjonowania stowarzyszeń, fundacji i organizacji pożytku publicznego w Polsce.

Zadanie

Na podstawie tekstu źródłowego oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

**Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r.
o działalności pożytku publicznego
i o wolontariacie**

[...] Art. 42.

1. Wolontariusze mogą wykonywać, na zasadach określonych w niniejszym rozdziale, świadczenia, odpowiadające świadczeniu pracy, na rzecz:
 - 1) organizacji pozarządowych [...] w szczególności w zakresie działalności pożytku publicznego,
 - 2) organów administracji publicznej, z wyłączeniem prowadzonej przez nie działalności gospodarczej,
 - 3) jednostek organizacyjnych podległych organom administracji publicznej lub nadzorowanych przez te organy, z wyłączeniem prowadzonej przez te jednostki działalności gospodarczej – zwanych dalej „korzystającymi”. [...]

Art. 43.

Wolontariusz powinien posiadać kwalifikacje i spełniać wymagania odpowiednie do rodzaju i zakresu wykonywanych świadczeń, jeżeli obowiązek posiadania takich kwalifikacji i spełniania stosownych wymagań wynika z odrębnych przepisów.

Art. 44.

1. Świadczenia wolontariuszy są wykonywane w zakresie, w sposób i w czasie określonym w porozumieniu z korzystającym. Porozumienie powinno zawierać postanowienie o możliwości jego rozwiązania.
2. Na żądanie wolontariusza, korzystający jest obowiązany potwierdzić na piśmie treść porozumie-

nia, o którym mowa w ust. 1, a także wydać pisemne zaświadczenie o wykonaniu świadczeń przez wolontariusza, w tym o zakresie wykonywanych świadczeń.

3. Na prośbę wolontariusza korzystający może przedłożyć pisemną opinię o wykonaniu świadczeń przez wolontariusza.
4. Jeżeli świadczenie wolontariusza wykonywane jest przez okres dłuższy niż 30 dni, porozumienie powinno być sporządzone na piśmie. [...]

Art. 45.

1. Korzystający ma obowiązek:
 - 1) informować wolontariusza o ryzyku dla zdrowia i bezpieczeństwa związanym z wykonywanymi świadczeniami oraz o zasadach ochrony przed zagrożeniami;
 - 2) zapewnić wolontariuszowi, na dotyczących pracowników zasadach określonych w odrębnych przepisach, bezpieczne i higieniczne warunki wykonywania przez niego świadczeń, w tym – w zależności od rodzaju świadczeń i zagrożeń związanych z ich wykonywaniem – odpowiednie środki ochrony indywidualnej;
 - 3) pokrywać, na dotyczących pracowników zasadach określonych w odrębnych przepisach, koszty podróży służbowych i diet.
2. Korzystający może pokrywać, na dotyczących pracowników zasadach określonych w odrębnych przepisach, także inne niezbędne koszty ponoszone przez wolontariusza, związane z wykonywaniem świadczeń na rzecz korzystającego.
3. Korzystający może pokrywać koszty szkoleń wolontariuszy w zakresie wykonywanych przez nich świadczeń określonych w porozumieniu, o którym mowa w art. 44 ust. 1.
4. Wolontariusz może, w formie pisemnej pod rygorem nieważności, zwolnić korzystającego w całości lub w części z obowiązków wymienionych w ust. 1 pkt 3.

Art. 46.

1. Wolontariuszowi mogą przysługiwać świadczenia zdrowotne na zasadach przewidzianych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.
2. Wolontariuszowi przysługuje zaopatrzenie z tytułu wypadku przy wykonywaniu świadczeń, o których mowa w art. 42, na podstawie odrębnych przepisów, z zastrzeżeniem ust. 3.
3. Wolontariuszowi, który wykonuje świadczenia przez okres nie dłuższy niż 30 dni, korzystający zobowiązany jest zapewnić ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków. [...]

Art. 47.

Korzystający ma obowiązek poinformować wolontariusza o przysługujących mu prawach i ciężących obowiązkach oraz zapewnić dostępność tych informacji. [...]

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Wymień pięć organizacji i instytucji, na rzecz których może działać wolontariusz.

- Organizacje: np. Caritas, Fundacja Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, Polski Czerwony Krzyż.
- Instytucje: np. Ośrodek Pomocy Społecznej, hospicjum.

B. Wymień trzy obowiązki korzystającego, które musi on spełnić na rzecz wolontariusza.

- Wolontariusz ma być poinformowany o ryzyku dla zdrowia i bezpieczeństwa oraz zasadach ochrony przed zagrożeniami.
- Wolontariusz ma mieć zapewnione bezpieczne i higieniczne warunki wykonywania przez niego świadczeń.
- Wolontariusz ma otrzymać zwrot kosztów podróży służbowych oraz diety.

C. Wymień trzy świadczenia, jakich wolontariusz może się domagać od korzystającego.

- Korzystający potwierdza na piśmie treść porozumienia.
- Korzystający wydaje pisemne zaświadczenie o wykonaniu świadczeń przez wolontariusza.
- Korzystający przedkłada pisemną opinię o wykonaniu świadczeń przez wolontariusza.

D. Wymień pięć korzyści dla beneficjentów, wynikających z podejmowanych działań wolontarystycznych.

Uczeń powinien wymienić np.:

- Rodziny potrzebujące wsparcia otrzymują m.in. tzw. szlachetne paczki.
- Słabsi uczniowie uzyskują koleżeńską pomoc w nauce.
- Osoby starsze, chore, niepełnosprawne uzyskują pomoc w robieniu zakupów, pracach domowych itp.
- Zwierzęta w schroniskach otrzymują dodatkową opiekę.
- Organizacje pozarządowe otrzymują organizacyjne wsparcie w realizacji swoich programów i akcji.

E. Wymień pięć korzyści, jakie osiąągają dzięki swojej działalności wolontariusze.

Uczeń powinien wymienić np.:

- Doświadczenie poczucia bycia potrzebnym.
- Doskonalenie własnych umiejętności organizacyjnych.
- Poznanie nowych ludzi.
- Możliwość spłacenia długu wdzięczności za dobro, którego wcześniej doznali od innych.
- Zdobywanie określonego statusu społecznego.

Joanna Tyczkowska

*nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie
w Zespole Szkół Łączności w Szczecinie*

A.4. ROZPORZĄDZENIE

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres podstawowy

5. Ochrona praw i wolności.

Uczeń:

6. znajduje informacje o naruszaniu praw człowieka w wybranej dziedzinie (np. prawa kobiet, prawa dziecka, wolność wyznania, prawo do edukacji, prawa humanitarne) i projektuje działania, które mogą temu zaradzić.

Zadanie

Na podstawie tekstu źródłowego oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ
z dnia 30 kwietnia 2007 r.
w sprawie warunków i sposobu oceniania,
klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy
oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych

[...] § 4

1. Nauczyciele na początku każdego roku szkolnego informują uczniów oraz ich rodziców (prawnych opiekunów) o:
 - 1) wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych (semestralnych) ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania;
 - 2) sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów;
 - 3) warunkach i trybie uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej (semestralnej) oceny klasyfikacyjnej z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych.
2. Wychowawca klasy na początku każdego roku szkolnego informuje uczniów oraz ich rodziców (prawnych opiekunów) o:
 - 1) warunkach i sposobie oraz kryteriach oceniania zachowania;
 - 2) warunkach i trybie uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania;
 - 3) skutkach ustalenia uczniowi nagannej rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania.

§ 5

1. Oceny są jawne dla ucznia i jego rodziców (prawnych opiekunów).

2. Na wniosek ucznia lub jego rodziców (prawnych opiekunów) nauczyciel uzasadnia ustaloną ocenę w sposób określony w statucie szkoły.
3. Na wniosek ucznia lub jego rodziców (prawnych opiekunów) sprawdzone i ocenione pisemne prace kontrolne oraz inna dokumentacja dotycząca oceniania ucznia są udostępniane do wglądu uczniowi lub jego rodzicom (prawnym opiekunom).

§ 12

1. Śródroczne i roczne (semestralne) oceny klasyfikacyjne z obowiązkowych zajęć edukacyjnych ustalają nauczyciele prowadzący poszczególne obowiązkowe zajęcia edukacyjne, a śródroczną i roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania – wychowawca klasy po zasięgnięciu opinii nauczycieli, uczniów danej klasy oraz ocenianego ucznia.

§ 13

1. Oceny bieżące i śródroczne oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych ustala się według skali określonej w statucie szkoły.
2. Roczne (semestralne) oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych, począwszy od klasy IV szkoły podstawowej, ustala się w stopniach według następującej skali:
 - 1) stopień celujący – 6;
 - 2) stopień bardzo dobry – 5;
 - 3) stopień dobry – 4;
 - 4) stopień dostateczny – 3;
 - 5) stopień dopuszczający – 2;
 - 6) stopień niedostateczny – 1.
3. Oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych nie mają wpływu na ocenę klasyfikacyjną zachowania.

§ 17

1. Uczeń może nie być klasyfikowany z jednego, kilku albo wszystkich zajęć edukacyjnych, jeżeli brak jest podstaw do ustalenia śródrocznej lub rocznej (semestralnej) oceny klasyfikacyjnej z powodu nieobecności ucznia na zajęciach edukacyjnych przekraczającej połowę czasu przeznaczonego na te zajęcia w szkolnym planie nauczania.
2. Uczeń nieklasyfikowany z powodu usprawiedliwionej nieobecności może zdawać egzamin klasyfikacyjny.
3. Na wniosek ucznia nieklasyfikowanego z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności lub na wniosek jego rodziców (prawnych opiekunów) rada pedagogiczna może wyrazić zgodę na egzamin klasyfikacyjny.

§ 19

1. Uczeń lub jego rodzice (prawni opiekunowie) mogą zgłosić zastrzeżenia do dyrektora szkoły, jeżeli uznają, że roczna (semestralna) ocena klasyfikacyjna z zajęć edukacyjnych lub roczna ocena klasyfikacyjna zachowania została ustalona niezgodnie z przepisami prawa dotyczącymi trybu ustalania tej oceny. Zastrzeżenia mogą być zgłoszone w terminie 7 dni od dnia zakończenia zajęć dydaktyczno-wychowawczych.
2. W przypadku stwierdzenia, że roczna (semestralna) ocena klasyfikacyjna z zajęć edukacyjnych

lub roczna ocena klasyfikacyjna zachowania została ustalona niezgodnie z przepisami prawa dotyczącymi trybu ustalania tej oceny, dyrektor szkoły powołuje komisję, która:

- 1) w przypadku rocznej (semestralnej) oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych – przeprowadza sprawdzian wiadomości i umiejętności ucznia w formie pisemnej i ustnej oraz ustala roczną (semestralną) ocenę klasyfikacyjną z danych zajęć edukacyjnych;
- 2) w przypadku rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania – ustala roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania w drodze głosowania zwykłą większością głosów; w przypadku równej liczby głosów decyduje głos przewodniczącego komisji.

§ 21

1. Począwszy od klasy IV szkoły podstawowej, uczeń, który w wyniku klasyfikacji rocznej (semestralnej) uzyskał ocenę niedostateczną z jednych albo dwóch obowiązkowych zajęć edukacyjnych, może zdawać egzamin poprawkowy z tych zajęć.
2. Egzamin poprawkowy składa się z części pisemnej oraz części ustnej, z wyjątkiem egzaminu z plastyki, muzyki, informatyki, technologii informacyjnej, techniki oraz wychowania fizycznego, z których egzamin ma przede wszystkim formę zadań praktycznych. [...]
8. Uczeń, który z przyczyn usprawiedliwionych nie przystąpił do egzaminu poprawkowego w wyznaczonym terminie, może przystąpić do niego w dodatkowym terminie, wyznaczonym przez dyrektora szkoły, nie później niż do końca września, a w szkole, w której zajęcia dydaktyczno-wychowawcze kończą się w styczniu – nie później niż do końca marca.
9. Uczeń, który nie zdał egzaminu poprawkowego, nie otrzymuje promocji do klasy programowo wyższej (na semestr programowo wyższy) i powtarza klasę (semestr).

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Rozstrzygnij, czy działania opisane w punktach A–L są zgodne z przepisami powyższego rozporządzenia.

B. Następnie do tabeli wpisz TAK lub NIE oraz podaj numer paragrafu i ustępu rozporządzenia, który reguluje określone zagadnienie.

	Opis sytuacji	TAK lub NIE	Numer paragrafu i ust.
A.	Wychowawca pod koniec roku szkolnego poprosił samorząd klasowy o wystawienie propozycji ocen zachowania swoich kolegów z klasy.	TAK	§ 12 ust. 1
B.	Nauczyciel chemii przedstawił uczniom swoje wymagania na poszczególne oceny w połowie października.	NIE	§ 4 ust. 1 pkt 1
C.	Najlepszy uczeń w klasie, za średnią ocen 4,76, otrzymał oceną wzorową zachowania.	NIE	§ 13 ust. 3
D.	Nauczyciel matematyki wystawił uczniowi na koniec roku ocenę 4+, uzasadniając, że na bardzo dobry jeszcze za mało umie.	NIE	§ 13 ust. 2
E.	Nauczyciel poinformował uczniów, że nie pokaże im sprawdzianej kartkówki, ponieważ zastępuje ona odpowiedź ustną i nie ma obowiązku okazania jej uczniowi.	NIE	§ 5 ust. 3

F.	Rada pedagogiczna nie wyraziła zgody na egzamin klasyfikacyjny ucznia, który notorycznie wagarował.	TAK	§ 17 ust. 3
G.	Dyrektor szkoły przypomniał 1 września o zapisie w statucie szkoły mówiącym, że nie można poprawić proponowanej rocznej oceny klasyfikacyjnej.	NIE	§ 4 ust. 1 pkt 3
H.	Rodzice ucznia dzień po rozdaniu świadectw poinformowali dyrektora szkoły, że nie zostali poinformowani, że ich synowi grozi ocena niedostateczna. Dyrektor stwierdził, że nauczyciele zaczęli już urlopy i nie ma możliwości stwierdzenia, czy zostało złamane prawo.	NIE	§ 19 ust. 1, 2
I.	Wychowawca klasy trzeciej poinformował na pierwszej w roku szkolnym lekcji wychowawczej, że kolejna, trzecia roczna ocena naganna zachowania spowoduje powtarzanie klasy.	TAK	§ 4 ust. 2 pkt 3
J.	Uczeń nie zgłosił się na egzamin poprawkowy z powodu choroby. Dyrektor wyznaczył mu inny termin egzaminu.	TAK	§ 21 ust. 8
K.	Nauczyciel historii na początku roku szkolnego uprzedził, że wiedzę uczniów będzie sprawdzał poprzez odpowiedzi ustne, kartkówki i sprawdziany.	TAK	§ 4 ust. 1 pkt 2
L.	Z powodu choroby uczeń opuścił w semestrze 50% lekcji matematyki i nie został sklasyfikowany z tego przedmiotu.	NIE	§ 17 ust. 1

Janusz Korzeniowski

nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej
w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli

A.5. ZARZĄDZENIE

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres podstawowy

1. Młody obywatel w urzędzie.

Zadanie

Na podstawie tekstu źródłowego oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Zarządzenie Nr 276/2007

**Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 28 marca 2007 r.
w sprawie wprowadzenia w Urzędzie Miasta Stołecznego Warszawy
Kodeksu Etyki pracowników Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy**

Na podstawie art. 33 ust. 3 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.) zarządza się, co następuje:

§1

Wprowadza się Kodeks Etyki pracowników Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszego zarządzenia.

§2

Traci moc zarządzenie nr 2709/2005 Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 22 sierpnia 2005 r. w sprawie wprowadzenia w Urzędzie Miasta Stołecznego Warszawy Kodeksu postępowania w sprawach etyki pracowników Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, zmienione zarządzeniem nr 2795/2005 z dnia 28 września 2005 r.

§3

Wykonanie zarządzenia powierza się Kierownikom podstawowych komórek organizacyjnych Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy oraz Burmistrzom Dzielnic miasta stołecznego Warszawy.

§4

Zarządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia podpisania.

Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy
Hanna Gronkiewicz-Waltz

Kodeks Etyki Pracowników Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy

Kodeks etyki określa zasady postępowania pracowników Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy. Przestrzeganie tych zasad jest gwarancją kompetencji, odpowiedzialności i wysokich walorów moralnych pracowników Urzędu, a także urzeczywistnia idei uczciwej, otwartej i przyjaznej w stosunku do społeczności lokalnej administracji samorządowej.

Zasadami wyznaczającymi właściwą postawę zatrudnionych w Urzędzie Miasta Stołecznego Warszawy są:

1. Zasada praworządności

Pracownik Urzędu m.st. Warszawy wykonuje swoje obowiązki ze szczególną starannością, zgodnie z obowiązującym prawem, mając na względzie interes publiczny. Podejmowane rozstrzygnięcia opiera na prawidłowo dokonanych ustaleniach, a uzyskane w wyniku prowadzonych postępowań informacje wykorzystuje wyłącznie do celów służbowych.

2. Zasada uczciwości i rzetelności

Pracownik Urzędu m.st. Warszawy podczas wykonywania swoich obowiązków jest bezinteresowny i bezstronny, równo traktuje wszystkich obywateli, z poszanowaniem ich prawa do prywatności i godności. W przypadkach konfliktu interesów w sprawach prywatnych i urzędowych pracownik wyłącza się z działań mogących rodzić podejrzenia o stronniczość lub interesowność, a także nie podejmuje żadnych prac oraz zajęć, które pozostawałyby w sprzeczności z wykonywanymi obowiązkami. Zgłasza stwierdzone przez siebie przypadki niegospodarności, próby defraudacji środków publicznych oraz korupcji, a także inne fakty i działania budzące wątpliwości, co do ich celowości lub legalności.

3. Zasada jawności

Pracownik Urzędu m.st. Warszawy, zwłaszcza gospodarujący środkami publicznymi, dokonuje czynności w sposób jawny oraz zgodny z przyjętymi standardami, a uzyskane informacje o charakterze publicznym udostępnia w pełnym zakresie z wyłączeniem informacji chronionych przepisami prawa.

4. Zasada profesjonalizmu

Pracownik Urzędu m.st. Warszawy wykonuje zadania sumiennie i sprawnie, wykorzystując w pełni posiadaną wiedzę i doświadczenie. Docieka prawdy i daje jej świadectwo swoim postępowaniem. Dbą o systematyczne podnoszenie kwalifikacji zawodowych.

5. Zasada neutralności

Pracownik Urzędu m.st. Warszawy nie ulega wpływom i naciskom, które mogą prowadzić do działań stronniczych lub sprzecznych z interesem publicznym. Dbą o jasność i przejrzystość własnych relacji z otoczeniem.

6. Zasada współodpowiedzialności za działania

Pracownik Urzędu m.st. Warszawy nie uchyla się od podejmowania decyzji oraz wynikających z nich konsekwencji. Udziela rzetelnych informacji, a relacje służbowe opiera na współpracy, koleżeństwie,

wzajemnym szacunku, pomocy oraz dzieleniu się doświadczeniem i wiedzą. Godnie zachowuje się w miejscu pracy i poza nim, a swoją postawą nie narusza porządku prawnego w sposób powodujący obniżenie autorytetu i wiarygodności Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy.

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Wymień trzy konstytucyjne zasady ustroju Rzeczypospolitej Polskiej, które pracownicy urzędu urzeczywistniają, respektując treści Kodeksu Etyki.

- Zasada demokratycznego państwa prawnego.
- Zasada społeczeństwa obywatelskiego.
- Zasada przyrodzonej godności człowieka (wolności i praw człowieka i obywatela).

B. Wymień pięć postaw ujętych w Kodeksie Etyki, które powinien wykazywać pracownik urzędu w stosunku do obywateli.

- Odpowiedzialność.
- Uczciwość.
- Staranność.
- Bezstronność.
- Poszanowanie prywatności i godności.

C. Przeciwno jakim patologiom życia publicznego wprowadza się w życie takie jak powyższy kodeksy etyczne. Wymień pięć niepożądanych zjawisk stanowiących zagrożenia dla współczesnej demokracji.

Uczeń powinien wymienić np.:

- Nieprzestrzeganie prawa.
- Korupcja.
- Nepotyzm.
- Klientelizm.
- Defraudacja mienia społecznego.

Janusz Korzeniowski

nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej

w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli

A.6. UCHWAŁA

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

12. Społeczeństwo obywatelskie.

Uczeń:

4. opisuje formy aktywności obywateli w ramach społeczności lokalnej, regionu, państwa oraz na poziomie globalnym; w miarę możliwości uczestniczy w wybranym działaniu;

Zadanie

Na podstawie tekstu źródłowego oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Uchwała

XVII sesji Sejmu Dzieci i Młodzieży

z dnia 1 czerwca 2011 r.

**w sprawie zaleceń dotyczących rozwoju wolontariatu
i aktywności społecznej wśród młodzieży**

Aktywność społeczna i wolontariacka podejmowana przez młodych ludzi jest jednym z kluczowych elementów ich rozwoju obywatelskiego. Tego typu działania nie tylko wprowadzają pozytywne zmiany w najbliższym otoczeniu wolontariuszy, ale wpływają również na ich osobisty rozwój, zdobywanie nowych umiejętności i kształtowanie aktywnej postawy obywatelskiej. Wolontariat jest dobrowolny i apolityczny. Wolontariusze nie prowadzą akcji agitacyjnych.

My, posłowie XVII sesji Sejmu Dzieci i Młodzieży, uważamy, że dla rozwoju wolontariatu młodych ludzi konieczne jest rozpowszechnianie wiedzy o możliwościach działania, o tym, jaka powinna być rola wolontariuszy, oraz o tym, jakiego wsparcia potrzebują aktywni społecznie młodzi ludzie. Na podstawie doświadczeń zebranych w trakcie pracy wolontariackiej oraz opinii i wniosków wyrażanych przez naszych kolegów i koleżanki w szkołach w całej Polsce stwierdzamy, co następuje:

§ 1. Cechy i kryteria dobrego działania wolontariackiego

I. Organizacja działań wolontariackich

1. Należy jasno określić cele i metody działania.
2. Zaleca się stworzenie przejrzystej i usystematyzowanej struktury, m.in. podział na grupy ze względu na zadania, oraz wybór lidera, który będzie koordynował działania zespołów.

3. Powinno się skoordynować swoje działania z innymi organizacjami, lokalnymi władzami oraz służbami porządkowymi i medycznymi. [...]

II. Promocja i reklama

1. Zaleca się dostosowanie formy promocji do odpowiedniej grupy odbiorców w celu zwiększenia efektywności działań. [...]
5. Zaleca się reklamować działania wolontariackie wśród ludzi, by zwiększyć liczbę osób chętnych do pomocy innym, bardziej potrzebującym, a nie liczących na promocję własnej osoby, nazwiska, instytucji, organu czy grupy ludzi.

III. Sposoby działań

1. Działania wolontariackie należy przeprowadzać zgodnie z prawem.
2. Ciągłość akcji zapewnia skuteczność działań wolontariackich.
3. Otwartość na nowych wolontariuszy umożliwia szybsze pozyskiwanie grupy do działania.
4. Działania wolontariackie nie powinny przynosić żadnych korzyści finansowych.

IV. Cele działań

1. Najważniejszym celem działań powinna być pomoc, a dokładnie działanie na rzecz innych. [...]

§ 2. Prawa, obowiązki, cechy i postawy wolontariusza

I. Prawa wolontariusza

1. Wolontariusz ma prawo w szczególności do:
 - a) uzyskania pisemnego zaświadczenia o swojej działalności, również kiedy nie działa na rzecz organizacji czy fundacji związanej z wolontariatem, jeśli jego działalność jest prowadzona na rzecz konkretnej osoby (konkretnych osób) i udokumentowana,
 - b) rezygnacji z zadań przekraczających jego możliwości lub kompetencje, w porozumieniu z osobą nadzorującą jego pracę,
 - c) wolnego czasu i poszanowania życia prywatnego,
 - d) pracy w warunkach zgodnych z zasadami BHP,
 - e) ubezpieczenia, zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.
2. Zaleca się instytucjom publicznym wspieranie aktywności wolontariackiej poprzez:
 - a) prowadzenie darmowych szkoleń dla wolontariuszy,
 - b) wyznaczenie opiekuna wolontariuszy w danej placówce,
 - c) zapewnienie nieodpłatnych przejazdów do miejsca prowadzenia działań wolontariackich.

II. Podstawowe obowiązki wolontariusza

1. Wolontariusz powinien brać odpowiedzialność za działania, których się podejmuje.
2. Wolontariusz jest zobowiązany do wzięcia odpowiedzialności za siebie i ludzi, którymi się opiekuje. Nie odpowiada za innych wolontariuszy i ich działania.
3. Wolontariusz powinien rzetelnie, sumiennie, dokładnie oraz w terminie wykonywać powierzone mu zadania i obowiązki. [...]

III. Cechy wolontariusza

1. Wolontariusz w podejmowanych przez siebie działaniach powinien wykazywać się przede wszystkim odpowiedzialnością za swoje czyny oraz wyrozumiałością w stosunku do innych.
2. Wolontariusz powinien troszczyć się o dobro innych, być miły, uśmiechnięty, przyjazny oraz wykazywać się inicjatywą, empatią i cierpliwością.
3. Wolontariusz powinien cechować się otwartością, serdecznością, bezgraniczną chęcią niesienia pomocy innym oraz pewnością siebie, a także równowagą wewnętrzną.
4. W swojej pracy wolontariusz powinien starać się uzyskać jak najlepszy efekt, wykazywać się asertywnością, wytrwałością, tolerancją i wrażliwością.

IV. Postawa dobrego wolontariusza

[...] 2. Zaleca się, aby wolontariusz w szczególności:

- a) inicjował nowe akcje społeczne,
- b) aktywnie promował działalność społeczną,
- c) dbał o dobre imię wolontariatu.

V. Główne obszary działań wolontariatu

1. Wolontariat charytatywny:
 - a) bezpośrednia pomoc innym,
 - b) działalność indywidualna w ramach realizacji konkretnego zadania,
 - c) działalność zinstytucjonalizowana służąca realizacji bardziej złożonych projektów.
2. Akcje obywatelskie:
 - a) podejmowanie działań mających na celu aktywizację stosownej grupy odbiorców celem zwiększenia ich udziału w życiu społecznym,
 - b) działalność w organizacjach obywatelskich (np. w młodzieżowej radzie miasta).

§ 3. Sposoby wspierania aktywności społecznej młodych przez osoby dorosłe, opiekunów i instytucje

1. Jednym z warunków niezbędnych do ciągłej i długotrwałej pracy wolontariuszy są środki finansowe. Z tego powodu apelujemy, aby przedsiębiorstwa i instytucje udzielały wsparcia finansowego.

2. Rekomenduje się, aby udostępniać wolontariuszom miejsca potrzebne do pracy oraz pomagać im w organizacji działań.
3. Wskazane jest, aby osoby dorosłe sprawujące opiekę nad wolontariuszami służyły pomocą młodym ludziom w ich kontaktach z instytucjami i organami władzy. Powinno to prowadzić do sprawnej współpracy i udzielania pomocy opisanej w niniejszej uchwale.
4. Zaleca się, aby osoby dorosłe sprawujące opiekę nad wolontariuszami zapewniały im pomoc prawną w zakresie działalności wolontariackiej.
5. Instytucje lub osoby dorosłe sprawujące opiekę nad wolontariuszami powinny zapewniać im możliwość rozwoju umiejętności poprzez uczestnictwo w szkoleniach i kursach.
6. W celu podwyższenia rangi działań podejmowanych przez wolontariuszy powinny być one obejmowane patronatem przedsiębiorstw, instytucji oraz organów władzy.
7. Opiekunowie wolontariuszy mają prawo do konstruktywnej krytyki oraz pozytywnej oceny działania, a także do składania propozycji zmian w planie projektu.
8. Osobom dorosłym zaleca się promowanie działań wolontariackich poprzez media.
9. Dorośli powinni wykazywać się większym zaufaniem wobec młodzieży – młodych ludzi nie należy oceniać przez pryzmat wieku.
10. Wzywa się wszystkich, a w szczególności kuratoria oświaty oraz szkoły, do respektowania każdej działalności wolontariackiej bez względu na to, czy prowadzona jest na rzecz organizacji bądź fundacji, czy też np. przez ucznia na własną rękę. Uczniowi takiemu w równym stopniu powinny przysługiwać wszystkie przywileje z prowadzenia działalności wolontariackiej, w tym otrzymanie dodatkowych punktów przy rekrutacji, na podstawie wydanego przez osobę odbierającą pomoc pisemnego oświadczenia oraz przedstawionej przez wolontariusza dokumentacji. Wzywamy uczniów ze szkół wszystkich poziomów, nauczycieli oraz wszystkie osoby pracujące z młodzieżą do zapoznania się z niniejszą uchwałą i stosowania się do zawartych w niej zaleceń.

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Określ trzy główne cele, jakie przyświecały autorom powyższej uchwały.

- Zachęcanie do urzeczywistnienia idei wolontariatu jako działalności sprzyjającej rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego w Polsce.
- Promowanie ważnej prospołecznej formy kształcenia kompetencji społecznych i obywatelskich młodych ludzi.
- Określenie zasad i warunków funkcjonowania młodzieżowego wolontariatu.

B. Określ pięć istotnych warunków funkcjonowania młodych wolontariuszy, wpływających na wzrost efektywności ich działań.

- Określenie celów i zadań oraz form ich urzeczywistniania.
- Przydział zadań według posiadanych kompetencji.
- Koordynacja działań przez liderów grup wsparcia.
- Konsekwentna, ciągła, systematyczna i wytrwała praca.
- Zapewnienie opieki i stosownego wsparcia przez osoby dorosłe.

C. Ułóż według ważności hierarchię pięciu postaw, które powinny charakteryzować wolontariusza.

Uczeń powinien wymienić np.:

- Odpowiedzialność za działanie na rzecz podopiecznych.
- Empatia.
- Chęć niesienia pomocy innym.
- Wytrwałość.
- Rzetelność i sumienność.

D. Wymień pięć ważnych form wsparcia oczekiwanych przez młodych wolontariuszy.

- Udzielanie wsparcia finansowego.
- Udzielanie pomocy organizacyjnej.
- Udzielanie pomocy prawnej.
- Pośredniczenie opiekunów w kontaktach z instytucjami, organizacjami i organami władzy.
- Zapewnienie możliwości doskonalenia kompetencji społecznych wolontariusza.

E. Zaproponuj hasło motywujące do podejmowania działań wolontarystycznych.

Uczeń powinien zaproponować np. następujące hasło: *Pomagając innym, pomagasz sobie.*

Janusz Korzeniowski

nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej

w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli

A.7. STATUT

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

12. Społeczeństwo obywatelskie.

Uczeń:

7. opracowuje według wzoru projekt statutu stowarzyszenia (nazwa, siedziba, członkowie, władze, majątek, zasady zmiany statutu i rozwiązywania stowarzyszenia);

Zadanie

Na podstawie tekstów źródłowych oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

WZÓR STATUTU STOWARZYSZENIA:

STATUT

STOWARZYSZENIA

ROZDZIAŁ I

POSTANOWIENIA OGÓLNE

1. Stowarzyszenie nosi **nazwę**: w dalszych postanowieniach statutu zwane Stowarzyszeniem.
2. Stowarzyszenie jest zrzeszeniem osób fizycznych, zawiązanym dla
Siedzibą stowarzyszenia jest
Terenem działania jest Rzeczpospolita Polska.
3. Dla realizacji celów statutowych Stowarzyszenie może działać na terenie innych państw z poszanowaniem tamtejszego prawa.
4. Stowarzyszenie jest zawiązane na czas nieograniczony. Posiada osobowość prawną. Działa na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o Stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001, Nr 79, poz. 855 z późn. zm.) oraz niniejszego statutu.
5. Stowarzyszenie może należeć do innych krajowych i międzynarodowych organizacji o podobnych celach.
6. Działalność Stowarzyszenia oparta jest przede wszystkim na pracy społecznej członków. Do prowadzenia swych spraw Stowarzyszenie może zatrudniać pracowników.

ROZDZIAŁ II
CELE I ŚRODKI DZIAŁANIA

7. Celem Stowarzyszenia jest.....
8. Stowarzyszenie swe cele realizuje poprzez:
- a),
 - b),
 - c),
 - d),
 - e),

ROZDZIAŁ III
CZŁONKOWIE – PRAWA I OBOWIĄZKI

9. Członkami Stowarzyszenia mogą być osoby fizyczne i prawne. Osoba prawna może być jedynie członkiem wspierającym Stowarzyszenia.
10. Stowarzyszenie posiada członków:
- a) zwyczajnych,
 - b) wspierających,
 - c) honorowych.
11. Członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia może być każda osoba fizyczna, która:
- a) złoży deklarację członkowską na piśmie,
 - b) przedstawi pozytywną opinię dwóch członków Stowarzyszenia.
12. Członkiem zwyczajnym staje się po złożeniu pisemnej deklaracji na podstawie uchwały Zarządu Stowarzyszenia.
13. Członkiem wspierającym Stowarzyszenie może zostać osoba fizyczna i prawna deklarująca pomoc finansową, rzeczową lub merytoryczną w realizacji celów Stowarzyszenia.
14. Członkiem wspierającym staje się po złożeniu pisemnej deklaracji na podstawie uchwały Zarządu.
15. Członkiem honorowym Stowarzyszenia może być osoba fizyczna, która wniosła wybitny wkład w działalność i rozwój Stowarzyszenia.
16. Członkowie honorowi są przyjmowani przez Walne Zgromadzenie na wniosek 10 członków Stowarzyszenia.
17. Członkowie zwyczajni mają prawo:
- a) biernego i czynnego uczestniczenia w wyborach do władz Stowarzyszenia,
 - b) korzystania z dorobku, majątku i wszelkich form działalności Stowarzyszenia,
 - c) udziału w zebraniach, wykładach oraz imprezach organizowanych przez Stowarzyszenie,
 - d) zgłaszania wniosków co do działalności Stowarzyszenia.
18. Członkowie zwyczajni mają obowiązek:
- a) brania udziału w działalności Stowarzyszenia i realizacji jego celów,
 - b) przestrzegania statutu i uchwał władz Stowarzyszenia,
 - c) regularnego opłacania składek.
19. Członkowie wspierający i honorowi nie posiadają biernego oraz czynnego prawa wyborczego, mogą jednak brać udział z głosem doradczym w statutowych władzach Stowarzyszenia, poza tym posiadają takie prawa jak członkowie zwyczajni.

20. Członek wspierający ma obowiązek wywiązywania się z zadeklarowanych świadczeń, przestrzegania statutu oraz uchwał władz Stowarzyszenia.
21. Członkowie honorowi są zwolnieni ze składek członkowskich.
22. Utrata członkostwa następuje na skutek:
 - a) pisemnej rezygnacji złożonej na ręce Zarządu,
 - b) wykluczenia przez Zarząd:
 - z powodu łamania statutu i nieprzestrzegania uchwał władz Stowarzyszenia,
 - z powodu notorycznego niebrania udziału w pracach Stowarzyszenia,
 - z powodu niepłacenia składek za okres pół roku,
 - na pisemny wniosek trzech członków Stowarzyszenia
 - c) utraty praw obywatelskich na mocy prawomocnego wyroku sądu,
 - d) śmierci członka oraz utraty osobowości prawnej przez osoby prawne.
23. Od uchwały Zarządu w sprawie przyjęcia w poczet członków stowarzyszenia lub pozbawienia członkostwa zainteresowanemu przysługuje odwołanie do Walnego Zgromadzenia Członków. Uchwała walnego zgromadzenia członków jest ostateczna.

ROZDZIAŁ IV WŁADZE STOWARZYSZENIA

24. Władzami Stowarzyszenia są:
 - a) Walne Zgromadzenie Członków,
 - b) Zarząd,
 - c) Komisja Rewizyjna.
25. Kadencja władz.
 - a) Kadencja wszystkich władz wybieralnych Stowarzyszenia trwa trzy lata, a ich wybór odbywa się w głosowaniu jawnym bezwzględną większością głosów.
 - b) Członkowie wybrani do władz Stowarzyszenia mogą tę samą funkcję pełnić nie dłużej niż przez dwie kadencje.
26. Uchwały wszystkich władz Stowarzyszenia zapadają zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania, chyba że dalsze postanowienia statutu stanowią inaczej.
27. Walne Zgromadzenie Członków jest najwyższą władzą Stowarzyszenia. W Walnym Zgromadzeniu Członków biorą udział:
 - a) z głosem stanowiącym – członkowie zwyczajni,
 - b) z głosem doradczym – członkowie wspierający, honorowi oraz zaproszeni goście.
28. Walne Zgromadzenie Członków może być zwyczajne i nadzwyczajne.
29. Walne Zgromadzenie Członków zwyczajne jest zwoływane raz na dwa lata przez Zarząd Stowarzyszenia. Termin i miejsce obrad Zarząd podaje do wiadomości wszystkich członków co najmniej na 7 dni przed terminem zebrania.
30. Walne Zgromadzenie Członków nadzwyczajne może się odbyć w każdym czasie. Jest zwoływane przez Zarząd z jego inicjatywy, na wniosek Komisji Rewizyjnej lub pisemny wniosek co najmniej 1/3 ogólnej liczby członków zwyczajnych Stowarzyszenia.

31. Uchwały Walnego Zgromadzenia Stowarzyszenia zapadają bezwzględną większością głosów w obecności przynajmniej połowy ogólnej liczby członków. Głosowanie jest jawne.
32. Do kompetencji Walnego Zgromadzenia należą:
- określenie głównych kierunków działania i rozwoju Stowarzyszenia,
 - uchwalanie zmian statutu,
 - wybór i odwoływanie wszystkich władz Stowarzyszenia,
 - udzielanie Zarządowi absolutorium na wniosek Komisji Rewizyjnej,
 - rozpatrywanie sprawozdań z działalności Zarządu i Komisji Rewizyjnej,
 - uchwalanie budżetu,
 - uchwalanie wysokości składek członkowskich oraz wszystkich innych świadczeń na rzecz Stowarzyszenia,
 - podejmowanie uchwał w sprawie przyjęcia członka honorowego,
 - rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań władz Stowarzyszenia,
 - rozpatrywanie wniosków i postulatów zgłoszonych przez członków Stowarzyszenia lub jego władze,
 - rozpatrywanie odwołań od uchwał Zarządu,
 - podejmowanie uchwały o rozwiązaniu Stowarzyszenia i przeznaczeniu jego majątku,
 - podejmowanie uchwał w każdej sprawie wniesionej pod obrady, we wszystkich sprawach niezastrzeżonych do kompetencji innych władz Stowarzyszenia.
33. Zarząd jest powołany do kierowania całą działalnością Stowarzyszenia zgodnie z uchwałami Walnego Zgromadzenia Członków, reprezentuje Stowarzyszenia na zewnątrz.
34. Zarząd składa się z 3 do 7 osób, w tym prezesa oraz dwóch wiceprezesów. Prezesa i wiceprezesów wybiera Zarząd spośród swoich członków.
35. Posiedzenia Zarządu odbywają się w miarę potrzeb, nie rzadziej jednak niż raz na miesiąc. Posiedzenia Zarządu zwołuje prezes.
36. Do kompetencji Zarządu należą:
- realizacja celów Stowarzyszenia,
 - wykonywanie uchwał Walnego Zgromadzenia Członków,
 - sporządzanie planów pracy i budżetu,
 - sprawowanie zarządu nad majątkiem Stowarzyszenia,
 - podejmowanie uchwał o nabywaniu, zbywaniu lub obciążaniu majątku Stowarzyszenia,
 - reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz,
 - zwoływanie Walnego Zgromadzenia Członków,
 - przyjmowanie i skreślanie członków.
37. Komisja Rewizyjna powoływana jest do sprawowania kontroli nad działalnością Stowarzyszenia.
38. Komisja Rewizyjna składa się z 3 do 5 osób, w tym przewodniczącego, zastępcy oraz sekretarza.
39. Do kompetencji Komisji Rewizyjnej należy:
- kontrolowanie działalności Zarządu,
 - składanie wniosków z kontroli na Walnym Zgromadzeniu Członków,
 - prawo wystąpienia z wnioskiem o zwołanie Walnego Zgromadzenia Członków oraz zebrania Zarządu,
 - składanie wniosków o absolutorium dla władz Stowarzyszenia,
 - składanie sprawozdań ze swojej działalności na Walnym Zgromadzeniu Członków.

40. W razie gdy skład władz Stowarzyszenia ulegnie zmniejszeniu w czasie trwania kadencji, uzupełnienie ich składu może nastąpić w drodze kooptacji, której dokonują pozostali członkowie organu, który uległ zmniejszeniu. W tym trybie można powołać nie więcej niż połowę składu organu.

ROZDZIAŁ V MAJĄTEK I FUNDUSZE

41. Majątek Stowarzyszenia powstaje:
- ze składek członkowskich,
 - darowizn, spadków, zapisów,
 - dotacji i ofiarności publicznej.
42. Wszelkie środki pieniężne mogą być przechowywane wyłącznie na koncie Stowarzyszenia.
43. Stowarzyszenie prowadzi gospodarkę finansową zgodnie z obowiązującymi przepisami.
44. Decyzje w sprawie nabywania, zbywania i obciążania majątku Stowarzyszenia podejmuje Zarząd.
45. Do zawierania umów, udzielania pełnomocnictwa i składania innych oświadczeń woli, w szczególności w sprawach majątkowych wymagane są podpisy dwóch członków Zarządu działających łącznie.

ROZDZIAŁ VI POSTANOWIENIA KOŃCOWE

46. Uchwałę w sprawie zmiany statutu oraz uchwałę o rozwiązaniu Stowarzyszenia podejmuje Walne Zgromadzenie Członków kwalifikowaną większością głosów – (2/3), przy obecności co najmniej połowy uprawnionych do głosowania.
47. Podejmując uchwałę o rozwiązaniu Stowarzyszenia, Walne Zgromadzenie Członków określa sposób jego likwidacji oraz przeznaczenie majątku Stowarzyszenia.
48. W sprawach nieuregulowanych w niniejszym statucie zastosowanie mają przepisy ustawy Prawo o stowarzyszeniach.

Źródło: www.ngo.pl

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Określ, jakie treści musi zawierać statut uchwalony przez założycieli stowarzyszenia.

- Nazwa stowarzyszenia.
- Teren działania i siedziba stowarzyszenia.
- Cele i sposoby ich realizacji.
- Sposób nabywania i utraty członkostwa.
- Prawa i obowiązki członków.
- Władze stowarzyszenia; tryb dokonywania ich wyboru oraz ich kompetencje.
- Sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych.
- Warunki ważności uchwał.
- Sposoby uzyskiwania środków finansowych oraz ustanawiania składek członkowskich.

- Zasady dokonywania zmian statutu.
- Sposób rozwiązania się stowarzyszenia.

B. Jaki status członkostwa w stowarzyszeniu mogą uzyskać osoby prawne?

- Osoba prawna może być jedynie członkiem wspierającym stowarzyszenia.

C. Jaki statutowy organ władzy stowarzyszenia i jaką techniką decyzyjną może rozwiązać stowarzyszenie?

- Uchwałę o rozwiązaniu stowarzyszenia podejmuje Walne Zgromadzenie Członków kwalifikowaną większością głosów – (2/3), przy obecności co najmniej połowy uprawnionych do głosowania.

D. Jaki rodzaj stowarzyszenia nie wymaga posiadania statutu?

- Stowarzyszenie zwykłe.

**STATUT
STOWARZYSZENIA „POLITES” Z SIEDZIBĄ W SZCZECINIE**

Rozdział I
Postanowienia ogólne.

§ 1.

Stowarzyszenie o nazwie POLITES, zwane dalej „Stowarzyszeniem”, działa na podstawie przepisów ustawy Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.) oraz niniejszego statutu.

§ 2.

1. Terenem działania Stowarzyszenia jest obszar Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Siedzibą Stowarzyszenia jest Szczecin.

§ 3.

Stowarzyszenie zostaje powołane na czas nieokreślony.

§ 4.

Stowarzyszenie prowadzi działalność na rzecz ogółu społeczności.

§ 5.

1. Stowarzyszenie może współpracować z krajowymi, zagranicznymi i międzynarodowymi organizacjami, o tych samych lub podobnych celach.
2. Stowarzyszenie może przystępować do innych krajowych i międzynarodowych organizacji o podobnych celach.

§ 6

Stowarzyszenie ma prawo używania pieczęci i odznak zgodnie z obowiązującymi przepisami.

§ 7

1. Stowarzyszenie opiera swoją działalność na społecznej pracy członków.
2. Do prowadzenia swych spraw Stowarzyszenie może zatrudniać pracowników.
3. W celu wykonania niektórych zadań Stowarzyszenie może zawierać umowy cywilnoprawne z osobami fizycznymi i prawnymi.

§ 8

1. W ramach realizacji celów statutowych Stowarzyszenie prowadzi odpłatną i nieodpłatną działalność pożytku publicznego, o której mowa w ustawie z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873 ze zm.).
2. Stowarzyszenie może prowadzić działalność gospodarczą, na ogólnych zasadach, określonych w odrębnych przepisach.
3. Dochód z działalności odpłatnej pożytku publicznego oraz działalności gospodarczej Stowarzyszenia służy realizacji celów statutowych i nie może być przeznaczony do podziału między jego członków.

Rozdział II

Cele Stowarzyszenia i sposoby ich realizacji.

§ 9

1. Cele Stowarzyszenia obejmują:
 - 1) działania w sferze pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób,
 - 2) działalność na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
 - 3) działalność charytatywną,
 - 4) działania w sferze podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej,
 - 5) działalność na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego,
 - 6) działania w sferze ochrony i promocji zdrowia,
 - 7) działalność na rzecz osób niepełnosprawnych,
 - 8) promocję zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy,
 - 9) działalność na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn,
 - 10) działalność na rzecz osób w wieku emerytalnym,
 - 11) działalność wspomagającą rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości,
 - 12) działalność wspomagającą rozwój techniki, wynalazczości i innowacyjności oraz rozpowszechnianie i wdrażanie nowych rozwiązań technicznych w praktyce gospodarczej,
 - 13) działalność wspomagającą rozwój wspólnot i społeczności lokalnych,
 - 14) działania w sferze nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania,
 - 15) działania w sferze wypoczynku dzieci i młodzieży,
 - 16) działania w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego,
 - 17) działania w sferze wspierania i upowszechniania kultury fizycznej,
 - 18) działania w sferze ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego,

- 19) działania w sferze turystyki i krajoznawstwa,
- 20) działania w sferze porządku i bezpieczeństwa publicznego,
- 21) działania w sferze obronności państwa i działalności Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej,
- 22) upowszechnianie i ochronę wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji, w tym monitoring i rzecznictwo,
- 23) działania w sferze ratownictwa i ochrony ludności,
- 24) działania w sferze pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą,
- 26) działalność na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami,
- 27) promocję i organizację wolontariatu,
- 28) pomoc Polonii i Polakom za granicą,
- 29) działalność na rzecz kombatantów i osób represjonowanych,
- 30) promocję Rzeczypospolitej Polskiej za granicą,
- 31) działalność na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka,
- 32) przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym,
- 33) działalność na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 Ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873 ze zm.), w zakresie określonym w pkt. 1–32.

§ 10

1. Cele statutowe Stowarzyszenie realizuje w szczególności poprzez:
 - 1) w sferze działalności nieodpłatnej:
 - a) prowadzenie świetlic i placówek wsparcia dla dzieci,
 - b) koordynowanie programów wspierających rodzinę oraz osoby zagrożone patologiami, dysfunkcjami,
 - c) prowadzenie spotkań, szkoleń, kursów, konferencji, warsztatów, prelekcji i seminariów służących realizacji celów statutowych,
 - d) organizowanie konkursów, imprez, akcji plenerowych służących realizacji celów statutowych,
 - e) organizowanie kampanii i akcji informacyjnych promujących wyrównywanie szans, równouprawnienie oraz przeciwdziałanie nietolerancji i wykluczeniu społecznemu,
 - f) organizowanie form wypoczynku i czasu wolnego,
 - g) organizowanie imprez turystycznych i sportowych,
 - h) organizowanie imprez kulturalnych, festiwali, wystaw i wernisaży,
 - i) organizowanie międzynarodowych spotkań młodzieży,
 - j) organizowanie i udział w krajowych i międzynarodowych projektach służących realizacji celów statutowych,
 - k) organizowanie i koordynowanie działań na rzecz wolontariatu,
 - l) współpraca z innymi organizacjami pozarządowymi, instytucjami administracji publicznej i samorządowej, osobami fizycznymi i prawnymi. [...]

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Wymień pięć umiejętności i pięć postaw, jakie mogą rozwijać działacze urzeczywistniający statutowe cele Stowarzyszenia POLITES.

Umiejętności:

- Współdziałanie w zespole.
- Organizowanie różnorodnych przedsięwzięć.
- Dzielenie się z innymi doświadczeniem.
- Generowanie pomysłów, propozycji rozwiązań i działań w sytuacjach problemowych.
- Racjonalne podejmowanie ważnych życiowych decyzji.

Postawy:

- Szanowanie godności innych ludzi.
- Odpowiedzialne pełnienie powierzonych ról społecznych.
- Przejawianie empatii.
- Zachowania altruistyczne wobec oczekujących wsparcia i pomocy.
- Wytrwałość w pokonywaniu trudności.

B. Wymień pięć form działania na rzecz dzieci, które mogą prowadzić wolontariusze realizujący statutowe cele i zadania Stowarzyszenia POLITES.

- Pomoc w nauce.
- Prowadzenie świetlic.
- Prowadzenie środowiskowej kawiarenki internetowej.
- Organizowanie imprez turystycznych i sportowych.
- Organizowanie imprez kulturalno-artystycznych.

B. TEKSTY NARRACYJNE

Janusz Korzeniowski

nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej

w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli

B.1. FILOZOFIA POLITYCZNA

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

16. Polityka, ideologie, doktryny i programy polityczne.

Uczeń:

2. charakteryzuje kulturę polityczną współczesnej Polski (normy, formy komunikacji, poziom partycypacji, natężenie konfliktów);

Zadanie

Na podstawie tekstu źródłowego oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Kultura polityczna

Pojęcie kultura politycznej obciążone jest wieloznacznością pojęcia „kultura”. Należy się nim jednak posługiwać nie w celu wartościowania (zatem zdanie „potrzeba nam więcej kultury politycznej” jest pozbawione sensu), a w celu opisanie istniejącej rzeczywistości i postulowania zmian w tej rzeczywistości. Kultura polityczna, jakaś kultura polityczna, występuje więc wszędzie tam, gdzie mamy do czynienia z zachowaniami politycznymi. W systemie demokratycznym rola kultury politycznej pozostaje jednak szczególnie ważna, ponieważ stosunkowo mała część życia publicznego jest regulowana nakazami prawnymi i administracyjnymi, a stosunkowo duża – normami z zakresu kultury politycznej. Ogólnie rzecz biorąc, w im większym stopniu dany system ma cechy systemu totalitarnego, tym mniejsza rola kultury politycznej, im bardziej zaś jest demokratyczny, tym rola kultury politycznej większa.

Kultura polityczna to wszystkie zwyczajowe, tradycyjne, ale również – niedawno powstałe i już utrwalone zasady postępowania w życiu publicznym. Sądzę, że sama kodyfikacja prawa do tak rozumianej kultury politycznej nie należy. Należy do niej natomiast sposób posługiwania się prawem, stosunek do prawa w życiu publicznym. Podobnie treść jakiejś decyzji administracyjnej najczęściej z kulturą polityczną ma niewiele wspólnego, ale sposób jej sformułowania, ogłoszenia i egzekwowania zależy od kultury politycznej rządzących.

Posłużmy się ciekawym przykładem: rolą kłamstwa w życiu publicznym. Nie ma żadnej reguły (poza prywatnym kodeksem moralnym), która ludziom biorącym udział w życiu publicznym za-

braniałaby kłamać. Istnieje nawet rozpowszechnione mniemanie, że politycy muszą kłamać, że zawsze (albo często) kłamią. Otóż przekonanie to jest błędne, a wynika, jak sądzę, z tego, że w kulturze politycznej naszego społeczeństwa kłamstwo stanowiło przed 1989 rokiem utrwaloną normę. W innych społeczeństwach, o innej kulturze politycznej, ludzie biorący udział w życiu publicznym (politycy) kłamią bardzo rzadko, nie dlatego, że brzydzą się kłamstwem, ale dlatego, że w tej kulturze politycznej przyłapanie polityka na kłamstwie oznacza najczęściej koniec jego kariery. Kłamstwo jest wedle reguł tej kultury w dosłownym znaczeniu niedopuszczalne, co oczywiście nie prowadzi do jego całkowitego zniknięcia. Natomiast tam, gdzie jest ono dopuszczalne, w błyskawicznym tempie się pleni i całe społeczeństwo przyucza się do wyszukiwania ziarna prawdy w zalewie półprawd i kłamstw. Kłamstwo staje się pewną regułą, trwałym elementem życia publicznego, który zresztą niesłychanie trudno jest wyeliminować, a dociekanie, jak było lub jak jest naprawdę, staje się jednym z głównych przedmiotów życia publicznego. Inny przykład to konflikt. Od kultury politycznej danego społeczeństwa (zauważmy, że można też mówić o kulturze politycznej poszczególnych warstw lub grup społecznych) zależy sprawa podstawowa: czy konflikt jest uważany za normalny element życia publicznego, świadczący wręcz o zdrowiu, o vitalności społeczeństwa, czy też idea zgody powszechnej lub idee podobne tak dalece zapanowały nad umysłami, że wszelkie konflikty uważa się za niepożądane, wstydlive, że unika się ich za wszelką cenę lub zaklajstrowane frazesami. W pierwszym wypadku świadomość tego, że konflikty są nieuchronne, prowadzi do poszukiwania rozmaitych mechanizmów ich rozwiązywania, szukania mechanizmów mediacyjnych, które także stanowią część kultury politycznej. W drugim wypadku natomiast konflikty tuszowane, przesłaniane frazesami o porozumieniu, potrzebie zgody, potrzebie spokoju itp., wybuchają w sposób coraz mniej kontrolowany. Od kultury politycznej zależy także, czy konflikt jest sporem racji i interesów, czy też sporem osób i towarzyskich animozji.

[...] Można bowiem mówić o tym, że kultura polityczna danego społeczeństwa jest wyższa lub niższa, a w każdym razie niewątpliwie można o tym mówić w systemach demokratycznych. Wyższy poziom kultury politycznej oznacza, że w większej ilości przypadków siła zostaje podporządkowana regułom rządzącym życiem publicznym. [...]

Im bardziej siła jest przetworzona, im mniej brutalna, im rzadziej w życiu publicznym trzeba się posługiwać przemocą, naciskiem, szantażem, im więcej jest utrwalonych reguł postępowania w sytuacjach konfliktowych, w walce, w okolicznościach, w których obowiązuje zasada wolnej konkurencji, tym wyższy poziom kultury politycznej. Tylko bardzo nieliczne spośród utrwalonych w tej dziedzinie reguł trafiły do konstytucji i prawa krajów demokratycznych, olbrzymia większość to reguły niepisane, elastyczne, ale obowiązujące. Kto nazbyt często reguły te przekracza, ten na ogół po prostu albo sam się wykreśla z życia publicznego, albo zostaje z niego usunięty za aprobatą większości. Bowiem wysoka kultura polityczna, tak jak kultura w życiu codziennym, łagodzi obyczaje i umożliwia sensowne współżycie; podobnie jak tamta nie znosi chamstwa, brutalności, kłamstwa, demagogii, przemocy. Zdobywa się ją przez doświadczenie, a w wypadku jego braku niezłą metodą bywa też naśladownictwo.

Źródło: M. Król, Słownik demokracji, Warszawa 1999, s. 113–116.

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Na podstawie wiedzy pozaźródłowej wymień komponenty kultury politycznej w systemie demokratycznym.

- Zainteresowanie polityką, wiedza o niej i znajomość faktów politycznych.
- Wartości uznawane i pożądane, dotyczące systemu politycznego i mechanizmów funkcjonowania jego instytucji.
- Ocena zjawisk politycznych i sądy wartościujące na temat instytucji politycznych oraz emocjonalna strona postaw politycznych.
- Uznawane wzory zachowań w sferze polityki i wypróbowane typy działań politycznych.

B. Na podstawie tekstu i wiedzy własnej zaproponuj trzy standardy zachowania się polityków przyłapanych na posługiwaniu się kłamstwem w debacie publicznej.

Uczeń powinien wskazać np.:

- Przyznanie się do mówienia nieprawdy.
- Przeproszenie w publicznych mediach, społeczeństwa i ewentualnie pomówionych.
- W przypadku uzyskania z kłamstwa niezаслужonych profitów, podanie się do dymisji z zajmowanej funkcji politycznej.

C. Określ stosunek autora do występowania konfliktów w życiu publicznym.

- Konflikty są normą, są nieuniknione i muszą się pojawiać.
- Konfliktów nie należy powstrzymywać i utajniać, tylko rozwiązywać.
- Konflikty przyczyniają się do wzrostu efektywności współpracy ludzi.

D. Wymień pięć pozytywnych stron występowania konfliktów społecznych.

Uczeń powinien wskazać np.:

- Przebieg konfliktów skłania do poszukiwania i stosowania mechanizmów ich rozwiązywania.
- Konflikty stanowią sygnał ostrzegawczy o złym funkcjonowaniu określonych obszarów, takich jak struktura organizacji czy komunikacja wewnątrz organizacji.
- Konflikty przyczyniają się do pogłębienia wiedzy przez strony na temat swoich pragnień, celów, systemu wartości i uczuć.
- Jeśli konflikt zostanie rozwiązany konstruktywnie, to umocni to kontakt i zwiększy zaufanie między stronami.
- Rozwiązanie konfliktu pozwala na zaspokojenie potrzeb, interesów, pragnień i oczekiwań jego uczestników.

E. Przedstaw pięć cech charakteryzujących kulturę polityczną obywateli III RP.

Uczeń powinien wskazać np.:

- Pluralizm ideologicznej autoidentyfikacji społeczeństwa.
- Niski poziom partycypacji w życiu publicznym wynikający z niechęci do wszelkich instytucji politycznych.
- Utrata wiary w możliwość wpływania na decyzje polityczne.

- Publiczne obrażanie i ostra krytyka władzy politycznej.
- Wysoki poziom agresji słownej i niekiedy fizycznej podczas wieców, manifestacji, pikiet itp.

F. Zaproponuj pięć działań zmierzających do podniesienia poziomu kultury politycznej współczesnej Polski.

Uczeń powinien wskazać np.:

- Promowanie przez opiniotwórcze media modeli, wzorców, standardów i wartości demokratycznej kultury politycznej.
- Wprowadzanie kodeksów etycznych dla różnych kategorii działaczy politycznych oraz urzędników administracji państwowej i samorządowej.
- Kształtowanie postaw aktywnego uczestnictwa poprzez uświadamianie obywatelom, że od nich także zależy jakość polityki i system sprawowania władzy.
- Zwiększanie zakresu i form edukacji obywatelskiej.
- Stwarzanie obywatelom coraz lepszych warunków do włączania się do racjonalnego procesu rządzenia państwem i działalności społeczno-politycznej.

G. Określ pięć funkcji kultury politycznej w społeczeństwie demokratycznym.

Uczeń powinien wskazać np.:

- Daje obywatelowi poczucie tożsamości i przynależności do określonej wspólnoty politycznej i umożliwia mu świadomy udział w życiu politycznym.
- Tworzy podstawy do nabywania wiedzy o systemie politycznym, kształtowania poglądów i postaw politycznych oraz kształtowania hierarchii wartości politycznych.
- Integruje społeczeństwo na gruncie uznawanych wartości i celów politycznych.
- Porządkuje i ujednolica formy działań i zachowań politycznych.
- Stymuluje rozwój demokratycznych mechanizmów życia politycznego.
- Określa formy sprawowania kontroli społecznej nad działalnością polityków i grup rządzących.
- Sprzyja eliminacji negatywnych zjawisk w sferze polityki.

B.2 TEKSTY PUBLICYSTYCZNE

Wybrane przykłady tekstów publicystycznych

Mariola Pilarz

*nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie
w VIII Liceum Ogólnokształcącym w Szczecinie*

B.2.1 ARTYKUŁY

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

23. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń:

1. przedstawia konstytucyjne zasady ustroju państwa;

Zadanie

Na podstawie tekstu źródłowego oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Joseph Raz, znakomity oksfordzki filozof i teoretyk prawa, jedną ze swoich najbardziej znanych książek zatytułował: *Autorytet prawa*. Czy prawu dla jego istnienia nie wystarcza to, że jest tworzone przez instytucje władzy publicznej i uzyskuje wsparcie z ich strony? Otóż, jakkolwiek wsparcie takie jest niezbędne, to nie wystarcza. Konieczne jest ponadto oparcie prawa na argumentach, które mogą przekonać adresatów norm do spontanicznego podporządkowania się jego postanowieniom. [...]

Prawu, aby z martwych ustawowych zapisów przeobraziło się w fakt, potrzebny jest społeczny autorytet. To on w ostatecznym rachunku przesądza o istnieniu prawa i o jego rzeczywistej mocy. Koncept, do jakiego odwołuje się Raz, chciałbym odnieść do konstytucji, zwłaszcza do współczesnej konstytucji polskiej. O ile bowiem ustawy, rozporządzenia, umowy międzynarodowe obowiązują w porządku wewnętrznym z mocy konstytucji, o tyle sama konstytucja znajduje wsparcie jedynie w autorytecie, jakim cieszyć się powinno prawo. [...] Uchwalenie ustawy zasadniczej z 1997 roku było, moim zdaniem, najpomyślniejszym wydarzeniem w dziejach polskiego konstytucjonalizmu od ponad dwóch wieków, i to niezależnie od silnych oporów, jakie ten akt wywoływał w okresie przygotowania w Zgromadzeniu Narodowym i w czasie poprzedzającym referendum zatwierdzające. Jest to akt nowoczesny, oparty na pozytywnym przesłaniu aksjologicznym; nie powinien być samodzielnym źródłem trudności w kierowaniu państwem. Jeśli trudności takie się pojawiają, to ich przyczyną są przede wszystkim animozje polityczne dzielące obozy polityczne w naszym kraju i ich czołowych przywódców. [...]

Konstytucja z 1997 roku nie jest otaczana szacunkiem dostatecznie powszechnym i silnym, by uznać, że jej autorytet jest niekwestionowany. Nie chodzi tu w żadnej mierze o pojawiające się od czasu do czasu sugestie jej nowelizacji. Zjawisko to uznać można za normalne w państwie demokratycznym. Warto jednak przed ogłoszeniem zamiaru rewizji postanowień konstytucji w całości lub części zastanowić się, w jakim stopniu jest to w rzeczywistości potrzebne i jak dalece możliwe, wzięwszy pod uwagę układ sił w parlamencie. Wysuwanie bowiem takich projektów bez szans na ich realizację może być słusznie poczytywane za działanie o charakterze propagandowym, którego celem nie jest ulepszanie prawa o podstawowym dla państwa znaczeniu, lecz jedynie zwrócenie uwagi opinii publicznej na tego, kto projekty podobnego rodzaju zgłasza. Ma zatem charakter instrumentalny; jest polityczną igraszką. Wpóić może przekonanie, że konstytucja nie jest aktem poważnym, bo może być zmieniana z byle powodu, a nawet bez powodu i kiedykolwiek.

W podobny, a nawet w bardziej wyrazisty sposób negatywnie na autorytet konstytucji oddziałują pogardliwe, bywa, że nienawistne, a przy tym całkowicie nieuzasadnione sądy wypowiediane na jej temat przez niektórych polityków i publicystów [...] twierdzenia, że konstytucja z 1997 roku utrudnia kierowanie państwem. Jednak nie wypowiedzi tych czy innych niezbyt sprawnych lub sfrustrowanych polityków są dla autorytetu konstytucji najgroźniejsze. O wiele poważniejsze jest to, iż postanowienia konstytucji nie są przez nich rozumiane lub, co gorsza, są ignorowane.

Rzeczywisty lub pozorowany brak zrozumienia postanowień konstytucji dotyczących zadań i uprawnień osoby wykonującej obowiązki prezydenta zaciążył negatywnie na okresie, w którym po 10 kwietnia 2010 roku, obowiązki te przejął urzędujący marszałek sejmu. Okazuje się, że jasne uregulowania konstytucyjne nie wszystkich przekonywały. I jakkolwiek należało z nich korzystać w sposób wyważony i umiarkowany, to były wystarczającą podstawą legitymizującą prawne decyzje podejmowane przez polityka zastępującego tymczasowo głowę państwa. Twierdzenie, że koniecznym warunkiem, by decyzje takie mogły być podjęte, jest dokonany już wybór, podaje pośrednio w wątpliwość autorytet konstytucji jako aktu, który takie decyzje wystarczająco uprawomocnia.

Niepokojący jest dość luźny stosunek części naszych elit politycznych do stanowienia prawa i wykonywania wyroków Trybunału Konstytucyjnego. Zdarza się, że mimo ostrzeżeń ekspertów i służb legislacyjnych, uchwalane są ustawy o wątpliwej konstytucyjności. Czyni się tak w nadziei, że nie zostanie to dostrzeżone i zaskarżone do TK. [...]

Dopóki konstytucja nie uzyska w opinii społecznej i w przekonaniu naszych polityków statusu aktu obdarzonego najwyższym, samoistnym i niepodważalnym autorytetem, dopóty jej znaczenie jako podstawy prawa będzie wątpliwe. A rezultatem takiego obrotu rzeczy będzie zachwianie całego systemu i pojawienie się poważnych zagrożeń dla wolności i praw obywateli.

Źródło: P. Winczorek, *Brońmy autorytetu konstytucji*, „Rzeczpospolita” 14 lipca 2010.

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Wymień pięć zagrożeń, jakie według autora wynikają dla autorytetu konstytucji.

- Traktowanie konstytucji jako bariery w kierowaniu państwem.
- Propozycje nowelizacji konstytucji nie wsparte realizmem politycznym (np. znajomością układu sił w parlamencie).

- Wykorzystywanie autorytetu konstytucji w celach populistycznych dla wypromowania własnej partii lub osoby.
- Ignorowanie postanowień konstytucji.
- Manipulowanie zapisami i procedurami konstytucyjnymi.
- Uchwalanie ustaw o wątpliwej konstytucyjności, przy założeniu niedostrzeżenia błędów prawnych przez Trybunał Konstytucyjny.

B. Wymień podmioty, które według konstytucji mogą zgłaszać propozycje jej nowelizacji.

- Projekt ustawy o zmianie konstytucji może wnieść co najmniej 1/5 posłów, Senat i Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej.

C. Określ dwa źródła, będące przyczyną braku poszanowania konstytucji.

- Brak społecznego kapitału i autorytetu dla poszanowania prawa.
- Obniżanie jakości prawa.
- Podziały polityczne i rywalizacja między partiami z wykorzystaniem autorytetu konstytucji.
- Brak zrozumienia postanowień konstytucji.

D. Wymień pięć skutków, jakie może przynieść państwu i społeczeństwu osłabianie autorytetu konstytucji.

Uczeń powinien wskazać np.:

- Pogłębianie się postawy ignorancji wobec prawa.
- Zachwianie ładu społecznego.
- Pojawienie się zagrożeń dla wolności i praw obywateli.
- Osłabienie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
- Chaos polityczny.
- Możliwość zawierzenia populistom.
- Pogłębienie braku poszanowania dla autorytetu i mocy państwa.

E. Co należy zrobić, aby zwiększyć autorytet konstytucji? Podaj dwie propozycje.

Uczeń powinien wskazać np.:

- Utrudnić procedury dokonywania zmian nowelizacyjnych.
- Zwiększyć edukację prawną społeczeństwa.
- Wprowadzić procedury pociągające polityków do ponoszenia odpowiedzialności za wysuwanie nierealnych propozycji zmian.
- Zwiększyć autorytet prawa na co dzień.

Mariola Pilarz

nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie
w VIII Liceum Ogólnokształcącym w Szczecinie

B.2.3. WYWIAD

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

5. Zmiana społeczna.

Uczeń:

5) charakteryzuje wybrany ruch społeczny, np.: Solidarność. [...]

Zadanie

Na podstawie tekstu-wywiadu wykonaj polecenia.

Fragment wywiadu z **Alainem Tourainem** (ur. w 1925 r.) – jednym z najwybitniejszych współczesnych socjologów, twórcą i wieloletnim kierownikiem Centrum Analizy i Interwencji Socjologicznej w paryskiej L'Ecole des hautes etudes en sciences sociales. Przedstawiciel socjologii działania i twórca interwencji socjologicznej, w której badacz staje się mediatorem między działaczami danego ruchu społecznego. W 1981 r. z grupą polskich socjologów badał ruch Solidarności. Owoce tych prac jest książka *Solidarność. Analiza ruchu społecznego 1980–1981*.

Edwin Bendyk: Przed 30 laty badał pan *Solidarność*. Jak pan ocenia tamte czasy, patrząc z dzisiejszej perspektywy. Czy było to ważne, lecz jednak lokalne tylko wydarzenie historyczne? Czy też niosło ono jakiś ładunek o bardziej uniwersalnym znaczeniu i ważnym przesłaniu aktualnym dzisiaj?

Alain Touraine: *Solidarność* nie była etapem walki kapitalizmu z komunizmem. *Solidarność* wyróżniała kluczowa cecha – nie mówiła językiem interesów, lecz językiem praw. Mówiła w imieniu ludzi, którzy odkryli, że są istotami mającymi prawo mieć prawa, gotowymi do podjęcia odpowiedzialności za siebie i za swój los. W tym sensie *Solidarność* nie tylko przeciwstawiła się konkretnemu systemowi opresji, nie tylko odbudowała polskie społeczeństwo, lecz stała się ważnym etapem szerzenia oświeceniowego uniwersalizmu.

EB: Co pana wówczas skłoniło do przyjazdu do Polski?

AT: Nie ukrywam, że Polska i szerzej Europa Środkowa nie interesowały mnie szczególnie. Interesowałem się naukowo kwestią samopowstawania aktorów, czyli bytów społecznych zdolnych do samodzielnego tworzenia własnej historii i podmiotowości, a przez to podejmujących realne działania zbiorowe kształtujące rzeczywistość. Na Zachodzie patrzono na Polskę jak na kraj, którego społeczeństwo

czeństwo i kultura w wyniku kolejnych historycznych klęsk naznaczonych rozbiorami, przegranymi powstaniem i katastrofami wojennymi praktycznie umarli, przestali żyć autentycznym życiem.

EB: Na czym więc polega fenomen *Solidarności*?

AT: *Solidarność* była jednym z najważniejszych ruchów społecznych XX wieku. Jego wielkość polegała na tym, że Polacy przeciwstawili totalitarnemu systemowi sowieckiego komunizmu ruch społeczny o charakterze totalnym, mobilizującym wszystkie siły dążące do wolności w swoistej syntezie powstania narodowego i ruchu robotniczego. To było wyjątkowe i odróżniało *Solidarność* od wcześniejszych buntów antykomunistycznych w 1956 r. w Budapeszcie i Poznaniu czy w 1968 r. w Czechosłowacji. Gdy usłyszałem o podpisaniu przez komunistyczne władze porozumień sierpniowych, nie miałem wątpliwości, że rozpoczął się początek końca systemu komunistycznego.

EB: Czy obserwując wydarzenia w krajach arabskich, zwłaszcza w Tunezji i Egipcie, dostrzega pan podobieństwa do ruchu *Solidarności*?

AT: Zawsze bardziej interesują mnie różnice. Oczywiście, jeden element jest podobny – to pojawienie się aktora, czyli siły gotowej kształtować swoją własną historię i wziąć odpowiedzialność za los wbrew dominacji istniejącego systemu. Rewolucje w Tunezji i w Egipcie są niezwykle ważne dlatego, że po raz pierwszy społeczeństwa tych krajów wystąpiły autonomicznie, w swoim imieniu. Dotychczas tożsamość ruchów politycznych kształtowała kolonialna przeszłość, a nawet jeszcze wcześniejsza dominacja imperium otomańskiego. Arabowie definiowali się zawsze przeciwko komuś, w roli ofiary historii. Tym razem Tunezyjczycy i Egipcjanie wystąpili w roli aktorów chcących kształtować samodzielnie swoją historię, odwołując się przy tym do uniwersalnego języka praw człowieka. [...]

Źródło: *Polityka.pl*, 23 września 2011.

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Wyjaśnij, jak Alain Tourain ocenia *Solidarność*. Stanowisko uzasadnij podając cztery argumenty.

Ocena:

- Alain Tourain ocenia *Solidarność* jako ruch pozytywnie wpływający na przemiany w Polsce i na świecie.

Argumenty:

- *Solidarność* upomniała się o prawa człowieka.
- *Solidarność* odbudowała polskie społeczeństwo.
- *Solidarność* przeciwstawiła się systemowi komunistycznemu, zapoczątkowując jego demontaż (upadek).
- *Solidarność* przyczyniła się do rozszerzenia oświeceniowego uniwersalizmu.

B. Podaj dwa podobieństwa, jakie Alain Tourain dostrzega między ruchem *Solidarności* a ruchami w krajach arabskich.

- Odwołanie się obu ruchów do walki o prawa człowieka.
- Zaistnienie samodzielnych sił (aktora) zdolnych przetworzyć rzeczywistość, tworzyć własną historię, podmiotowość i ponosić za ruch odpowiedzialność.

Barbara Marczak

*nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie
w Zespole Szkół nr 5 w Szczecinie*

B.2.8. LIST OTWARTY

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

12. Społeczeństwo obywatelskie.

Uczeń:

4. opisuje formy aktywności obywateli w ramach społeczności lokalnej, regionu, państwa oraz na poziomie globalnym; w miarę możliwości uczestniczy w wybranym działaniu;

Zadanie

Na podstawie tekstu źródłowego oraz wiedzy własnej wykonaj polecenia.

List otwarty do premiera Donalda Tuska

Zwracamy się z usilną i pilną prośbą o energiczną interwencję w sprawie olimpiad przedmiotowych dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych, które to olimpiady z powodu nieodpowiedzialnej działalności Ministerstwa Edukacji Narodowej właśnie przestają istnieć.

Olimpiady przedmiotowe to stojące na najwyższym poziomie konkursy z wiedzy i umiejętności uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Niektóre z nich (matematyczna, fizyczna, chemiczna) działają już od ponad pół wieku. Olimpiady zakładane były i są prowadzone przez pracowników wyższych uczelni, którzy zainteresowani byli wyławianiem utalentowanej młodzieży i nagradzaniem wybitnych nauczycieli. Olimpiady działały przez kilkadziesiąt lat, w tym bardzo trudnych, jak lata stanu wojennego. Wrosły w polski system oświaty, kreując zarówno wybitnych uczniów, jak i ich znakomych nauczycieli.

Olimpiady dobrze zasłużyły się polskiej oświacie i nauce. Polscy olimpijczycy odnoszą sukcesy na arenie międzynarodowej (najbardziej spektakularne są wyniki laureatów olimpiady informatycznej). Od sukcesów w olimpiadach rozpoczynało swoją karierę zawodową wielu znanych uczonych. Olimpiady przedmiotowe nie są zatem jednym z wielu konkursów, lecz – rozgrywane na poziomie ogólnopolskim – stanowią istotny element kształcenia elit naszego kraju.

Od kilkunastu lat prowadzenie olimpiad jest jednym z obowiązków Ministerstwa Edukacji Narodowej. MEN wywiązuje się z tego obowiązku, zlecając organizację olimpiad towarzystwom naukowym i wyższym uczelniom, częściowo finansując tę działalność. W większości przypadków poszczególne olimpiady prowadzone są przez grupę kilkunastu wyższych uczelni, z udziałem jej najlepszych

pracowników, we współpracy z wybitnymi nauczycielami szkolnymi. Osoby te w olbrzymiej większości wykonują pracę dla olimpiad bez wynagrodzenia.

W 2009 MEN zmienił zasady prowadzenia olimpiad. Zmiany podyktowane były wyłącznie względami pozamerytorycznymi. Zaskaniając się koniecznością spełniania wymogów przepisów finansowych, MEN wyraził swoiste votum nieufności w stosunku do organizatorów olimpiad. Zakwestionowana została zasada ciągłości – organizatorzy olimpiad mają być wyłaniani co roku w otwartych konkursach, jakby można było co roku zastąpić grupę kilkunastu wyższych uczelni i jej doświadczonych w przygotowywaniu olimpiad pracowników innymi osobami, które tego doświadczenia nie mają. O finansowaniu olimpiad MEN decyduje w cyklach półrocznych, co uniemożliwia planowanie ich organizacji nawet w danym roku szkolnym. Poziom finansowania został zmniejszony, za to drastycznie zwiększono wymagania biurokratyczne i kontrolne, tak jakby MEN podejrzewało organizatorów olimpiad o nadużycia finansowe.

Stosunek MEN do organizatorów olimpiad jest nad wyraz arogancki, na nielicznych spotkaniach wysocy urzędnicy MEN nie ukrywają swojego lekceważącego, wręcz pogardliwego stosunku do organizatorów olimpiad. MEN nie odpowiada na listy i monity od komitetów organizacyjnych olimpiad. Z kilku publicznych wypowiedzi MEN wynika natomiast tylko urzędowy optymizm. Jest dla nas jasne, że odpowiedzialni za te sprawy urzędnicy MEN, nie mając zapewne osobistego doświadczenia w tym zakresie, nie rozumieją istoty i ogromnego znaczenia olimpiad przedmiotowych dla kształcenia najlepszych umysłów naszego kraju.

W rezultacie olimpiady przedmiotowe jeszcze działają, ale jedynie dlatego, że organizatorzy poczuwają się do odpowiedzialności za ten element polskiej oświaty. Niektóre olimpiady planują zakończenie działalności w bieżącym roku szkolnym, o ile stosunek MEN do olimpiad nie ulegnie zmianie. Czy na tym zależy polskiemu rządowi?

Warszawa, 3 lutego 2010 r.

W dniu 10 lutego br. zamknęliśmy formularz i list otwarty wraz z zebranymi podpisami przesłaliśmy do Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Dostajemy sygnały, że jest jeszcze wiele osób, które chciałyby podpisać się pod listem otwartym. W związku z tym otwieramy listę dodatkową i prosimy o składanie dalszych podpisów. Jednocześnie bardzo dziękujemy za olbrzymie społeczne wsparcie, jakie uzyskaliśmy od Państwa w tym trudnym okresie. To dowód, że los polskiej edukacji nie jest obojętny polskiemu społeczeństwu.

Inicjatorzy

1. Prof. dr hab. Bronisław Cymborowski
przewodniczący Komitetu Głównego Olimpiady Biologicznej
2. Prof. dr hab. Jan Mostowski
przewodniczący Komitetu Głównego Olimpiady Fizycznej
3. Prof. dr hab. Jerzy Szydłowski
przewodniczący Komitetu Głównego Olimpiady Chemicznej
4. Dr Michał Krych
zastępca przewodniczącego Komitetu Głównego Olimpiady Matematycznej

5. Prof. dr hab. Zbigniew Naliwajek
były przewodniczący Komitetu Głównego Olimpiady Języka Francuskiego
6. Ks. prof. dr hab. Piotr Tomasik
przewodniczący Komitetu Głównego Olimpiady Teologii Katolickiej
7. Dr Janusz M. Kowalski
Komitet Okręgowy Olimpiady Wiedzy Technicznej
8. Prof. dr hab. Jan Gawęcki
przewodniczący Komitetu Głównego Olimpiady Wiedzy o Żywieniu i Żywności
9. Prof. dr hab. Małgorzata Falencka-Jabłońska
przewodnicząca Komitetu Głównego Olimpiady Wiedzy Ekologicznej
10. Prof. dr hab. Ryszard Rudnicki
przewodniczący Komitetu Okręgowego Olimpiady Matematycznej w Katowicach
11. Prof. dr hab. Wiesław Jan Wysocki
przewodniczący Komitetu Głównego Olimpiady Tematycznej „Losy Polaków na Wschodzie po 17 września 1939 r.”
12. Prof. dr hab. Tomasz Borecki
dyrektor Instytutu Problemów Współczesnej Cywilizacji
13. Dr Małgorzata Sikorska
sekretarz Komitetu Głównego Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej
14. Prof. dr hab. Krzysztof Diks
przewodniczący Komitetu Głównego Olimpiady Informatycznej
15. Dr Anna Jankowska
Olimpiada Wiedzy i Umiejętności Budowlanych

Pozostali sygnatariusze

16. Dr Tomasz Sowiński
kierownik Organizacyjny Olimpiady Fizycznej (Warszawa)
17. Dr Roman Werpachowski
Markit Group (Londyn)
18. Dr hab. Jacek Jeziński
Uniwersytet Warszawski (Warszawa)
19. Dr Szymon Charzyński
Wydział Matematyczno-Przyrodniczy UKSW (Warszawa)
20. Prof. dr hab. Iwo Białynicki-Birula
Centrum Fizyki Teoretycznej PAN (Warszawa)

Źródło: www.kgof.edu.pl/_list/index.php

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Podaj argumenty sygnatariuszy listu uzasadniające konieczność funkcjonowania olimpiad przedmiotowych na dotychczasowych warunkach.

- Olimpiady przeprowadzane były przez pracowników szkół wyższych zainteresowanych wyłanianiem wybitnie uzdolnionej młodzieży i nagradzaniem jej i ich opiekunów.
- Olimpiady od wielu lat kreują najwybitniejszych uczniów i nauczycieli.
- Prowadzeniem olimpiad zajmują się najlepsi pracownicy z kilkunastu uczelni, którzy już od wielu lat współpracują ze szkołami na określonych warunkach.
- Olimpiady są dobrą i przynoszącą wspaniałe efekty tradycją polskiej oświaty.
- Zmiany, które proponuje MEN, mogą doprowadzić do zaniku olimpiad.

B. Przedstaw zarzuty sygnatariuszy listu wobec Ministerstwa Edukacji Narodowej.

- Względy niemerytoryczne, lecz finansowe, które doprowadziły do niewłaściwego potraktowania obecnych organizatorów olimpiad.
- Zachwianie ciągłości olimpiad, poprzez wyłanianie w corocznych konkursach nowych organizatorów olimpiad, bez względu na doświadczenie i wiedzę obecnych organizatorów.
- Brak zaufania do obecnych organizatorów olimpiad i traktowanie ich lekceważąco przez urzędników ministerstwa oraz trudności w komunikacji z osobami odpowiedzialnymi w ministerstwie za olimpiady.
- Zła polityka finansowania olimpiad i zwiększone obciążenia biurokratyczne wobec organizatorów olimpiad.
- Brak zrozumienia dla istoty i wagi olimpiad przedmiotowych przez urzędników MEN.

C. Jakie cele stawiają sobie organizatorzy olimpiad.

- Wyłanianie najwybitniejszej i szczególnie utalentowanej młodzieży w poszczególnych dziedzinach.
- Kształtowanie przyszłych elit naukowych.
- Nagradzanie wybitnych nauczycieli, którzy potrafią dostrzec talent u młodego człowieka, a także odpowiednio nim pokierować oraz zachęcić do pracy.

Barbara Marczak

nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie
w Zespole Szkół nr 5 w Szczecinie

B.2.9. PETYCJA

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

12. Społeczeństwo obywatelskie.

Uczeń:

4. opisuje formy aktywności obywateli w ramach społeczności lokalnej, regionu, państwa oraz na poziomie globalnym; w miarę możliwości uczestniczy w wybranym działaniu;

Zadanie

Na podstawie tekstu źródłowego oraz wiedzy własnej wykonaj polecenia.

Gdynia, 16 lutego 2011 r.

www.powiernictwo-polskie.pl
biuro@powiernictwo-polskie.pl
Stowarzyszenie Powiernictwo Polskie
ul. 10 Lutego 33
81-364 Gdynia

Donald Tusk
Prezes Rady Ministrów
Al. Ujazdowskie 1/3
00-583 Warszawa

Szanowny Panie Premierze!

Stowarzyszenie Powiernictwo Polskie z rosnącym zaniepokojeniem przyjmuje pojawiające się w Niemczech głosy wzywające do zaprzestania finansowania nauczania języka polskiego, jako języka ojczystego dla dzieci niemieckiej Polonii. Ostatnio taki postulat w odniesieniu do Nadrenii-Palatynatu zawarty został w oświadczeniu Pani Julii Klöckner, deputowanej do Bundestagu z ramienia CDU.

Zwracamy uwagę, iż obowiązek zapewnienia nauki języka ojczystego wynika wprost z polsko-niemieckiego traktatu o dobrym sąsiedztwie. Już obecnie jest to obowiązek realizowany wyraźnie

jednostronnie – Polska wydaje na nauczanie niemieckiego, jako języka ojczystego dla dzieci mniejszości niemieckiej w Polsce, ok. dziesięciokrotnie więcej środków niż wydają Niemcy na naukę języka polskiego dla dzieci Polonii niemieckiej. W rezultacie w Polsce języka niemieckiego uczy się ok. 90% dzieci mniejszości niemieckiej, podczas gdy w Niemczech nauką języka polskiego objęte jest zaledwie 3% dzieci polskiego pochodzenia. Tym bardziej oburzające są projekty zmniejszenia czy też wstrzymania i tak znikomego finansowania nauki języka polskiego w Niemczech.

Prosimy, aby Pan Premier wydał polskim służbom dyplomatycznym polecenie przekazania odpowiednim władzom niemieckim stanowczego protestu przeciw projektom zmierzającym do naruszenia praw mniejszości polskiej w Niemczech (a tym samym naruszenia postanowień traktatu o dobrym sąsiedztwie).

Jednocześnie proponujemy przygotowanie koncepcji systemowego dofinansowania nauki języka polskiego dla polskich dzieci w Niemczech. **Środki finansowe na jego funkcjonowanie mogłyby pochodzić ze zmniejszenia nieproporcjonalnie dużych dotacji na naukę języka niemieckiego dla mniejszości niemieckiej w Polsce.**

Z dużym smutkiem przyjęlibyśmy sytuację, w której tak drastyczny krok byłby konieczny. Mamy jednak nadzieję, iż wyrażenie jasnego stanowiska rządu polskiego w tej sprawie wystarczy do wyegzekwowania na stronie niemieckiej respektowania zobowiązań wynikających z traktatu jak i dobrosąsiedzkich zwyczajów.

(-) Dorota Arciszewska-Mielewczyk
Prezes Powiernictwa Polskiego

(-) Marcin Horała
Wiceprezes Powiernictwa Polskiego

(-) Tomasz Fabiszewski
Wiceprezes Powiernictwa Polskiego

Źródło: www.powiernictwo-polskie.pl

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Przedstaw problem, który pojawia się w temacie petycji.

- Wzywanie, przez niemieckich polityków, do zaprzestania finansowania nauczania języka polskiego, jako języka ojczystego dla dzieci niemieckiej Polonii.
- Postulat zaprzestania finansowania nauczania języka polskiego, jako języka ojczystego dla dzieci niemieckiej Polonii, zawarty w oświadczeniu deputowanej z ramienia CDU, Pani Julii Klöckner, w odniesieniu do Nadrenii-Palatynatu.

B. Jakie kwestie, wynikające z polsko-niemieckiego traktatu o dobrym sąsiedztwie, są poruszane w petycji.

- Obowiązek zapewnienia nauki języka ojczystego, wynika wprost z polsko-niemieckiego traktatu o dobrym sąsiedztwie.

- Realizacja obowiązku zapewnienia nauki języka ojczystego jest, według przedstawicieli Stowarzyszenia Powiernictwa Polskiego, realizowana zdecydowanie jednostronnie, tylko przez stronę polską, która wydaje dziesięciokrotnie więcej środków niż strona niemiecka, na naukę języka niemieckiego dla dzieci mniejszości niemieckiej w Polsce.
- Kwestia zmniejszenia lub wstrzymania środków na naukę języka polskiego dla dzieci Polonii niemieckiej.

C. Przedstaw propozycje i prośby skierowane do Premiera w sprawie rozwiązania powyższego problemu.

- Polskie służby dyplomatyczne powinny stanowczo zaprotestować przeciwko projektom, które zmierzają do naruszenia praw mniejszości polskiej w Niemczech, co oznacza naruszenie postanowień traktatu.
- Przygotowanie odpowiedniego systemu finansowania nauki języka polskiego dla dzieci Polonii w Niemczech.
- Propozycja zmniejszenia dofinansowania nauki języka niemieckiego dla dzieci mniejszości niemieckiej w Polsce i przeznaczenia tych środków dla dzieci polskich w Niemczech.

C. ŹRÓDŁA IKONOGRAFICZNE

Agata Popielarz

nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie

w Zespole Szkół w Resku

C.1. KARYKATURA

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

43. Integracja europejska.

Uczeń:

6. rozważa dylematy związane z dalszym rozszerzaniem i reformą Unii Europejskiej;

Zadanie

Na podstawie rysunku satyrycznego oraz wiedzy własnej wykonaj polecenia.

Źródło: www.art-gallery.pl/pl,rysunki_satyryczne,polityczne,203.html#picture

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Jaki problem jest tematem powyższej karykatury?

- Autor rysunku sugeruje przerost biurokracji w instytucjach unijnych.

B. Zinterpretuj sytuację, jaką dostrzegasz na rysunku?

- Biurokraci z instytucji unijnych zupełnie nie dostrzegają problemu. Tworzą kolejne struktury do walki z przerostem urzędniczym. Każda nowa komisja to nowe miejsca pracy dla kolejnych euro-urzędników. Przeróżające, że to my ich utrzymujemy.

C. Jaki jest stosunek autora do przedstawionego problemu?

- Ironiczne pokazanie absurdalnej formy walki z biurokratyzacją świadczy, że autor także podziela zdanie na temat przerostu struktur urzędniczych w Unii Europejskiej. Świadczy o tym lekceważąca postawa urzędnika przekonanego o słuszności swoich racji.

Agata Popielarz

*nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie
w Zespole Szkół w Resku*

C.2. FOTOGRAFIA

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

22. Współczesna demokracja w Polsce i na świecie – problemy i zagrożenia.

Uczeń:

3. omawia na przykładach patologie życia publicznego (np. korupcja, nepotyzm, klientelizm) i wyjaśnia, dlaczego wpływają one destrukcyjnie na życie publiczne;

Zadanie

Na podstawie fotografii oraz wiedzy własnej wykonaj polecenia.

Źródło: <http://biznes.inte-ria.pl/news/korupcja-na-swiecie-w-2009-roku,1397977>

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Określ, jakie zjawisko z życia publicznego ilustruje powyższa fotografia?

- Fotografia przedstawia zjawisko korupcji.

B. Jakich informacji dostarczyła Ci analiza fotografii?

- Właściwie sytuacja jest jasna. Ktoś komuś wręcza kopertę, w której prawdopodobnie znajdują się pieniądze. Pieniądze stanowią formę „podziękowania” za załatwienie sprawy, którą symbolizuje teczka z dokumentami. Być może są to urzędnicy, politycy, biznesmeni. Wskazuje na to ich służbowe, oficjalne ubranie, oraz trzymane w ręce dokumenty.

C. W jaki sposób fotografia wpłynęła na Twój stosunek do sprawy?

- Fotografia nie zmieniała mojego stanowiska w sprawie korupcji. Uważam, że jest zjawiskiem negatywnym, ponieważ prowadzi do rozwoju zorganizowanej przestępczości, kapitalizmu politycznego, nieewidencjonowanego przepływu pieniędzy, obniża dochody państwa, ogranicza poziom zaufania społeczeństwa do organów władzy państwowej i samorządowej a także sprzyja naruszaniu praw człowieka.

D. Wymień pięć czynników sprzyjających występowaniu zjawiska korupcji.

Uczeń powinien wskazać np.:

- Ograniczona dostępność określonych dóbr.
- Bezwarunkowe pragnienie osiągnięcia określonych celów, interesów oraz szybkiego i łatwego wzbogacenia się.
- Przyzwolenie społeczne.
- Słabe kontrole zewnętrzne i wewnętrzne instytucji reglamentujących określone dobra.
- Subiektywne poczucie bezkarności.

E. Kampanie społeczne skierowane przeciwko zjawisku korupcji wykorzystują różne apele, hasła itp. Który z nich uznajesz za słuszny, z uwagi na jego skuteczność przekonywania.

- *Daj przykład – nie bierz. Bierz przykład – nie dawaj.*

Agata Popielarz

nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie
w Zespole Szkół w Resku

C.3. PLAKAT/LOGO

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

22. Współczesna demokracja w Polsce i na świecie – problemy i zagrożenia.

Uczeń:

- 4) wyjaśnia, dlaczego tak wielu obywateli nie uczestniczy w życiu politycznym i przedstawia sposoby zwiększania poziomu partycypacji;

Zadanie

Na podstawie plakatu oraz wiedzy własnej wykonaj polecenia.

Źródło: <http://www.for.org.pl/pl/zmien-kraj>

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. W związku z jakim społecznym wydarzeniem został przygotowany powyższy plakat?

- Plakat stanowi logo profrekwencyjnej kampanii społecznej pt. „Zmień kraj. Idź na wybory”.

B. Zinterpretuj przesłanie plakatu.

- Plakat zawiera hasło zachęcające do odpowiedzialnego zaangażowania się w rozwiązywanie problemów kraju poprzez dokonanie wyboru naszych przedstawicieli. Treść hasła jest wyraźnym upodmiotowieniem każdego obywatela z osobna. Część rysunkowa plakatu przedstawia z jednej strony różnorodność społeczeństwa, a z drugiej równość w prawach wyborczych i w powinnościach obywatelskich. Dwanaście postaci można też odczytać jako 12 godzin (dzień wyborów) na decyzję o wprowadzeniu oczekiwanych zmian w państwie.

C. W jakim celu przeprowadzono kampanię?

- Kampania miała na celu zwiększenie udziału obywateli Rzeczypospolitej Polskiej w wyborach parlamentarnych w 2007 roku.

D. Kto był organizatorem kampanii?

- Kampania społeczna „Zmień kraj. Idź na wybory” została przeprowadzona przez koalicję 21października.pl. Organizatorami były organizacje pozarządowe: Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR, Fundacja im. Stefana Batorego, Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych Lewiatan, Stowarzyszenie Agencji Reklamowych, Związek Firm Public Relations, Instytut Spraw Publicznych, Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy, Fundacja dla Wolności, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Stowarzyszenie Szkoła Liderów, Forum Inicjatyw Pozarządowych, Fundacja Projekt: Polska oraz Parlament Studentów RP.

E. Czy Twoim zdaniem cel kampanii został osiągnięty?

- W dużej mierze dzięki kampanii, w wyborach wzięło udział 54% uprawnionych do głosowania obywateli, co stanowiło najwyższą frekwencję spośród dotychczasowych wyborów parlamentarnych w III RP.

F. Wymień pięć funkcji demokratycznych wyborów, które powinny wpływać na wyższy poziom partycypacji politycznej obywateli.

Uczeń powinien wskazać np.:

- Wybory pomagają obywatelom w ideowo-politycznej autoidentyfikacji.
- Wybory są okazją do zbiorowej refleksji nad problemami do rozwiązania, przez co kształtują świadomość obywatelskiej odpowiedzialności.
- Wybory sprzyjają rywalizacji kandydatów i opcji programowych.
- Wybory wyłaniają składy organów przedstawicielskich.
- Wybory stanowią formę kontroli, oceny i wymiany elit politycznych.

Janusz Korzeniowski

nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej

w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli

D. ŹRÓDŁA STATYSTYCZNE

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

13. Opinia publiczna.

Uczeń:

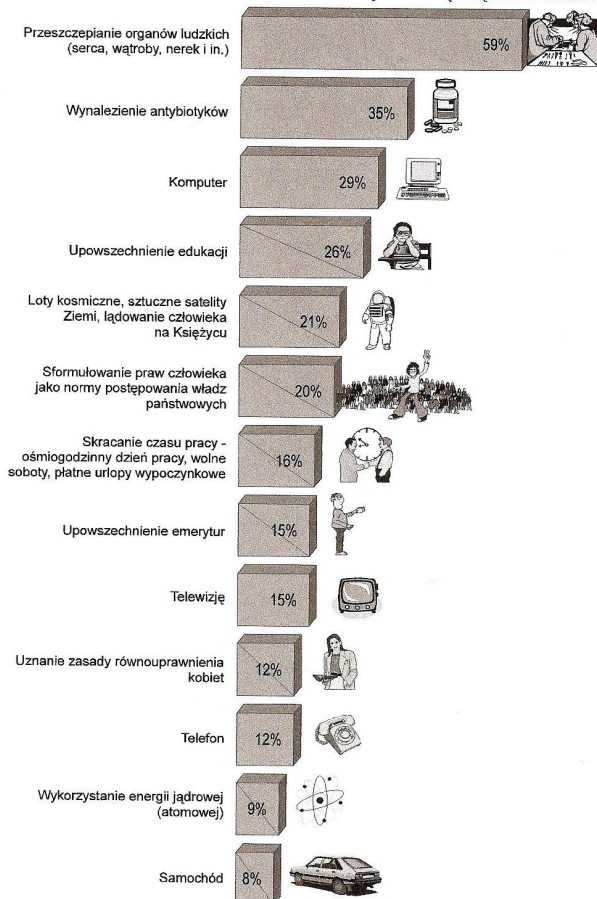
3) odczytuje i interpretuje tabele i wykresy prezentujące wyniki badania opinii publicznej;

Zadanie

Na podstawie analizy poniższego źródła i wiedzy własnej wykonaj polecenia.

CO DOBREGO PRZYNIÓSŁ ŚWIATU XX WIEK?

CO, PANA(I) ZDANIEM, MOŻNA UZNAĆ ZA NAJWIĘKSZE OSIĄGNIĘCIE XX WIEKU?

Źródło: www.cbos.pl

Polecenia i propozycje odpowiedzi

A. Przeszczepianie organów ludzkich uznano za największe osiągnięcie XX wieku. Uzasadnij dokonanie takiego wyboru przez badanych.

- Badani subiektywnie najwyżej cenią w hierarchii wartości swoje życie i zdrowie i dlatego wybrali te osiągnięcia, które pozwalają na ich ratowanie.

B. Wymień pięć innych ważnych dla funkcjonowania współczesnego społeczeństwa osiągnięć nauki w XX wieku.

Uczeń powinien wskazać np.:

- Inżynieria genetyczna.
- Zapłodnienie in vitro.
- Pigułka antykoncepcyjna.
- Internet.
- Laser.

C. Określ, czy poniższe zdanie jest prawdziwe czy fałszywe. Większość wymienionych osiągnięć XX wieku nie urzeczywistnia idei praw człowieka.

- Zdanie jest fałszywe.

D. Określ pięć największych porażek, jakie Twoim zdaniem zanotował świat w XX wieku.

Uczeń powinien wskazać np.:

- Zbrodnicze reżimy.
- Wojny światowe.
- Bieda, głód i choroby w tzw. krajach trzeciego świata.
- Zanieczyszczenie środowiska naturalnego.
- Choroby cywilizacyjne.

E. ŹRÓDŁA SYMBOLICZNE

Janusz Korzeniowski

*nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej
w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli*

E.1. MAPA

Przykład

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

19. Modele ustrojowe państw demokratycznych.

Uczeń:

1. podaje cechy charakterystyczne różnych modeli ustrojowych państw demokratycznych [...];

Zadanie

Na podstawie analizy poniższej mapy i wiedzy własnej wykonaj polecenia.

Źródło: Meridian-Skaner Sp. z o.o.

Polecenia i propozycje odpowiedzi

Na mapie literami A, B, C, D oznaczono państwa europejskie. Uzupełnij poniższą, tabelę wpisując nazwy tych państw, ich formę rządów i ustrój terytorialny.

Przykład	Nazwa państwa	Forma rządów	Ustrój terytorialny
A	Norwegia	monarchia	państwo unitarne
B	Belgia	monarchia	federacja
C	RFN [Niemcy]	republika	federacja
D	Węgry	republika	państwo unitarne

IV. PROPOZYCJE ZADAŃ Z WYKORZYSTANIEM TEKSTÓW ŹRÓDŁOWYCH

IV ETAP EDUKACYJNY – ZAKRES PODSTAWOWY

IV.1. MŁODY OBYWATEL W URZĘDZIE

Wybór i opracowanie materiałów źródłowych:

Anna Kowalczyk

nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie

w Zespole Szkół nr 5 w Szczecinie

Janusz Korzeniowski

nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej

w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli

TEMAT LEKCJI	TYTUŁ TEKSTU ŹRÓDŁOWEGO
<i>Obywatel Polski – obywatelem Unii Europejskiej</i>	<ul style="list-style-type: none">• Sposoby nabycia obywatelstwa polskiego (IV.1.1.)• Obywatelstwo Unii Europejskiej (IV.1.2.)
<i>Urząd dla obywatela</i>	<ul style="list-style-type: none">• Gdzie trzeba pójść z konkretną sprawą (IV.1.3.)• Wszystko o dowodach osobistych (IV.1.4.)• Procedura wydawania paszportu (IV.1.5.)
<i>Prawa wyborcze obywatela</i>	
<i>Prawa obywatela w urzędzie</i>	<ul style="list-style-type: none">• Poradnik. Obywatel w urzędzie (IV.1.6.)• Kodeks Etyki Pracowników Urzędu Miasta Szczecin (IV.1.7.) (lub)• Kodeks Etyki Pracowników Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy (IV.1.8.)

1.1. Sposoby nabycia obywatelstwa polskiego

REGULACJA PRAWNA

Zagadnienia nabycia obywatelstwa polskiego i jego utraty reguluje **ustawa z dnia 15 lutego 1962 roku o obywatelstwie polskim**, później wielokrotnie nowelizowana [...]

SPOSOBY NABYCIA OBYWATELSTWA POLSKIEGO:

Urodzenie z rodziców, z których co najmniej jedno posiada obywatelstwo polskie – Zasada krwi/*lus Sanguinis*

Dziecko nabywa obywatelstwo polskie przez urodzenie z rodziców, z których co najmniej jedno posiada obywatelstwo polskie, bez względu na miejsce urodzenia dziecka w Polsce czy za granicą. Zagadnienie obywatelstwa dzieci urodzonych z rodziców o różnym obywatelstwie tj. polskim i obcym, zostało uregulowane w ten sposób, że [...] dziecko takich rodziców nabywa przez urodzenie obywatelstwo polskie, bez względu na miejsce urodzenia w Polsce czy za granicą. Jednakże rodzice w oświadczeniu złożonym zgodnie przed właściwym organem (konsul dla osób zamieszkałych za granicą lub starosta - dla osób zamieszkałych w Polsce) w ciągu 3 miesięcy od dnia urodzenia się dziecka, mogą wybrać dla niego obywatelstwo państwa obcego, którego obywatelem jest jedno z rodziców, jeżeli według prawa tego państwa dziecko nabywa jego obywatelstwo.

Urodzenie lub znalezienie dziecka na terytorium Polski – Zasada ziemi/*lus Soli*

Zasada ta ma zastosowanie, gdy dziecko urodzi się lub zostanie znalezione na terytorium RP, a oboje rodzice są nieznanymi lub obywatelstwo ich jest nieokreślone, bądź nie mają żadnego obywatelstwa [...] Dziecko takie z mocy prawa nabywa obywatelstwo polskie. Innym sposobem nabycia obywatelstwa jest jego uzyskanie na podstawie decyzji właściwego organu władzy, tj. w drodze nadania obywatelstwa polskiego przez Prezydenta RP. [...] lub w drodze uznania za obywatela polskiego przez wojewodę. [...]

Nadanie przez Prezydenta RP

[...] Cudzoziemcowi można na jego wniosek nadać obywatelstwo polskie, jeżeli zamieszkuje w Polsce na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE lub posiadając prawo stałego pobytu na terytorium RP co najmniej 5 lat. W przypadkach szczególnie uzasadnionych, których ustawa nie precyzuje, można nadać cudzoziemcowi na jego wniosek obywatelstwo polskie, chociażby nie odpowiadał on warunkom wyżej określonym. Każda sprawa rozpatrywana jest indywidualnie. Nadanie obywatelstwa polskiego obojgu rodzicom rozciąga się na dzieci pozostające pod ich władzą rodzicielską. W przypadku ukończenia przez dziecko 16 roku życia, następuje to jedynie za jego zgodą. O nadaniu obywatelstwa polskiego orzeka Prezydent RP. Podanie o nadanie obywatelstwa polskiego osoby zamieszkałej w Polsce wnoszą za pośrednictwem wojewody właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby zainteresowanej, a zamieszkałej za granicą – za pośrednictwem właściwego konsula. [...]

Cudzoziemiec ubiegający się o nadanie obywatelstwa polskiego składa następujące dokumenty:

Uznanie bezpieczeństwa za obywatela polskiego

Na podstawie Art. 9 ustawy o obywatelstwie polskim w drodze uznania za obywatela polskiego może być uznana za obywatela polskiego osoba o nieokreślonym obywatelstwie lub nie mająca żadnego obywatelstwa (bezpieśtwowiec), jeżeli zamieszkuje w Polsce na podstawie zezwolenia na osiedlenie się lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE na terytorium RP co najmniej 5 lat. Uznanie następuje na wniosek osoby zainteresowanej i rozciąga się na dzieci uznanego, jeżeli zamieszkują one w Polsce, a jeżeli dziecko ukończyło 16 lat następuje to jedynie za jego zgodą. O uznaniu orzeka wojewoda właściwy ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy. Organem II instancji jest Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Uproszczony sposób Nabycia obywatelstwa polskiego przez cudzoziemca, pozostającego w związku małżeńskim z obywatelem polskim

[...] Cudzoziemiec, zarówno mężczyzna jak i kobieta, który pozostaje co najmniej 3 lata w związku małżeńskim zawartym z osobą posiadającą obywatelstwo polskie i zamieszkuje w Polsce na podstawie zezwolenia na osiedlenie się lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE lub posiadając prawo stałego pobytu, może złożyć oświadczenie o woli nabycia obywatelstwa polskiego przed właściwym miejscowo wojewodą. Przyjęcie złożonego przez cudzoziemca oświadczenia następuje w drodze decyzji wojewody [...] i powoduje nabycie obywatelstwa polskiego. Obydwa te warunki muszą być spełnione łącznie, tzn. cudzoziemiec musi posiadać wymagane zezwolenie i pozostawać co najmniej 3 lata w związku małżeńskim zawartym z obywatelem polskim. Oświadczenie może być złożone przez uprawnionego cudzoziemca tylko w ciągu 6 miesięcy od dnia uzyskania zezwolenia na osiedlenie się lub 3 lat i 6 miesięcy od dnia zawarcia związku małżeńskiego z obywatelem polskim. [...]

Odzyskanie obywatelstwa polskiego utraconego w dzieciństwie

[...] Obywatelstwo polskie nabywa dziecko, które utraciło obywatelstwo polskie na skutek oświadczenia woli rodziców o mieszanym obywatelstwie polskim i obcym (patrz pkt. 1) o wyborze dla dziecka obywatelstwa obcego, złożonego w ciągu 3 miesięcy od urodzenia się dziecka.

Dziecko takie po ukończeniu 16 lat, a przed upływem 6 miesięcy od ukończenia 18 roku życia, może złożyć przed wojewodą lub konsulem (w zależności od miejsca zamieszkania) oświadczenie o woli nabycia obywatelstwa polskiego. Wydanie przez właściwy organ, którym jest wojewoda lub konsul (o właściwości decyduje miejsce zamieszkania osoby zainteresowanej) decyzji pozytywnej skutkuje nabyciem obywatelstwa polskiego.

Odzyskanie obywatelstwa polskiego utraconego na skutek małżeństwa z cudzoziemcem – reintegracja

W trybie reintegracji, [...] osoba, która utraciła obywatelstwo polskie przez nabycie obywatelstwa obcego wskutek zawarcia małżeństwa z cudzoziemcem lub w związku z zawarciem takiego małżeństwa, odzyskuje obywatelstwo polskie, jeżeli po ustaniu tego małżeństwa lub jego unieważnieniu złoży przed wojewodą lub konsulem (o właściwości decyduje miejsce zamieszkania składającego oświadczenie o woli nabycia obywatelstwa polskiego) i organ ten wyda decyzję o przyjęciu oświadczenia.

Źródło:

<http://www.msw.gov.pl/portal/pl/95/5091/>

Polecenia

- A. Wyjaśnij różnice między zasadą krwi a zasadą ziemi.**
- B. Wyszukaj informacje o możliwościach utraty obywatelstwa polskiego.**
- C. Opracujcie w zespole plan działania w celu uzyskania obywatelstwa polskiego przez cudzoziemca będącego w związku małżeńskim z obywatelką RP.**

1.2. Obywatelstwo Unii Europejskiej

Obywatelem Unii Europejskiej jest każda osoba posiadająca obywatelstwo któregoś z państw należących do Unii Europejskiej. Posiadając obywatelstwo UE, nie traci się obywatelstwa swojego ojczystego kraju. Zasady nabywania i utraty obywatelstwa ustanawiają władze danego państwa. Utrata obywatelstwa kraju członkowskiego oznacza utratę obywatelstwa UE. Uprawnienia obywatela i zasady, którym musi się podporządkować, zapisane są w Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską (TWE).

Obywatelom Unii Europejskiej przysługuje:

- Prawo do swobodnego poruszania się i przebywania na terytorium wszystkich państw należących do UE (art. 18 TWE), co oznacza brak ograniczeń w podróżowaniu po terytorium UE, osiedlaniu się w wybranym kraju członkowskim, możliwość przebywania na terytorium danego kraju przez nieokreślony czas.
- Czynne i bierne prawo wyborcze w wyborach do samorządów w państwie członkowskim, w którym zamieszkuje (nawet jeżeli jest obywatelem innego państwa członkowskiego). Obowiązują dla niego takie same warunki jak dla obywateli danego państwa (art. 19 TWE). Każdy mieszkaniec wybranego państwa członkowskiego, nawet nie będąc jego obywatelem, ma prawo do udziału w wyborach samorządowych – może wybierać lub zostać wybranym. Np. obywatel Hiszpanii mieszkający we Francji może brać udział w wyborach do francuskich władz lokalnych.
- Czynne i bierne prawo wyborcze w wyborach posłów do Parlamentu Europejskiego (nawet jeżeli jest obywatelem innego państwa członkowskiego). Obowiązują dla niego takie same warunki jak dla obywateli danego państwa (art. 19 TWE). Prawo to działa na takich samych zasadach jak w przypadku wyborów samorządowych. W czasie wyborów do samorządów i do Parlamentu można kandydować tylko w jednym państwie i tylko w jednym głosować. Aby uzyskać wpis na listę wyborców, osoby niebędące obywatelami danego państwa członkowskiego UE powinny przedłożyć deklarację zawierającą:
 1. określenie obywatelstwa,
 2. wskazanie adresu w państwie, w którym obywatel mieszka,
 3. wskazanie adresu w państwie, w którym głosował podczas poprzednich wyborów,
 4. oświadczenie, że obywatel będzie głosował lub kandydował tylko w państwie, w którym obecnie zamieszkuje (dyrektywa Rady nr 93/109).
- Prawo do korzystania z opieki dyplomatycznej i konsularnej. Obywatele UE, przebywając w państwie nie należącym do UE, w którym państwo, którego są obywatelami, nie ma swojego przedstawicielstwa (ambasady lub konsulatu), mają prawo do opieki każdego państwa członkowskiego UE na takich samych warunkach jak obywatele tych państw (art. 20 TWE). W sytuacji, gdy w danym kraju nie ma przedstawicielstwa jednego z krajów członkowskich, każda ambasada lub konsulat innego państwa UE jest zobowiązana do udzielenia pomocy na takich samych zasadach, jakie przysługują obywatelowi tego kraju.
- Prawo składania petycji do Parlamentu Europejskiego we wszystkich sprawach, którymi Unia Europejska się zajmuje (art. 21 TWE).
- Prawo zwracania się do Rzecznika Praw Obywateli UE. Zadaniem rzecznika jest ochrona obywateli przed naruszeniem prawa, nadużywaniem władzy, błędami, niesprawiedliwymi decyzjami oraz złym zarządzaniem (art. 21 TWE).

- Prawo zwracania się na piśmie do instytucji Wspólnot Europejskich: Parlamentu Europejskiego, Rady, Komisji Europejskiej, Trybunału Sprawiedliwości, Trybunału Obrachunkowego, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów w jednym z oficjalnych języków UE oraz otrzymania odpowiedzi w tym samym języku (art. 21 TWE).
- Prawo dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady, Komisji Europejskiej (art. 255 TWE).

Nie jest to zamknięty katalog uprawnień. Obywatelom przysługuje wiele innych przewidzianych w prawie Wspólnot Europejskich, np.: związanych z zakazem dyskryminacji ze względu na obywatelstwo i płeć, swoboda przepływu pracowników, swoboda świadczenia usług.

Każdy obywatel posiada paszport w kolorze burgundzkiego wina z napisem Unia Europejska oraz nazwą państwa, którego jest obywatelem. Z tym dokumentem obywatele UE mogą podróżować po całym świecie.

Źródło:

[http://www.cie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/98D3AC94D8BC1B78C1256E7B0048E9A1/\\$file/OBYWATEL.PDF](http://www.cie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/98D3AC94D8BC1B78C1256E7B0048E9A1/$file/OBYWATEL.PDF)

Polecenia

- A. Wymień najważniejsze osobiste korzyści, jakie wynikają z posiadania obywatelstwa UE.
- B. W jaki sposób można utracić obywatelstwo Unii Europejskiej?
- C. Jesteś obywatelem innego państwa członkowskiego i chcesz uzyskać wpis na listę wyborców w Polsce. Sporządź deklarację, która będzie zawierać wszystkie wymagane prawem informacje i oświadczenia.

1.3. Gdzie trzeba pójść z konkretną sprawą

W urzędzie stanu cywilnego załatwiamy sprawy związane ze zgonem, ślubem czy urodzeniem dziecka. Po dowód osobisty trzeba się udać do gminy. Czasem urząd trzeba będzie odwiedzić nawet kilka razy. To dlatego, że nie każda sprawa może być załatwiona od ręki. I nie wynika to wcale z lekceważenia ze strony urzędników. W niektórych sprawach konieczne jest przeprowadzenie postępowania albo wyjaśnienie przeróżnych okoliczności.

Sprawdź, co i za ile załatwisz w urzędzie

Najczęściej załatwiane sprawy to m.in. wyrobienie czy wymiana dowodu osobistego, zameldowanie, zawarcie związku małżeńskiego w urzędzie stanu cywilnego czy rejestracja działalności gospodarczej. Czasami trzeba się jednak pofatygować choćby z interwencją w sprawie źle zabezpieczonej studzienki kanalizacyjnej. Bez wizyty w urzędzie nie da się też zbudować domu czy sprawdzić, jakie jest przeznaczenie konkretnej działki w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Aby nie błąkać się od drzwi do drzwi, warto wcześniej sprawdzić, gdzie i co uda się załatwić. A także ile nas to będzie kosztowało.

W **urzędzie stanu cywilnego** załatwiamy np. sprawy związane ze zgłoszeniem zgonu, zawarciem związku małżeńskiego czy sporządzeniem aktu urodzenia. W każdym z tych przypadków należy dostarczyć urzędnikom wymagane przez przepisy dokumenty. Konieczne jest też uiszczenie opłat. W urzędzie stanu cywilnego pojawiajemy się, gdy rodzi się nam dziecko, bo trzeba sporządzić akt urodzenia. Powinniśmy zabrać ze sobą zaświadczenie wystawione przez lekarza lub zakład służby zdrowia. Wypełniamy też wniosek o wydanie trzech bezpłatnych odpisów aktu urodzenia dziecka. U matek stanu wolnego w grę będzie wchodził dodatkowo wniosek o przyjęcie oświadczenia o uznaniu ojcostwa. Urzędnicy zażądają również do wglądu dokumentów tożsamości rodziców. Potrzebne będą też odpisy skrócone aktu:

- małżeństwa rodziców dziecka – dla dziecka pochodzącego z małżeństwa;
- urodzenia matki dziecka – dla dziecka, którego matka jest panną;
- małżeństwa z adnotacją o rozwodzie – dla dziecka, które nie pochodzi z małżeństwa;
- zgonu męża matki – dla dziecka wdowy.

Odpisy skrócone aktów wymagane są, jeżeli akt sporządzony jest w innym urzędzie stanu cywilnego niż właściwy dla naszego miejsca zameldowania.

Zanim staniemy na ślubnym kobiercu

Wiosna to czas, w którym wiele osób decyduje się na zawarcie związku małżeńskiego. Oczywiście z tym również wiążą się formalności. **Trzeba je załatwić osobiście.** Polega to na złożeniu odpowiednich dokumentów oraz uiszczeniu opłaty. Potrzebne będą dokumenty potwierdzające tożsamość osób zamierzających zawrzeć małżeństwo (dowód osobisty). Trzeba również przedstawić odpisy skrócone aktów urodzenia (w przypadku kawalera i panny) albo odpis skrócony aktu małżeństwa z adnotacją o rozwodzie (dla osób rozwiedzionych) lub odpis skrócony aktu zgonu (dla wdowy lub wdowca), jeżeli akty te nie zostały sporządzone w urzędzie stanu cywilnego, w którym ma być zawarte małżeństwo. Trzeba także wypełnić na specjalnym druku wnioski o wydanie odpisów po

zawarcia małżeństwa lub wniosek o wydanie zaświadczenia – jeżeli małżeństwo ma być zawarte w formie wyznaniowej. Dokumenty należy złożyć w urzędzie stanu cywilnego właściwym dla miejsca zawarcia małżeństwa (przy ślubie cywilnym) albo w urzędzie właściwym dla miejsca stałego zameldowania jednego z przyszłych małżonków (gdy planowany jest ślub konkordatowy). Przyszli małżonkowie muszą się także liczyć z opłatami. Za sporządzenie aktu małżeństwa trzeba zapłacić 84 zł (opłatę należy wnieść na konto USC sporządzającego akt małżeństwa). Nie da się zawrzeć małżeństwa z dnia na dzień. Przy ślubie cywilnym możliwe jest to po upływie miesiąca od złożenia zapewnienia o takiej woli. Z kolei zaświadczenie do zawarcia małżeństwa w formie wyznaniowej zachowuje ważność przez trzy miesiące od daty jego wydania.

Wymiana dowodu osobistego

Do gminy trzeba się pofatygować również w celu wymiany dowodu osobistego (jeśli np. zmieniliśmy nazwisko na skutek zawarcia związku małżeńskiego albo miejsce zamieszkania, także gdy dotychczasowy dowód zgubiliśmy albo został skradziony czy też upływa termin jego ważności). W każdym przypadku musimy zabrać ze sobą do urzędu dwie aktualne fotografie (lewy profil, lewe ucho odkryte). Trzeba będzie też wypełnić wniosek o wydanie dowodu osobistego. Potrzebny będzie również dokument potwierdzający tożsamość podlegający wymianie, a także – w razie zmiany danych – dokument, który to potwierdzi. Tego rodzaju sprawy nie są załatwiane od ręki. Urząd wyda dowód w terminie do 30 dni. Co istotne, od 1 stycznia 2010 r. dowody osobiste wydawane są bezpłatnie.

Po co do starostwa

Samorząd powiatowy (rada powiatu, zarząd i starosta) odpowiada za sprawy dotyczące mieszkańców powiatu.

Załatwić tu można sprawy z zakresu:

- **komunikacji i transportu**, a wśród nich związane z:
 - rejestracją i wyrejestrowaniem pojazdów (koszt zarejestrowania nowego pojazdu kupionego w polskim salonie to 178,50 zł);
 - wydawaniem prawa jazdy (opłata wynosi 84 zł), również międzynarodowego, lub wymianą prawa jazdy;
 - budową, remontem, jakością nawierzchni oraz oświetleniem dróg powiatowych (czyli między gminami), budową chodników;
 - organizowaniem sieci transportu publicznego między gminami;
- **budownictwa**, a wśród nich m.in. związane z:
 - wydawaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, zmianie sposobu użytkowania obiektu;
 - rejestracją dzienników budowy lub rozbiórki;
 - przyjmowaniem zgłoszeń o zamiarze budowy oraz wykonywania robót budowlanych nieobjętych obowiązkiem uzyskania pozwolenia na budowę;
- **geodezji i kartografii**, a wśród nich związane z:
 - prowadzeniem spraw z zakresu wywłaszczeń i zwrotów wywłaszczonych nieruchomości;
 - koordynowaniem uzgodnień usytuowania projektowanych sieci uzbrojenia terenu;
 - aktualizowaniem opłat rocznych z tytułu użytkowania wieczystego;

- sporządzaniem wypisów z rejestru ewidencji gruntów;
- przyjmowaniem wniosków dotyczących wyłączenia gruntów z produkcji rolnej;
- **ochrony środowiska, rolnictwa i leśnictwa**, a wśród nich związane z:
 - wydawaniem karty wędkarskiej (opłata 10 zł);
 - wydawaniem pozwolenia na zbieranie lub transport odpadów;
 - wydawaniem decyzji na pozyskanie drewna niezgodnie z planem urządzenia lasu;
- **potrzeb obywatelskich**, a wśród nich związane z:
 - przyjmowaniem podań w sprawie zmiany imion i nazwisk;
 - prowadzeniem spraw wynikających z przepisów dotyczących rzeczy znalezionych;
 - wydawaniem decyzji zezwalających na sprowadzenie zwłok z obcego państwa.

W ramach powiatu działa również powiatowy rzecznik konsumentów. Do jego zadań należy m.in. wytaczanie powództw na rzecz konsumentów, występowanie do przedsiębiorców w sprawach ochrony praw i interesów konsumentów, a także zapewnienie bezpłatnego poradnictwa konsumenckiego i informacji prawnej w zakresie ochrony interesów konsumentów.

Co można załatwić w gminie

W gminnym ośrodku pomocy społecznej załatwimy sprawy związane m.in. z:

- przyznaniem i wypłaceniem zasiłków celowych i socjalnych, zasiłków okresowych, renty socjalnej;
- przyznawaniem pomocy rzeczowej;
- wyprawieniem pogrzebu.

Wydział spraw obywatelskich zajmie się m.in.:

- sprawami wynikającymi z przyjmowania ustnych oświadczeń ostatniej woli spadkodawcy;
- prowadzeniem spraw związanych z ewidencją ludności i sprawami związanymi z wydawaniem dokumentów tożsamości;
- sporządzaniem zezwoleń na wykonywanie zarobkowego przewozu osób na terenie gminy.

Wydział inwestycji i rozwoju gospodarczego właściwy będzie w sprawach związanych z:

- planowaniem i realizacją inwestycji gminnych;
- zagospodarowaniem przestrzennym na terenie gminy;
- utrzymaniem porządku i czystości w gminie;
- planowaniem i organizacją zaopatrzenia w urządzenia wodociągowe i kanalizacyjne;
- oświetleniem dróg i ulic;
- zawieraniem umów na korzystanie z pomieszczeń w budynkach komunalnych;
- drogami gminnymi, ulicami, placami, targowiskami.

Wydział podatków i opłat lokalnych to miejsce, w którym:

- sporządzane są listy podatników, którym udzielono ulg;
- prowadzona jest ewidencja księgową należności gminnych;
- wydawane są zaświadczenia wynikające z przepisów prawa podatkowego.

Źródło:

<http://www.rp.pl/arttykul/632586.html>

Polecenia

- A. Wymień sprawy, które będziesz potencjalnie załatwiał w urzędach administracji publicznej, w ciągu najbliższych dziesięciu lat.**
- B. Wymień pięć życiowych okoliczności, w których należy okazać dowód osobisty.**
- C. Uzasadnij na przykładach trzech spraw, słuszność rozdziału zadań realizowanych przez urzędy gminne i powiatowe.**
- D. Na podstawie wyszukanych informacji, sporządź wnioski w celu uzyskania aktu urodzenia dziecka, zarejestrowania pojazdu, wydania karty wędkarskiej.**

1.4. Wszystko o dowodach osobistych

Dowód osobisty jest dokumentem stwierdzającym tożsamość osoby, poświadczającym obywatelstwo polskie oraz uprawniającym obywateli polskich do przekraczania granic państw członkowskich Unii Europejskiej, państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego nienależących do Unii Europejskiej oraz państw niebędących stronami umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, których obywatele mogą korzystać ze swobody przepływu osób na podstawie umów zawartych przez te państwa ze Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi, uznających ten dokument za wystarczający do przekraczania ich granicy.

Na podstawie ustawy z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz. U. Nr 39, poz. 306), z dniem 1 stycznia 2010 r. dowody osobiste wydawane są nieodpłatnie.

Informacje zamieszczane w dowodzie osobistym

Zgodnie z art. 37 ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (tekst jedn.: Dz. U. 2006 r. Nr 139, poz. 993, z późn. zm.), w dowodzie osobistym zamieszcza się następujące dane:

1. nazwisko, nazwisko rodowe i imię (imiona);
2. imiona rodziców;
3. datę i miejsce urodzenia;
4. adres miejsca zameldowania na pobyt stały, a w razie jego braku zameldowania na pobyt czasowy trwający ponad 3 miesiące na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej; w przypadku braku zameldowania na pobyt stały albo pobyt czasowy trwający ponad 3 miesiące danych o adresie nie zamieszcza się;
5. płeć, wzrost w centymetrach i kolor oczu;
6. numer PESEL;
7. nazwę organu wydającego dowód osobisty, datę wydania i termin ważności;
8. serię i numer dowodu osobistego,
9. wizerunek twarzy i podpis posiadacza dokumentu,
10. dane do odczytu maszynowego.

W przypadku gdy złożenie podpisu przez posiadacza dowodu osobistego nie jest możliwe, podpisu nie zamieszcza się. W dowodzie osobistym nie zamieszcza się również podpisu osoby, która nie ukończyła 13 roku życia.

Obowiązek/prawo do posiadania dowodu osobistego

Osoba będąca obywatelem polskim i zamieszkała w Rzeczypospolitej Polskiej jest obowiązana posiadać dowód osobisty:

- od ukończenia 18 roku życia,
- od ukończenia 15 roku życia, jeżeli pozostaje w stosunku pracy lub nie zamieszkuje wspólnie z osobami, pod których władzą rodzicielską lub opieką się znajduje, albo nie pozostaje pod władzą rodzicielską lub opieką.

Prawo do posiadania dowodu osobistego przysługuje:

- osobie będącej obywatelem polskim zamieszkującym poza granicami RP;
- osobie małoletniej, która ukończyła 13 rok życia (dokument jest wydawany na wniosek rodzica lub opiekuna);
- osobie małoletniej, która nie ukończyła 13 roku życia (dokument jest wydawany na wniosek rodziców lub opiekunów).

Dowód osobisty dla obywatela polskiego zamieszkującego poza granicami RP

Obywatele polscy zamieszkujący poza granicami kraju **mają prawo, a nie obowiązek** posiadania dowodu osobistego. Obowiązek ten ciąży wyłącznie na obywatelach polskich mieszkających w RP. [...]

Obowiązek wymiany dowodu osobistego i postępowanie w razie utraty dowodu osobistego

Posiadacz dowodu osobistego ma obowiązek wymienić ten dokument w razie:

1. zmiany danych, które zamieszcza się w dowodzie osobistym – o wymianę dowodu osobistego należy wystąpić w terminie do 14 dni od dnia doręczenia osobie obowiązanej do posiadania dowodu osobistego ostatecznej decyzji administracyjnej lub prawomocnego orzeczenia sądu stwierdzających zmianę danych albo od dnia sporządzenia aktu małżeństwa stwierdzającego zmianę nazwiska, a w przypadku małżeństwa zawartego przed konsulem lub organem zagranicznym - od dnia doręczenia odpisu aktu małżeństwa. W przypadku obywateli polskich przebywających za granicą termin wynosi 3 miesiące.
2. uszkodzenia dowodu osobistego lub zaistnienia innej okoliczności utrudniającej ustalenie tożsamości osoby – o wymianę dowodu osobistego należy wystąpić niezwłocznie;
3. upływu terminu ważności dowodu osobistego – o wymianę dowodu osobistego należy wystąpić nie później niż na 30 dni przed upływem terminu ważności dokumentu.

Postępowanie w razie utraty, zwrotu lub znalezienia dowodu osobistego

Osoba, która utraciła dowód osobisty, jest obowiązana niezwłocznie zawiadomić o tym najbliższy organ gminy lub właściwą ze względu na miejsce pobytu polską placówkę konsularną. Organy te wydają zaświadczenie o utracie dowodu osobistego, ważne do czasu wydania nowego dokumentu, oraz powiadamiają o tym organ, który wydał dowód osobisty, w celu unieważnienia dokumentu. Ponadto osoba, która utraciła dowód osobisty, jest obowiązana wystąpić niezwłocznie o wydanie nowego dokumentu do właściwego organu gminy. Obowiązek ten nie dotyczy obywateli polskich przebywających stale za granicą. Osoba, która utraciła obywatelstwo polskie, jest obowiązana zwrócić niezwłocznie dowód osobisty organowi, który wydał ten dokument, albo właściwej ze względu na miejsce jej pobytu polskiej placówce konsularnej.

W razie znalezienia własnego dowodu osobistego zgłoszonego jako utracony, należy niezwłocznie zwrócić go organowi, który wydał ten dokument. Osoba, która znalazła dowód osobisty innej osoby, jest obowiązana niezwłocznie przekazać ten dokument najbliższemu organowi gminy, Policji lub innemu organowi administracji publicznej. Organy te przekazują niezwłocznie dowód osobisty organowi, który go wydał, w celu unieważnienia dokumentu. Jednakże osoba, która znalazła dowód osobisty innej osoby, może również, bez zbędnej zwłoki, przekazać ten dokument posiadaczowi dowodu osobistego. W tym przypadku posiadacz dokumentu może również zawiadomić o utracie do-

wodu osobistego najbliższy organ gminy lub właściwą ze względu na miejsce pobytu polską placówką konsularną, w celu jego unieważnienia.

Termin ważności dowodu osobistego

Dowód osobisty jest ważny:

- 10 lat od daty jego wydania – w przypadku osób, które ukończyły 18 lat;
- 5 lat od daty jego wydania – w przypadku osób, które nie ukończyły 18 roku życia;
- na czas nie oznaczony – w przypadku osoby, która ukończyła 65 rok życia, o ile osoba ta zwróciła się o wydanie dowodu osobistego z takim terminem ważności. [...]

Właściwość organu

Dowód osobisty wydaje:

- właściwy ze względu na miejsce zameldowania na pobyt stały organ gminy (wójt, burmistrz lub prezydent miasta),
- w razie braku miejsca zameldowania na pobyt stały – organ gminy ostatniego miejsca pobytu stałego tej osoby,
- jeśli nie można ustalić właściwości miejscowej organu w sposób wskazany wyżej, dowód osobisty wydaje organ gminy właściwy dla obszaru dzielnicy Śródmieście w m.st. Warszawie.

Wniosek można składać za pośrednictwem organu gminy właściwego ze względu na miejsce pobytu czasowego wnioskodawcy, jeżeli jego złożenie we właściwym organie gminy nie jest możliwe.

Wymagane dokumenty

Do wniosku o wydanie dowodu osobistego należy dołączyć:

1. dwie wyraźne i jednakowe fotografie o wymiarach 35 x 45 mm, odzwierciedlające aktualny wizerunek osoby, której wniosek dotyczy, przedstawiające tę osobę bez nakrycia głowy i okularów z ciemnymi szklami w taki sposób, aby ukazywały głowę w pozycji lewego półprofilu i z widocznym lewym uchem, z zachowaniem równomiernego oświetlenia twarzy;
2. odpis skrócony aktu urodzenia – w przypadku osób, które nie zawarły małżeństwa;
3. odpis skrócony aktu małżeństwa. [...]

Źródło:

http://www.msw.gov.pl/portal/pl/650/9558/Wszystko_o_dowodach_osobistych.html

Polecenia

A. Określ, kto ma obowiązek, a komu przysługuje prawo do posiadania dowodu osobistego.

B. Przedstaw kilka sytuacji z życia społecznego, w których konieczne jest posiadanie dowodu osobistego.

C. Sporządź wniosek o uzyskanie dowodu osobistego po raz pierwszy i określ, jakie inne załączniki są potrzebne do jego wydania.

1.5. Procedura wydawania paszportu

Kto wydaje paszport?

Paszporty i paszporty tymczasowe w kraju **wydaje wojewoda** właściwy ze względu na miejsce pobytu stałego osoby ubiegającej się o dokument paszportowy, a w razie braku takiego miejsca wojewoda właściwy ze względu na ostatnie miejsce stałego pobytu tej osoby, a za granicą konsul. Osobom zamieszkującym w Polsce, które nigdy nie posiadały zameldowania na terytorium kraju, dokumenty paszportowe wydaje wojewoda właściwy według aktualnego miejsca pobytu.

Co warto wiedzieć?

- Paszport wydawany jest na jedną osobę.
- Paszport jest ważny:
 - 10 lat od daty wydania,
 - 5 lat dla dzieci w przedziale wiekowym 5–13 lat,
 - 1 rok (paszport tymczasowy) dla dzieci do lat 5.
- Na żądanie rodziców dla dzieci do lat 5 może być wydany paszport biometryczny z 12 miesięcznym terminem ważności.
- Utrata ważności paszportu nie pozbawia jego posiadacza prawa przybycia na podstawie tego dokumentu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
- Minister właściwy do spraw wewnętrznych sprawuje zwierzchni nadzór nad prowadzeniem spraw dotyczących paszportów i paszportów tymczasowych.
- Od decyzji w sprawach unieważnienia i odmowy wydania dokumentu paszportowego przysługuje odwołanie do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Paszport tymczasowy

Paszport tymczasowy wydawany jest:

- dzieciom do ukończenia 5 roku życia;
- obywatelom polskim przebywającym za granicą, na czas oczekiwania przez nie na doręczenie paszportu sporządzonego w Rzeczypospolitej Polskiej;
- obywatelom polskim przebywającym czasowo w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą, na powrót do miejsca stałego pobytu,
- obywatelom polskim przebywającym w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą, w udokumentowanych nagłych przypadkach związanych z chorobą lub pogrzebem członka rodziny.

Paszporty tymczasowe wydaje w kraju wojewoda, a za granicą konsul. Paszport tymczasowy jest ważny przez okres w nim wskazany, nie dłużej jednak niż przez 12 miesięcy od daty wydania. Paszport tymczasowy nie zawiera biometrii.

Jakie dokumenty należy złożyć, aby otrzymać paszport?

Aby otrzymać paszport, należy w organie paszportowym złożyć:

- wypełniony wniosek o wydanie dokumentu paszportowego;
- jedną kolorową fotografię spełniającą wymogi biometrii;
- dowód uiszczenia opłaty paszportowej, lub przedstawić do wglądu dokument potwierdzający uprawnienie do skorzystania z ulgi lub dokument uprawniający do zwolnienia z opłaty;

- odpis skrócony lub pełny polskiego aktu urodzenia – w przypadku ubiegania się o dokument paszportowy za granicą przez osoby nieposiadające numeru PESEL;
- odpis skrócony lub pełny polskiego aktu małżeństwa – w przypadku ubiegania się o dokument paszportowy każdorazowo po zmianie nazwiska w wyniku zawarcia małżeństwa za granicą.

Składając wniosek o wydanie dokumentu paszportowego, należy okazać do wglądu ważny dokument paszportowy, a w przypadku gdy osoba nie posiada ważnego dokumentu paszportowego ważny dowód osobisty, o ile ma obowiązek posiadania tego dokumentu. Wniosek o wydanie dokumentu paszportowego składa się osobiście, z wyjątkiem następujących przypadków:

- wniosek o wydanie dokumentu paszportowego osobie małoletniej składają rodzice lub ustanowieni przez sąd opiekunowie albo jeden z rodziców lub ustanowionych przez sąd opiekunów wraz z pisemną zgodą drugiego z rodziców lub ustanowionego przez sąd opiekuna, poświadczoną za zgodność podpisu przez organ paszportowy lub notariusza;
- wniosek o wydanie dokumentu paszportowego osobie ubezwłasnowolnionej całkowicie pozostającej pod władzą rodzicielską składają rodzice, a niepozostającej pod władzą rodzicielską składa opiekun ustanowiony przez sąd.

Dokument paszportowy odbiera się osobiście w organie paszportowym, w którym został złożony wniosek, a osoba dokonująca odbioru sprawdza za pomocą czytnika elektronicznego czy dane zawarte w mikroprocesorze są zgodne ze stanem faktycznym. Przy odbiorze dokumentu paszportowego przedstawia się także dotychczas posiadany dokument paszportowy, celem jego anulowania. [...]

Kiedy należy wymienić ważny paszport na nowy?

W przypadku zmiany lub konieczności sprostowania imienia, nazwiska, daty i miejsca urodzenia, płci lub numeru PESEL, osoba posiadająca ważny dokument paszportowy powinna wystąpić o jego wymianę niezwłocznie, nie później niż w terminie 30 dni od dnia doręczenia ostatecznej decyzji administracyjnej lub prawomocnego orzeczenia sądu stwierdzającego zmianę albo sporządzenia aktu małżeństwa stwierdzającego zmianę nazwiska. Po upływie 60 dni od dnia wystąpienia powyższych zdarzeń dokument traci ważność. W przypadku osób przebywających za granicą paszport traci ważność po upływie 4 miesięcy. [...]

Ile wynosi czas oczekiwania na paszport?

Termin odbioru paszportu określa organ wydający dokument w momencie przyjmowania wniosku paszportowego. Przeciętny czas oczekiwania na wydanie paszportu w kraju wynosi do 30 dni.

Źródło:

http://www.msw.gov.pl/portal/pl/380/31/Informacje_paszportowe.html

Polecenia

- A. Do jakiego urzędu i wydziału udasz się w celu wyrobienia paszportu?**
- B. Wykaż wszystkie dane osobiste, które musisz przedłożyć w procedurze ubiegania się o wydanie paszportu.**
- C. Wykaż znaczenie posiadania paszportu.**
- D. Przedstaw sposób postępowania w sytuacji utraty paszportu.**

1.6. Poradnik Obywatel w urzędzie

[...] II. ZANIM PÓJDZIESZ DO URZĘDU

Obecnie wiele spraw urzędowych można załatwić przez Internet, bez udawania się do urzędu i bez wychodzenia z domu. Poprzez serwis Biuletynu Informacji Publicznej <http://www.bip.gov.pl> można wejść na strony instytucji państwowych i samorządowych i tam uzyskać potrzebną informację czy załatwić swoją sprawę. Oprócz tego warto też sprawdzić, czy interesujący nas urząd nie ma własnego serwisu (np. Urząd Miasta Lublin: <http://www.um.lublin.pl>). Wchodząc do takiego serwisu, można uzyskać wiele cennych informacji, pobrać wymagane druki (i z już wypełnionymi udać się do urzędu), złożyć podanie. [...]

Jeśli nie mamy dostępu do Internetu, przed udaniem się do urzędu w celu załatwienia sprawy, warto zasięgnąć informacji telefonicznie: czy dany urząd zajmuje się interesującym nas rodzajem spraw i jakie dokumenty należy mieć ze sobą w celu ich załatwienia. Chodzi o to, aby przyjść przygotowanym i w ten sposób załatwić sprawę w czasie jednej wizyty, a nie zostać odesłanym z powodu braku jednego dokumentu. Przykładowo: do zameldowania niezbędne są, poza dowodem osobistym, wypełnione druki meldunkowe, tytuł prawny do lokalu oraz, w przypadku mężczyzn w wieku do 50. roku życia, książeczka wojskowa. Brak choćby jednego z tych dokumentów skutkuje tym, że nie możemy się zameldować. [...]

III. SKŁADANIE PODAŃ

Składając do urzędu podania (żądania, wyjaśnienia, odwołania, zażalenia), dobrze jest przedstawić sprawę w formie pisemnej – pozwala to zwięźle i logicznie opisać sprawę. W wielu przypadkach sam urząd wymusza lub ułatwia formę pisemną, kiedy do załatwienia danej sprawy przygotowuje określone formularze. Jeśli nasza sprawa jest udokumentowana na piśmie i mamy dowód, że złożyliśmy pismo w urzędzie (kopia z pieczętką zostaje u nas), łatwiej będzie nam wymagać odpowiedzi od urzędu, w sytuacji gdy okaże się to konieczne. Jednak pamiętajmy, że złożenie podania nie gwarantuje pisemnego załatwienia sprawy przez urząd (art. 14 kpa – kodeksu postępowania administracyjnego).

Pismo składa się w urzędzie administracji publicznej, który ze względu na swoje kompetencje, ma obowiązek rozpatrywania spraw danego rodzaju. Urzędy administracji publicznej to np.: przewodniczący zarządu gminy (np. burmistrz); przewodniczący zarządu powiatu (starosta); minister. Działają oni przez swoje „aparaty pomocnicze”, czyli odpowiednio: urząd gminny, urząd powiatowy, ministerstwo. Na przykład: decyzję o wymeldowaniu wydaje burmistrz – poprzez upoważnionego do tego urzędnika – pracownika wydziału meldunkowego.

Jeżeli złożymy podanie do niewłaściwego urzędu, wówczas ma on obowiązek niezwłocznie przekazać nasze pismo do urzędu właściwego (art. 65 kpa).

Gdzie i do kogo składać podania

Właściwość rzeczowa oznacza, że dany urząd ma obowiązek (ponieważ został do tego upoważniony) załatwiania określonej kategorii spraw, np. zameldowania dokonuje wójt, burmistrz lub prezydent. Oczywiście nie oni bezpośrednio dokonują danej czynności – zajmują się tym odpowiednie komórki Urzędu Gminy lub Miasta.

Właściwość miejscowa oznacza, że dany urząd jest upoważniony do załatwiania spraw tylko na danym terenie, np. Urząd Gminy Garwolin załatwia wyłącznie sprawy mieszkańców tej gminy.

Co powinno być zawarte w podaniu

Podania do urzędów zazwyczaj składamy na specjalnych formularzach, które wystarczy wypełnić odpowiednimi danymi. W innych sytuacjach podanie musimy przygotować sami. Wtedy powinno ono zawierać:

- datę i miejsce sporządzenia podania,
- podstawowe dane osoby, która je składa, czyli imię i nazwisko oraz adres zameldowania stałego; jeśli osoba nie przebywa w miejscu zameldowania, należy również podać adres korespondencyjny, czyli miejsce pobytu,
- podstawowe dane instytucji, do której kierujemy pismo, czyli nazwa instytucji i adres,
- wyjaśnienie, czego pismo dotyczy, najlepiej wraz z uzasadnieniem,
- podpis osoby składającej podanie.

Jak złożyć podanie

Podanie można złożyć pisemnie, telegraficznie lub za pomocą dalekopisu, telefaksu, poczty elektronicznej albo za pomocą formularza umieszczonego na stronie internetowej właściwego organu administracji publicznej, umożliwiającego wprowadzenie danych do systemu teleinformatycznego tego organu, a także ustnie do protokołu.

- Jeśli podanie przygotowane na piśmie składamy bezpośrednio w urzędzie (np. w biurze podawczym, w sekretariacie wydziału), wówczas najlepiej jest przygotować je w dwóch egzemplarzach: jeden trafia do urzędu, a drugi egzemplarz (kopię) zachowujemy jako dowód złożenia pisma. Na kopii osoba przyjmująca podanie powinna potwierdzić przyjęcie podania, czyli złożyć pieczęć urzędu wraz z datą złożenia.
- Jeśli wysyłamy podanie, najlepiej jest zrobić to listem poleconym, dzięki czemu mamy potwierdzenie wysyłki. Pamiętajmy o zachowaniu dowodu nadania.
- Jeśli zgłaszamy podanie ustnie do protokołu, wówczas protokół musi być potwierdzony naszym podpisem oraz podpisany przez pracownika sporządzającego protokół.
- Podania lub wnioski można również składać za pomocą elektronicznej skrzynki podawczej (np. <https://miastolublin.skrzynkapodawcza.pl>).

Do podania dołączamy załączniki, czyli kopie dokumentów istotnych dla sprawy (jeżeli je posiadamy i powołujemy się na nie w podaniu). Oryginały dokumentów zachowujemy. Przedstawiamy je do wglądu na żądanie urzędnika, który potwierdza zgodność kopii dokumentu z jego oryginałem. Np. ubiegając się o status bezrobotnego, należy przedstawić m.in. świadectwo pracy.

Opłata skarbową

Załatwienie większości spraw urzędowych wymaga również wniesienia opłaty skarbowej. Jej wysokość uzależniona jest od rodzaju załatwianej sprawy (np. opłata skarbową za decyzję stwierdzającą posiadanie lub utratę obywatelstwa polskiego wynosi 58 zł, decyzja o zmianie imienia lub nazwiska – 37 zł). Opłatę skarbową uiszcza się w kasie danego urzędu lub też wpłacając daną sumę na konto urzędu.

W jakim terminie urząd ma obowiązek rozpatrzenia sprawy

- Urzędy są zobowiązane załatwiać sprawy bez zbędnej zwłoki, czyli najszybciej jak jest to możliwe.
- Sprawa, która wymaga dodatkowych wyjaśnień, powinna być rozpatrzona przed upływem jednego miesiąca.
- Sprawa szczególnie skomplikowana powinna być załatwiona przed upływem dwóch miesięcy.

Organ II instancji, czyli rozpatrujący odwołanie, ma czas na rozstrzygnięcie w ciągu miesiąca od dnia otrzymania odwołania.

UWAGA: Urząd jest zobowiązany poinformować osobę zainteresowaną o każdym przypadku niezakończona sprawy w terminie, z podaniem przyczyn zwłoki oraz wskazaniem nowego terminu rozpatrzenia sprawy. Według przepisów kpa, to urząd ma podjąć czynność zawiadomienia strony, a zatem to on np. powinien wysłać pismo informujące o takim stanie rzeczy, natomiast w praktyce zdarza się, że urzędy nie spełniają tego obowiązku.

Co zrobić, jeśli urząd nie odpowiada w ustawowym terminie

Jeżeli nie otrzymujemy odpowiedzi w wyznaczonym czasie, przysługuje nam zażalenie do organu wyższej instancji z powodu niezakończona sprawy w urzędowym terminie. Przykładowe organy I instancji i odpowiadające im organy wyższego rzędu – II instancji:

- Administracja Domów Mieszkalnych >> Samorządowe Kolegium Odwoławcze,
- Powiatowy Urząd Pracy >> Wojewódzki Urząd Pracy,
- Prezydent Miasta – Wydział Finansowy Urzędu Miasta >> Samorządowe Kolegium Odwoławcze.

Organ II instancji, uwzględniając naszą skargę, wyznacza organowi I instancji termin na załatwienie danej sprawy.

Co to jest skarga na bezczynność administracji

Jeśli mimo zażalenia do organu II instancji i wyznaczenia przez niego ponownego terminu załatwienia danej sprawy, organ I instancji nadal jej nie załatwia, wówczas przysługuje nam skarga na bezczynność administracji do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (WSA). [...] Skargę na bezczynność trzeba wnieść za pośrednictwem danego urzędu w ciągu 30 dni od daty, oznaczającej dzień, w którym urząd miał podjąć działanie (w terminie wyznaczonym mu przez organ II stopnia).

Sąd, uwzględniając skargę na bezczynność administracji, zobowiązuje urząd do wydania aktu, dokonania czynności, bądź przyznania/stwierdzenia uprawnienia lub obowiązku, wynikających z przepisów. W razie niewykonania wyroku uwzględniającego skargę na bezczynność, strona powinna pisemnie wezwać właściwy organ do wykonania wyroku lub załatwienia sprawy. Następnie może ona wnieść skargę, w której zażąda wymierzenia temu organowi grzywny za niewykonanie wyroku. [...]

XI. WYBRANE UPRAWNIENIA OBYWATELA W POSTĘPOWANIU ADMINISTRACYJNYM

W trakcie postępowania przed urzędami obywatelom przysługują pewne prawa. Zawarte są one w Kodeksie postępowania administracyjnego i ich nieprzestrzeganie przez urząd może być podstawą uchylenia danej decyzji przed organem odwoławczym lub przed sądem administracyjnym. Poniżej przedstawiamy najistotniejsze z uprawnień.

Osoby, które natrafiają na trudności w pomyślnym załatwieniu swoich spraw w urzędach, powinny wiedzieć, jakie są ich prawa i korzystać z nich. Wiedza taka pomaga zachować się prawidłowo w trakcie postępowania, a nasze kompetentne i konsekwentne działanie powoduje, że jesteśmy lepiej (poważniej) traktowani przez pracowników urzędu, prowadzących naszą sprawę.

Działanie urzędów na podstawie prawa

Jedną z podstawowych zasad działania urzędów jest to, że działają one na podstawie przepisów prawa. Jeśli spotykamy się z działaniem, co do którego mamy wątpliwości, czy jest ono zgodne z prawem, wówczas trzeba zażądać wskazania podstawy prawnej danej czynności. Wskazanie podstawy musi być konkretne – tzn. wskazujące określony paragraf lub artykuł danej regulacji, a nie tylko wybrany akt prawny.

Zasada zaufania

Urzędy powinny prowadzić postępowanie w taki sposób, aby pogłębiać zaufanie obywateli do organów. Przede wszystkim wszelkie wątpliwości rozstrzygać na korzyść obywateli oraz wydawać podobne decyzje w podobnych stanach faktycznych.

Prawo do informacji

Urzędy mają obowiązek w sposób należyty i wyczerpujący informować strony postępowania o wszystkich faktach i przepisach prawnych, które mogą mieć wpływ na ustalenie ich praw i obowiązków, które to są przedmiotem tego postępowania. Co więcej, urząd ma obowiązek czuwać nad tym, aby strony biorące udział w postępowaniu nie poniosły szkody z powodu niezajomości prawa i są zobowiązane udzielać im niezbędnych wskazówek. Należy również pamiętać, że strona nie ponosi negatywnych konsekwencji błędnego pouczenia przed urząd co do prawa odwołania albo wniesienia powództwa do sądu powszechnego lub skargi do sądu administracyjnego (np. co do terminu wniesienia odwołania).

Prawo do czynnego udziału w postępowaniu przed urzędem

Urzędy mają obowiązek zapewnić stronom postępowania czynny udział w postępowaniu (czyli np. swobodne wypowiedzenie się co do ustaleń poczynionych w jego trakcie, składanie wniosków dowodowych itp.), a przed wydaniem decyzji mają obowiązek umożliwić stronom wypowiedzenie się co do zebranych dowodów i materiałów oraz zgłoszonych żądań. Urzędy mogą odstąpić od tej zasady tylko wtedy, gdy załatwienie danej sprawy nie cierpi zwłoki ze względu na niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia ludzkiego, albo ze względu na niepowetowaną szkodę materialną.

Prawo do przeglądania akt sprawy i sporządzania odpisów

W trakcie postępowania urzędy są zobowiązane umożliwić stronom przeglądanie akt sprawy oraz sporządzanie z nich notatek i odpisów. Jeżeli jest to uzasadnione jej ważnym interesem, strona może również zażądać uwierzytelniania sporządzonych przez siebie odpisów lub wydania jej z akt sprawy uwierzytelnionych odpisów.

Prawo do obiektywnego załatwienia sprawy

Prawo to polega na tym, że pracownik urzędu, który bierze udział w postępowaniu i który mógłby być osobiście zainteresowany określonym wynikiem tego postępowania, zostaje wyłączony z udziału w tym postępowaniu. Umotywowany wniosek o wyłączenie strona postępowania może złożyć do bezpośredniego przełożonego danego pracownika (dokładne wyliczenie powodów, dla których można złożyć wniosek o wyłączenie danego pracownika urzędu, znajduje się w art. 24 kpa).

Źródło:

<http://pomocspoleczna.ngo.pl/x/310301>

Polecenia

- A. Sporządź katalog praw obywatela w relacji z urzędami administracji publicznej.**
- B. Przedstaw zakres informacji, jakie ma prawo otrzymać obywatel od urzędników.**
- C. Opracujcie w zespole miniporadnik dla młodego obywatela – klienta urzędów administracji publicznej.**

1.7. Kodeks Etyki Pracowników Urzędu Miasta Szczecin

Kodeks Etyki zawiera zasady i wartości etyczne, wyznaczające standardy postępowania pracowników Urzędu Miasta Szczecin.

Poszanowanie tych wartości i przestrzeganie zasad służy budowaniu efektywnej, uczciwej i przyjaznej administracji samorządowej, a poprzez to kształtowaniu właściwych relacji pracowników Urzędu Miasta Szczecin ze społecznością lokalną.

§ 1. Cele Kodeksu Etyki:

1. ustanowienie standardów postępowania, których powinni przestrzegać pracownicy Urzędu Miasta Szczecin, wypełniając swoje obowiązki,
2. wspieranie pracowników Urzędu Miasta Szczecin w prawidłowym wypełnianiu tych standardów, w zgodzie z oczekiwaniami społeczności lokalnej,
3. informowanie społeczności lokalnej o standardach postępowania, jakich mają prawo oczekiwać od pracowników Urzędu Miasta Szczecin.

§ 2. Rola administracji samorządowej:

1. pracownik Urzędu Miasta Szczecin ma świadomość służebnej roli administracji samorządowej wobec społeczności lokalnej,
2. przy wykonywaniu swoich obowiązków pracownik Urzędu Miasta Szczecin ma zawsze na względzie dobro wspólnoty samorządowej oraz chroni uzasadnione interesy każdej uprawnionej osoby, a w szczególności:
 - a. działa tak, aby jego postępowanie mogło być wzorem praworządności i prowadziło do pogłębienia zaufania mieszkańców Miasta do Urzędu Miasta Szczecin,
 - b. wykonuje pracę z poszanowaniem godności innych i poczuciem godności własnej,
 - c. pamięta, że swoim postępowaniem daje świadectwo o Gminie Miasto Szczecin i jej organach oraz współtworzy wizerunek administracji samorządowej,
 - d. przedkłada dobro publiczne nad interesy własne i swojego środowiska.

§ 3. Zasady wyznaczające standardy postępowania pracowników Urzędu Miasta Szczecin przy wykonywaniu swoich obowiązków:

1. **Zasada praworządności** oznacza, że pracownik Urzędu Miasta Szczecin wykonuje swoje obowiązki z zachowaniem najwyższej staranności, przestrzegając przepisów obowiązującego prawa, mając na względzie interes publiczny.
2. **Zasada rzetelności** oznacza, że pracownik Urzędu Miasta Szczecin:
 - a. wykonuje swoje obowiązki sumiennie, wykorzystując w sposób najlepszy swoją wiedzę i umiejętności,
 - b. podejmowane działania opiera na prawidłowo dokonanych ustaleniach, a uzyskane informacje wykorzystuje wyłącznie do celów służbowych,
 - c. wie, iż interes publiczny wymaga działań rozważnych, ale skutecznych i realizowanych w sposób zdecydowany,

- d. w rozpatrywaniu spraw nie kieruje się emocjami, jest gotów do przyjęcia krytyki, uznania swoich błędów i do naprawienia ich konsekwencji,
 - e. dotrzymuje zobowiązań, kierując się prawem i przewidzianym trybem działania,
 - f. jest lojalny wobec Urzędu Miasta Szczecin i zwierzchników, gotów do wykonywania poleceń służbowych, mając przy tym na względzie, aby nie zostało naruszone prawo lub popełniona pomyłka.
3. **Zasada bezstronności i bezinteresowności** oznacza, że pracownik Urzędu Miasta Szczecin:
- a. w prowadzonych sprawach równo traktuje wszystkich uczestników, bez uprzedzeń ze względu na kolor skóry, płeć, stan cywilny, pochodzenie etniczne, język, religię, orientację seksualną, postawę, reputację lub pozycję społeczną, nie przyjmuje żadnych zobowiązań wynikających z pokrewieństwa, znajomości, pracy lub przynależności,
 - b. w przypadku konfliktu interesu w sprawach prywatnych i służbowych wyłącza się z działań mogących wywołać podejrzenia o stronniczość lub interesowność,
 - c. nie podejmuje żadnych prac ani zajęć, które pozostawałyby w sprzeczności z obowiązkami służbowymi,
 - d. w związku ze swoją pracą nie przyjmuje żadnych korzyści materialnych ani osobistych.
4. **Zasada profesjonalizmu** oznacza, że pracownik Urzędu Miasta Szczecin:
- a. zawsze jest przygotowany do jasnego – merytorycznego i prawnego – uzasadnienia własnych decyzji i sposobu postępowania,
 - b. dąży do pełnej znajomości aktów prawnych oraz wszystkich faktycznych i prawnych okoliczności spraw,
 - c. dba o systematyczne podnoszenie kwalifikacji zawodowych,
 - d. jest życzliwy, zapobiega napięciom w pracy i rozładowuje je, przestrzega zasad poprawnego zachowania,
 - e. w swoich kontaktach z interesantami zachowuje się właściwie, uprzejmie i pozostaje dostępny,
 - f. odpowiadając na korespondencję, rozmowy telefoniczne i pocztę elektroniczną, stara się być pomocny i udziela wyczerpujących oraz dokładnych odpowiedzi na skierowane do niego pytania.
5. **Zasada jawności** oznacza, że pracownik Urzędu Miasta Szczecin:
- a. wykonuje swoje obowiązki zgodnie z przyjętymi standardami i procedurami,
 - b. szanuje prawo obywateli do informacji, dochowując przy tym tajemnicy prawnie chronionej.
6. **Zasada neutralności** oznacza, że pracownik Urzędu Miasta Szczecin:
- a. nie ulega wpływom i naciskom, które mogą prowadzić do działań stronniczych lub sprzecznych z interesem publicznym, dba o jasność i przejrzystość własnych relacji z osobami pełniącymi funkcje publiczne,
 - b. lojalnie i rzetelnie wykonuje polecenia zwierzchników, bez względu na własne przekonania i poglądy polityczne.
7. **Zasada odpowiedzialności** oznacza, że pracownik Urzędu Miasta Szczecin:
- a. nie uchyla się od podejmowania trudnych rozstrzygnięć oraz odpowiedzialności za swoje postępowanie,
 - b. relacje służbowe opiera na współpracy, koleżeństwie, wzajemnym szacunku, pomocy oraz dzieleniu się własnym doświadczeniem i wiedzą,

- c. zachowuje się godnie w miejscu pracy i poza nim,
- d. postępuje tak, aby wzmocnić autorytet i wiarygodność Urzędu Miasta Szczecin.

**§ 4. Naruszenie przez pracownika Urzędu Miasta Szczecin
postanowień Kodeksu etyki:**

1. powoduje odpowiedzialność regulaminową (porządkową) oraz przewidziane prawem konsekwencje a także znajduje odzwierciedlenie w ocenie kwalifikacyjnej dokonywanej zgodnie z obowiązującymi w Urzędzie Miasta Szczecin przepisami.

Źródło:

http://bip.um.szczecin.pl/umszczecinbip/chapter_11435.asp

1.8. Kodeks Etyki Pracowników Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy

Kodeks etyki określa zasady postępowania pracowników Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy. Przestrzeganie tych zasad jest gwarancją kompetencji, odpowiedzialności i wysokich walorów moralnych pracowników Urzędu, a także urzeczywistnia idei uczciwej, otwartej i przyjaznej w stosunku do społeczności lokalnej administracji samorządowej.

Zasadami wyznaczającymi właściwą postawę zatrudnionych w Urzędzie Miasta Stołecznego Warszawy są:

1. Zasada praworządności

Pracownik Urzędu m.st. Warszawy wykonuje swoje obowiązki ze szczególną starannością, zgodnie z obowiązującym prawem, mając na względzie interes publiczny. Podejmowane rozstrzygnięcia opiera na prawidłowo dokonanych ustaleniach, a uzyskane w wyniku prowadzonych postępowań informacje wykorzystuje wyłącznie do celów służbowych.

2. Zasada uczciwości i rzetelności

Pracownik Urzędu m.st. Warszawy podczas wykonywania swoich obowiązków jest bezinteresowny i bezstronny, równo traktuje wszystkich obywateli, z poszanowaniem ich prawa do prywatności i godności. W przypadkach konfliktu interesów w sprawach prywatnych i urzędowych pracownik wyłącza się z działań mogących rodzić podejrzenia o stronniczość lub interesowność, a także nie podejmuje żadnych prac oraz zajęć, które pozostawałyby w sprzeczności z wykonywanymi obowiązkami. Zgłasza stwierdzone przez siebie przypadki niegospodarności, próby defraudacji środków publicznych oraz korupcji, a także inne fakty i działania budzące wątpliwości, co do ich celowości lub legalności.

3. Zasada jawności

Pracownik Urzędu m.st. Warszawy, zwłaszcza gospodarujący środkami publicznymi, dokonuje czynności w sposób jawny oraz zgodny z przyjętymi standardami, a uzyskane informacje o charakterze publicznym udostępnia w pełnym zakresie z wyłączeniem informacji chronionych przepisami prawa.

4. Zasada profesjonalizmu

Pracownik Urzędu m.st. Warszawy wykonuje zadania sumiennie i sprawnie, wykorzystując w pełni posiadaną wiedzę i doświadczenie. Docieka prawdy i daje jej świadectwo swoim postępowaniem. Dbą o systematyczne podnoszenie kwalifikacji zawodowych.

5. Zasada neutralności

Pracownik Urzędu m.st. Warszawy nie ulega wpływom i naciskom, które mogą prowadzić do działań stronniczych lub sprzecznych z interesem publicznym. Dbą o jasność i przejrzystość własnych relacji z otoczeniem.

6. Zasada współodpowiedzialności za działania

Pracownik Urzędu m.st. Warszawy nie uchyla się od podejmowania decyzji oraz wynikających z nich konsekwencji. Udziela rzetelnych informacji, a relacje służbowe opiera na współpracy, koleżeństwie, wzajemnym szacunku, pomocy oraz dzieleniu się doświadczeniem i wiedzą. Godnie zachowuje się w miejscu pracy i poza nim, a swoją postawą nie narusza porządku prawnego w sposób powodujący obniżenie autorytetu i wiarygodności Urzędu miasta stołecznego Warszawy.

Źródło:

http://bip.warszawa.pl/NR/rdonlyres/...FDE599B70603/612829/0276_2803zal.doc

Polecenia

A. Wymień trzy konstytucyjne zasady ustroju Rzeczypospolitej Polskiej, do których nawiązuje *Kodeks Etyki*.

B. Wymień pięć postaw ujętych w *Kodeksie Etyki*, które powinien wykazywać pracownik urzędu w stosunku do obywateli.

C. Przeciwno jakim patologiom życia publicznego, wprowadza się w życie, takie jak powyższy kodeksy etyczne?

IV.2. PRAWO I SĄDY

Wybór i opracowanie materiałów źródłowych:

Krzysztof Bieliński

*nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie
w IV Liceum Ogólnokształcącym w Szczecinie*

Janusz Korzeniowski

*nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej
w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli*

TEMAT LEKCJI	TYTUŁ TEKSTU ŹRÓDŁOWEGO
Systemy normatywne	• Podsystemy aksjonormatywne: zwyczaj, moralność i prawo (IV.2.1.)
Podstawowe wiadomości o prawie	
Rodzaje prawa	
Konstytucyjne zasady organizacji i działania sądów	• Konstytucyjne zasady organizacji i działania sądów (IV.2.2.)
Proces cywilny	
Proces karny	
Pisma procesowe	

2.1. Podsystemy aksjo-normatywne: zwyczaj, moralność i prawo

[...] **Zwyczaje** to bardzo bogata kategoria reguł towarzyszących nam w życiu codziennym, we wszelkich jego przejawach. Określają, jak się ubieramy, jak się czeszymy, co i jak jemy, jak się witamy i żegnamy, w co się bawimy, jak spędzamy wolny czas, gdzie spotykamy się z przyjaciółmi itp. Istotną funkcją zwyczajów jest uproszczenie nam życia, nadanie mu pewnego automatyzmu, zwolnienie z konieczności rozważania wszelkich możliwych opcji i każdorazowego podejmowania decyzji w codziennych, banalnych sprawach. Są na poziomie społecznym tym, czym nawyki na poziomie psychologii indywidualnej. Dzięki powszechnym w mojej kulturze zwyczajom nie muszę co rano zastanawiać się, czy ma sens wiązanie pod szyją kawałka kolorowego materiału zwanego krawatem, czy mam do pracy ubrać się w garnitur czy piżamę, czy mam jeść śniadanie łyżką, widelcem i nożem czy może pałeczkami albo rękami, czy mam zjeść płatki z mlekiem czy może kaszankę z piwem, czy mam podać rękę znajomemu na ulicy czy może potrząść się z nim nosami, czy mam wyjść z pracy na obiad o pierwszej czy o drugiej, czy na Boże Narodzenie mam ubrać choinkę czy może palmę, a na Wielkanoc podzielić się jajkiem czy może orzechem kokosowym itp.

Taki **bezrefleksyjny automatyzm**, z jakim poddajemy się zwyczajom, sprawia, że są one najbardziej niewidoczne ze wszystkich reguł, traktujemy je jako oczywiste i świadomie dostrzegamy, dopiero gdy staniemy wobec zwyczajów alternatywnych, stykając się z odmienną od naszej kulturą. Tu najmocniej zakorzeniony jest nasz **etnocentryzm**, przekonanie o naturalności naszych zwyczajów i dziwactwie zwyczajów odmiennych. A równocześnie tutaj właśnie manifestuje się największy pluralizm i najbardziej konwencjonalny charakter tych codziennych sposobów życia. Nie ma w nich nic koniecznego ani uniwersalnego, każde społeczeństwo kształtuje je po swojemu. Literatura podróżnicza pełna jest anegdot na temat tych niespodzianek, zdziwień i pomyłek, jakie nas czekają w obcych krajach w zetknięciu z ich, przeważnie odmiennymi, zwyczajami.

Zwyczaje tworzą się spontanicznie, oddolnie, wyrastają z rozpowszechniających się i jakby obiektywizujących działań masowych, nie mają swoich zidentyfikowanych twórców. Na ogół nie są też kodyfikowane, choć są wyjątki, na przykład podręczniki tzw. dobrego wychowania (*savoir vivre'u*). Nie uczymy się ich w jakiś systematyczny sposób, są raczej nabywane w drodze imitacji lub treningu w ramach procesu socjalizacji.

Charakterystyczny dla spraw regulowanych przez zwyczaje jest ich prywatny charakter. Dotyczą dziedzin, które z punktu widzenia interesów innych ludzi są obojętne, nie dotyczą ich, nie ingerują w sferę ich swobody, nie zagrażają im. To, czy włożę sznurek z frędzlami zamiast krawata, czy zjem na śniadanie kotlet schabowy, czy będę śpiewać, jadąc w tramwaju, czy pocałuję w rękę szefa, a na biurku zamiast zwyczajowej herbatki postawię czekoladę z kremem – to wszystko powinno być moją **prywatną sprawą**. Jeżeli nie jest, to dlatego, że ludzie negatywnie reagują na odmienność, a moje zachowanie wybija się z tła normalności. Reakcje negatywne będą tu jednak spontaniczne, niesformalizowane i stosunkowo łagodne. Będę na przykład poddany tzw. sankcjom satyrycznym, wyśmiany, potraktowany jako dziwak czy ekscentryk, stanę się przedmiotem plotek i anegdot. Mogę spotkać się z jakąś krytyczną uwagą czy reprimendą. Czasem mogę stać się obiektem pewnej izolacji, a nawet banicji towarzyskiej. [...]

Odmienne pod każdym względem są **reguły moralne**. Przede wszystkim dotyczą one takich sfer życia, w których działanie jednego człowieka nie jest obojętne dla dobra, szczęścia, zdrowia, po-

wodzenia innych ludzi. Działania takie nie mogą pozostać prywatne, bo dotyczą istotnych interesów innych, wkraczają w obszar ich autonomii i wolności, mogą sprawić im ból i wyrządzić krzywdę. Nie jest tylko moją sprawą, czy oddam dług, bo uszczerbek ponosi mój wierzyciel. Nie jest tylko moją sprawą, czy kłamię, bo oszukany jest ktoś inny. Nie jest tylko moją sprawą, gdy jestem nielojalny wobec przyjaciela albo gdy zdradzam żonę, bo zawodzę ich zaufanie. Nie jest tylko moją sprawą, czy obrażam znajomego, bo naruszam jego godność. I tym bardziej nie jest moją prywatną sprawą, czy do kogoś strzelam, bo odbieram mu wartość najwyższą – życie.

Reguły moralne dotyczą więc najbardziej fundamentalnych relacji między ludźmi, „regulują ruch” w tej przestrzeni międzyludzkiej, która powstaje jako efekt zbiorowego sposobu bytowania gatunku ludzkiego. Są najmocniejszym wyrazem społecznej natury człowieka. Z tego powodu mają też charakter najmniej konwencjonalny, wyrażając pewne wspólne ludziom jako ludziom **imperatywy zbiorowego życia**. Nie bez powodu tak silną regulacją moralną objęta jest na przykład ta powszechna forma bytowania ludzi, jaką jest rodzina.

Odnosząc się do spraw szczególnie istotnych, reguły moralne są często kodyfikowane w zwerbalizowanych i sformalizowanych systemach etycznych, a także uzasadnione i legitymizowane przez odwołanie się do rozumu (w świeckich doktrynach filozoficznych) albo objawienia (w koncepcjach religijnych). Niekiedy mają wyraźnych autorów, realnych lub mitycznych – myślicieli, proroków, przywódców religijnych: imperatyw kategoryczny Kanta, Dekalog, Kazanie na Górze.

Naruszenie nakazów i zakazów moralnych spotyka się z daleko silniejszą reakcją społeczności niż w przypadku zwyczajów. Potępienie przybiera ostrzejsze formy, od izolacji, publicznego napiętnowania, ostracyzmu towarzyskiego, banicji z grupy, aż po samosąd. Sankcje wymierzone są na ogół spontanicznie, w toku zachowania zbiorowego. Przykładem może być odsunięcie się od potępianej jednostki, jej izolacja, plotka, urabianie złej opinii czy w skrajnym przypadku zbiorowy lincz. [...]

Trzeci rodzaj reguł kulturowych to **prawo**. Dla jego wyróżnienia nie jest najistotniejsza treść regulacji, lecz raczej jej sposób. Pod tym względem prawo ma trojaką specyfikę. Po pierwsze, nie wytwarza się spontanicznie, lecz jest celowo stanowione przez państwo lub w jego imieniu. Jest więc zawsze związane z jakąś organizacją polityczną, od wodza plemienia czy rady starszych aż po współczesne parlamenty. Po drugie, ze względu na potrzebę jednoznaczności, autentycznej wykładni i wyraźnego poinformowania obywateli, co jest nakazane, co zakazane, a co tylko dozwolone, prawo jest artykułowane w formie pisemnej, publikowane i systematyzowane w kodeksach czy zbiorach przepisów. Po trzecie, na straży prawa stoi szczególny system sankcji, administrowanych przez powołane do tego organy wymiaru sprawiedliwości: sądy, prokuraturę, policję, advokaturę, więzienie. Sankcje te wyróżniają się tym, że są wymierzone w imieniu państwa, które dysponuje monopolem przymusu także fizycznego w stosunku do swoich obywateli, a także tych cudzoziemców, którzy przebywają na jego terytorium.

Regulacji prawnej podlega ogromny zakres życia społecznego, od spraw najdrobniejszych w przepisach administracyjnych, aż po podstawowe uprawnienia i obowiązki obywatelskie w konstytucji.

Źródło:

Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002, s. 269–272.

Polecenia

A. Wymień dziesięć przykładów zachowań wynikających z reguł zwyczajowych.

B. Wyjaśnij, jak rozumiesz przesłanie imperatywu kategorycznego Immanuela Kanta; należy postępować zawsze wedle takich reguł, co do których chcielibyśmy, aby były one prawem powszechnym.

C. Podaj przykłady kategorii społeczno-zawodowych, które opracowały i respektują własne kodeksy etyczne.

D. Wyjaśnij i zilustruj przykładami, jakie są relacje między moralnością a prawem.

E. Określ najważniejsze funkcje systemu aksjo-normatywnego.

2.2. Konstytucyjne zasady organizacji i działania sądów

A. Zasada niezawisłości

Konstytucja określa najważniejsze zasady odnoszące się do organizacji i działania sądów. [...]

Ze wszystkich pracowników aparatu państwowego atrybut niezawisłości przysługuje wyłącznie sędziom, którzy w zakresie orzekania podlegają tylko Konstytucji i ustawom. [...]

Mówiąc o zasadzie niezawisłości, należy uwzględnić dwa jej aspekty. Pierwszy obejmuje niezawisłość (niezależność) sądów, drugi niezawisłość sędziów. Niezależność sądów polega na pełnej samodzielności organizacyjnej sądownictwa, wyrażającej się w samodzielności jego struktur. Sądy, jako władza odrębna w systemie podziału władzy, nie podlegają ani władzy ustawodawczej, ani władzy wykonawczej w zakresie orzekania. Władze te nie mogą zatem kontrolować orzeczeń sądów, a zmiana tych orzeczeń może odbywać się tylko w drodze kontroli instancyjnej, czyli w drodze apelacji lub kasacji realizowanej przez sądy. [...] Parlament może tylko określać ustrój, organizację i działalność sądów, ale tylko w ramach realizacji funkcji ustawodawczej, przesądzając także o tym, jaki czyn jest zakazany i jaką karą jest zagrożony.

Niezawisłość sędziów oznacza niedopuszczalność jakichkolwiek nacisków na sędziego z zewnątrz, a także wydawanie orzeczeń na podstawie prawa, zgromadzonych dowodów i zgodnie z sumieniem. Istotną sprawą jest zapewnienie niezawisłości sędziego, czemu służą gwarancje natury materialnej i formalnej. Te pierwsze obejmują cechy osobowości sędziego, jego poziom moralny, kulturę polityczną i prawną społeczeństwa, a w pierwszym rzędzie czynników stojących u władzy.

Gwarancje natury formalnej są bardziej wymierne i rozbudowane. Do najważniejszych zaliczyć należy:

1. sposób powoływania, określony w art. 179, a polegający na powoływaniu sędziów przez prezydenta na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa na czas nieokreślony; [...]
2. zasada nieusuwalności (art. 180) – w świetle Konstytucji stanowisko sędziego może być opróżnione w przypadku:
 - a. złożenia sędziego z urzędu lub zawieszenia go w czynnościach, co może nastąpić tylko na podstawie orzeczenia sądu,
 - b. przeniesienia sędziego w stan spoczynku wskutek choroby lub utraty sił,
 - c. osiągnięcia wieku emerytalnego;
3. Konstytucja przyjmuje zasadę nieprzenoszenia sędziego z wyjątkiem dwu przypadków, pierwszy – gdy jest to konsekwencją zmian organizacyjnych w sądownictwie, drugi – gdy nastąpiła zmiana ustroju sądów lub zmiana granic okręgów sądowych, sędzia jednak sam wyraża na to zgodę;
4. kolejną gwarancją jest immunitet sędziowski, który wymaga zgody sądu na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej lub na pozbawienie go wolności;
5. Konstytucja gwarantuje sędziemu odpowiednią sytuację materialną, stosowną do godności urzędu i zakresu obowiązków;
6. obowiązuje niepołączalność stanowiska sędziego ze sprawowaniem mandatu posła i senatora, ale także i zatrudnienia w aparacie władzy wykonawczej;
7. zasada apolityczności sędziów i związany z tym zakaz należenia do partii, związku zawodowego czy też prowadzenia działalności publicznej niedającej się pogodzić z zasadą niezawisłości.

Trybunał Konstytucyjny jednoznacznie stwierdził, że niezawisłość sędziowska stanowi składnik i warunek państwa prawa.

B. Zasada instancyjności

[...] Konstytucja wprowadza wymóg, by postępowanie sądowe było co najmniej dwuinstancyjne. Ma to na celu usunięcie błędów, pomyłek bądź uchybień popełnionych w pierwszej instancji. Jest to zatem prawnie przewidziana forma korygowania rozstrzygnięć budzących zastrzeżenia. Dlatego też i w katalogu praw jednostki znalazł się art. 73 przyznający każdej ze stron prawo zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. [...]

Środkiem odwoławczym od orzeczeń wydanych w pierwszej instancji jest apelacja, a od orzeczeń sądu drugiej instancji kasacja. Jest ona środkiem zaskarżenia przysługującym stronom i prowadzi ona do utrzymania orzeczenia lub jego uchylenia i przekazania sprawy do ponownego rozpatrzenia. [...]

C. Zasada udziału obywateli w działalności sądów

Artykuł 182 wyraża zasadę udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, nie określając jednak form jego stosowania. Sprawy te rozstrzyga ustawa o ustroju sądów powszechnych, która przewiduje udział ławników w rozpoznawaniu i rozstrzyganiu spraw. Oznacza to, że w pierwszej instancji wymiar sprawiedliwości jest sprawowany nie tylko przez sędziów zawodowych, ale że zakłada się także udział w tych działaniach czynnika obywatelskiego (w składzie sędzia zawodowy + dwóch ławników). W ten sposób realizowana jest w działalności sądów także zasada kolegialności, bowiem ławnicy mają w toku wykonywania swych czynności równe prawa z sędzią zawodowym, poza prowadzeniem rozprawy.

Ławników wybierają rady gmin na 4-letnią kadencję. Kandydatów zgłaszają organizacje i stowarzyszenia, związki zawodowe, a także grupa 25 obywateli zamieszkałych na terenie działania danej rady.

Udział ławników nie został przewidziany w sądach drugiej instancji, gdyż rozstrzygane tam zagadnienia mają nie merytoryczny, a prawny charakter.

D. Zasada jednolitości sądów

Zasada ta znajduje swój wyraz w art. 174 Konstytucji, który stanowi, że wszystkie wyroki wydawane są przez sądy w imieniu Rzeczypospolitej. W całym państwie obowiązuje przy tym jednolita struktura sądów, organy te działają na podstawie jednolitego prawa, prowadzą postępowanie w trybie jednolitym przewidzianym przez prawo. [...]

E. Prawo do sądu

Konstytucja w art. 45 przyznaje każdemu prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. [...]

F. Zasada jawności

Z powoływanego już art. 45 Konstytucji wynika, że postępowanie sądowe winno być oparte na zasadzie jawności. Przy czym zasada ta dotyczy „jawnego rozpatrzenia sprawy”. Wyjątki od niej

mogą być podyktowane wyłącznie względami na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny, a także ochronę życia prywatnego stron. Jednakże ogłoszenie wyroku musi zawsze mieć charakter publiczny.

Stosowanie jawności rozprawy jest przejawem realizacji innej ważnej zasady ustrojowej, czyli jawności życia publicznego, zabezpiecza prawo oskarżonego do obrony, zasady kontrydiktoryjności, a także urzeczywistnienia kontroli społecznej. Stosowanie tej zasady ma także znaczenie dla sądu, utrudnia bowiem wywieranie nacisku na sędziego, a wymiar sprawiedliwości odbywa się pod kontrolą opinii publicznej [...].

G. Zasada prawa do obrony

Oznacza ona prawo każdego, przeciwko komu prowadzone jest postępowanie karne, do obrony na wszystkich etapach tego postępowania. Obejmuje ono prawo posiadania obrońcy z wyboru lub z urzędu i jest gwarantowane na wszystkich kolejnych etapach postępowania karnego (przygotowawczego, sądowego i wykonawczego). Zasada ta polega także na zapewnieniu osobistej obrony przez podejrzanego, oskarżonego czy skazanego, który może podejmować różne czynności procesowe w ramach przewidzianych dla stron uprawnień. Istotne wzmocnienie prawa do obrony stanowi zasada domniemania niewinności oskarżonego, co oznacza zwolnienie oskarżonego z obowiązku dostarczania dowodów w swej sprawie, zagwarantowanie prawa odmowy zeznań i składania wyjaśnień. Skazany zaś ma prawo odwołania się od wyroku.

H. Zasada domniemania niewinności

W art. 42 ust. 3 Konstytucja stanowi, iż „każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu”. [...] Ma ona bardzo istotne znaczenie, bowiem wynika z niej, że istnieje obowiązek udowodnienia oskarżonemu winy, co zwalnia go z potrzeby udowadniania swej niewinności. Z zasadą tą wiąże się zasada *in dubio pro reo*, z której wynika obowiązek tłumaczenia niewyjaśnionych okoliczności na korzyść oskarżonego.

I. Zasada *nullum crimen sine lege*

Zgodnie z tą zasadą wyrażoną w art. 42 ust. 1 odpowiedzialności karnej podlega tylko ten, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Wynika z niej zakaz pociągania do odpowiedzialności za czyn, jeśli w czasie jego popełnienia nie był on zakazany pod groźbą kary. Zasada ta oznacza także, że orzeczona kara za czyn nie może być surowsza od kary przewidzianej w ustawie. [...]

Przewidziany w art. 42 wyjątek od tej zasady określony jest w ust. 1, który stanowi, że omawiana zasada nie stoi na przeszkodzie skazania za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w rozumieniu prawa międzynarodowego. [...]

Źródło:

Skrzydło W., Ustrój polityczny RP w świetle Konstytucji z 1997 roku, Zakamycze 2004, s. 248–253.

Polecenia

- A. W czym imieniu sądy wydają wyroki?**
- B. Na jakiej podstawie sędziowie wydają orzeczenia?**
- C. Wyjaśnij na czym polega niezawisłość sędziego.**
- D. Podaj przykład sprawy sądowej, która może toczyć się w trybie niejawnym.**
- E. Wyjaśnij, dlaczego oskarżony nie musi w postępowaniu karnym, udowadniać swojej niewinności.**

IV.3. BEZPIECZEŃSTWO

Wybór i opracowanie materiałów źródłowych:

Joanna Tyczkowska

*nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie
w Zespole Szkół Łączności w Szczecinie*

Janusz Korzeniowski

*nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej
w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli*

TEMAT LEKCJI	TYTUŁ TEKSTU ŹRÓDŁOWEGO
<i>Prokuratura i policja w Polsce – zadania i funkcjonowanie</i>	<ul style="list-style-type: none">• Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r. (IV.3.1.)• Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego (IV.3.2.)• Zasady etyki zawodowej policjanta (IV.3.3.)• Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (IV.3.4.)
<i>Wymiary przestępczości w Polsce</i>	
<i>Zasady bezpiecznego zachowania się w sytuacji zagrożenia</i>	<ul style="list-style-type: none">• Terroryzm – co robić w sytuacji zagrożenia (IV.3.5.)
<i>Odpowiedzialność karna nieletnich</i>	

3.1. Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r.

Rozdział 1. Przepisy ogólne

Art. 1.

1. Tworzy się Policję jako umundurowaną i uzbrojoną formację służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego. [...]
2. **Do podstawowych zadań Policji należą:**
 - 1) ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra;
 - 2) ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania;
 - 3) inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
 - 4) wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców;
 - 5) nadzór nad strażami gminnymi (miejskimi) oraz nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi w zakresie określonym w odrębnych przepisach;
 - 6) kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych związanych z działalnością publiczną lub obowiązujących w miejscach publicznych;
 - 7) współdziałanie z policjami innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi na podstawie umów i porozumień międzynarodowych oraz odrębnych przepisów;
 - 8) gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji kryminalnych; [...]

Rozdział 3. Zakres uprawnień Policji

Art. 14.

1. W granicach swych zadań Policja w celu rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń wykonuje czynności: operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe.
2. Policja wykonuje również czynności na polecenie sądu, prokuratora, organów administracji państwowej i samorządu terytorialnego w zakresie, w jakim obowiązek ten został określony w odrębnych ustawach.
3. Policjanci w toku wykonywania czynności służbowych mają obowiązek respektowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka. [...]

Art. 15.

1. **Policjanci, wykonując czynności, o których mowa w art. 14, mają prawo:**
 - 1) legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości;
 - 2) zatrzymywania osób w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw;

- 2a) zatrzymywania osób pozbawionych wolności, które na podstawie zezwolenia właściwego organu opuściły areszt śledczy albo zakład karny i w wyznaczonym terminie nie powróciły do niego;
 - 3) zatrzymywania osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia;
 - 3a) pobierania od osób wymazu ze śluzówki policzków:
 - a) w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego,
 - b) w celu identyfikacji osób o nieustalonej tożsamości oraz osób usiłujących ukryć swoją tożsamość, jeżeli ustalenie tożsamości w inny sposób nie jest możliwe;
 - 3b) pobierania materiału biologicznego ze zwłok ludzkich o nieustalonej tożsamości;
 - 4) przeszukiwania osób i pomieszczeń w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw;
 - 5) dokonywania kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagaży i sprawdzania ładunku w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego, w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary;
 - 5a) obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach publicznych, a w przypadku czynności operacyjno-rozpoznawczych i administracyjno-porządkowych podejmowanych na podstawie ustawy – także i dźwięku towarzyszącego tym zdarzeniom;
 - 6) żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz jednostek gospodarczych prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej; wymienione instytucje, organy i jednostki obowiązane są, w zakresie swojego działania, do udzielenia tej pomocy, w zakresie obowiązujących przepisów prawa;
 - 7) zwracania się o niezbędną pomoc do innych jednostek gospodarczych i organizacji społecznych, jak również zwracania się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy, w ramach obowiązujących przepisów prawa;
 - 8) dokonywania kontroli rodzaju używanego paliwa przez pobranie próbek paliwa ze zbiornika pojazdu mechanicznego.
2. Osobie zatrzymanej na podstawie ust. 1 pkt 3 przysługują uprawnienia przewidziane dla osoby zatrzymanej w Kodeksie postępowania karnego.
 3. Zatrzymanie osoby może być zastosowane tylko wówczas, gdy inne środki okazały się bezcelowe lub nieskuteczne.
 4. Osoba zatrzymana, o której mowa w ust. 1 pkt 3, może być okazywana, fotografowana lub daktyloskopowana tylko wtedy, gdy jej tożsamości nie można ustalić w inny sposób.
 5. Osobę zatrzymaną należy niezwłocznie poddać – w razie uzasadnionej potrzeby – badaniu lekarskiemu lub udzielić jej pierwszej pomocy medycznej.
 6. Czynności wymienione w ust. 1 powinny być wykonywane w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby, wobec której zostają podjęte. [...]

Źródło:

<http://prawo.legeo.pl/prawo/ustawa-z-dnia-6-kwietnia-1990-r-o-policji/>

Polecenia

- A. Przedstaw trzy najważniejsze funkcje realizowane przez policję.**
- B. Wskaż, które działania policji mają charakter prewencyjny.**
- C. Wymień uprawnienia policjantów do podejmowania czynności w stosunku do obywateli, niezwiązane z podejrzeniem o popełnienie przestępstwa.**
- D. Przedstaw uprawnienia przysługujące osobie zatrzymanej.**

3.2. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego

§ 1

1. Policjant może stosować środki przymusu bezpośredniego z zachowaniem zasad określonych w art. 16 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji.
2. Środki przymusu bezpośredniego mogą być stosowane po uprzednim bezskutecznym wezwaniu osoby do zachowania się zgodnego z prawem oraz uprzedzeniu o użyciu środków przymusu bezpośredniego, a w przypadku pocisków niepenetracyjnych dodatkowo po uprzednim oddaniu strzału ostrzegawczego.
3. Policjant może odstąpić od wzywania osoby do zachowania się zgodnego z prawem oraz od uprzedzenia o użyciu środków przymusu bezpośredniego lub oddania strzału ostrzegawczego pociskami niepenetracyjnymi, jeżeli zwłoka groziłaby niebezpieczeństwem dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także mienia.

§ 2

1. Policjant powinien stosować środki przymusu bezpośredniego w taki sposób, aby osiągnięcie podporządkowania się wydanym na podstawie prawa poleceniom powodowało możliwie najmniejszą dolegliwość dla osoby, wobec której zastosowano środki przymusu bezpośredniego.
2. Odstępuje się od stosowania środków przymusu bezpośredniego, gdy osoba, wobec której użyto tych środków, podporządkowała się wydanym poleceniom.
3. Można stosować jednocześnie różne środki przymusu bezpośredniego, jeżeli jest to konieczne do osiągnięcia podporządkowania się wydanym poleceniom.

§ 3

Policjant ma prawo stosować następujące środki przymusu bezpośredniego:

- 1) siłę fizyczną w postaci chwytów obezwładniających oraz podobnych technik obrony lub ataku,
- 2) urządzenia techniczne w postaci kajdanek, prowadnic, kaftanów bezpieczeństwa, pasów i siatek obezwładniających, paralizatorów elektrycznych, a także kolczatek drogowych i innych przeszkód umożliwiających zatrzymanie pojazdu,
- 3) chemiczne środki obezwładniające,
- 4) pałki służbowe: zwykłe, szturmowe, wielofunkcyjne i teleskopowe,
- 5) wodne środki obezwładniające,
- 6) psy i konie służbowe,
- 7) pociski niepenetracyjne, miotane z broni palnej.

§ 4

1. Wobec kobiet o widocznej ciąży, osób, których wygląd wskazuje na wiek do 13 lat, starców oraz osób o widocznym kalectwie stosuje się wyłącznie chwytów obezwładniające.
2. Wobec osób, o których mowa w ust. 1, w sytuacji zagrożenia życia, zdrowia lub mienia można stosować inne środki przymusu bezpośredniego w sposób określony w rozporządzeniu, jeżeli

zastosowanie chwytów obezwładniających okazało się nieskuteczne dla osiągnięcia podporządkowania się poleceniom wydanym na podstawie prawa.

§ 5

1. **Siłę fizyczną** stosuje się w celu obezwładnienia osoby, odparcia czynnej napaści albo zmuszenia do wykonania polecenia.
2. Używając siły fizycznej, nie wolno zadawać uderzeń, chyba że policjant działa w obronie koniecznej albo w celu odparcia zamachu na życie, zdrowie ludzkie lub mienie.

§ 6

1. **Kajdanki** lub **prowadnice** można stosować wobec osób skazanych, tymczasowo aresztowanych lub zatrzymanych w celu udaremnienia ucieczki albo zapobieżenia czynnej napaści lub czynnemu oporowi. Kajdanki lub prowadnice stosuje się także na polecenie sądu lub prokuratora.
 - 1a. Kajdanki lub prowadnice stosuje się w celu częściowego unieruchomienia kończyn górnych osoby, wobec której stosuje się ten środek.
 - 1b. Kajdanki zakłada się na ręce trzymane z przodu. W przypadku gdy osoba jest agresywna lub niebezpieczna, można założyć kajdanki na ręce trzymane z tyłu.
 - 1c. Wobec osób tymczasowo aresztowanych lub skazanych na karę pozbawienia wolności można zastosować, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, kajdanki zespolone przeznaczone do zakładania na ręce i nogi.
2. Nie stosuje się kajdanek wobec osób w wieku poniżej 17 lat, z wyjątkiem nieletnich w wieku powyżej 15 lat podejrzanych o popełnienie przestępstwa przeciwko życiu lub zdrowiu.

§ 8

1. **Kaftan bezpieczeństwa, pasy** lub **siatkę obezwładniającą** albo **paralizator** elektryczny stosuje się wobec osób, które swoim zachowaniem stwarzają niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także mienia, jeżeli zastosowanie innych środków przymusu bezpośredniego jest niemożliwe albo okazało się bezskuteczne.
2. Siatkę obezwładniającą można stosować także:
 - 1) w pościgu za osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa,
 - 2) w celu udaremnienia ucieczki skazanego, tymczasowo aresztowanego bądź zatrzymanego przestępcy.
3. Paralizator elektryczny można stosować w celu:
 - 1) obezwładnienia osoby niepodporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia niebezpiecznego narzędzia,
 - 2) odparcia czynnej napaści lub pokonania czynnego oporu,
 - 3) zatrzymania osoby albo udaremnienia ucieczki osoby skazanej, tymczasowo aresztowanej bądź zatrzymanej z powodu podejrzenia o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia,
 - 4) przeciwdziałania niszczeniu mienia,
 - 5) obezwładnienia agresywnych lub niebezpiecznych zwierząt.
4. Przy stosowaniu paralizatora elektrycznego należy zachować ostrożność, uwzględniając jego właściwości mogące stanowić zagrożenie dla życia i zdrowia ludzkiego.

§ 10

1. **Kolczatka drogowa** lub inna przeszkoda umożliwiająca zatrzymanie pojazdu może być zastosowana przez umundurowanego policjanta do zatrzymania pojazdu prowadzonego przez osobę, która nie zatrzymała się mimo odpowiedniego sygnału:
 - 1) gdy istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przez nią przestępstwa,
 - 2) przewożącą osobę, co do której istnieje podejrzenie popełnienia przez nią przestępstwa, lub przewożącą przedmioty pochodzące z przestępstwa,
 - 3) znajdującą się w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub podobnie działającego środka.
2. Kolczatki drogowej nie stosuje się do zatrzymania pojazdów jednośladowych.

§ 11

1. Zastosowanie kolczatki drogowej lub innej przeszkody należy poprzedzić:
 - 1) sygnałem zatrzymania, podanym przez umundurowanego policjanta w sposób zrozumiały i widoczny dla kierowcy zatrzymywanego pojazdu,
 - 2) wstrzymaniem ruchu drogowego w obu kierunkach na odległość nie mniejszą niż 100 m od kolczatki lub innej przeszkody.
2. W przypadku blokowania drogi oznakowanym pojazdem policyjnym można odstąpić od wstrzymania ruchu drogowego.

§ 12

1. **Chemiczne środki** obezwładniające można stosować w przypadkach:
 - 1) odpierania czynnej napaści,
 - 2) pokonywania czynnego i biernego oporu,
 - 3) pościgu za osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa,
 - 4) udaremnienia ucieczki osoby skazanej, tymczasowo aresztowanej bądź zatrzymanej,
 - 5) przeciwdziałania niszczeniu mienia.
2. Przy stosowaniu środków, o których mowa w ust. 1, należy zachować ostrożność, uwzględniając ich właściwości mogące stanowić zagrożenie dla zdrowia ludzkiego.
3. Polecenie zastosowania chemicznych środków obezwładniających, z wyjątkiem broni gazowej i ręcznych miotaczy gazowych, wydają: komendanci wojewódzcy Policji, Komendant Główny Policji lub osoby przez nich upoważnione.

§ 13

1. **Pałka służbowa** może być stosowana w razie:
 - 1) odpierania czynnej napaści,
 - 2) pokonywania czynnego oporu,
 - 3) przeciwdziałania niszczeniu mienia.
2. Nie wolno stosować pałki służbowej wobec osób stawiających bierny opór, chyba że zastosowanie siły fizycznej okazało się bezskuteczne.
3. Zabrania się:
 - 1) zadawania uderzeń i pchnięć pałką służbową w głowę, szyję, brzuch i nieumięśnione oraz szczególnie wrażliwe części ciała, a także stosowania na te części ciała blokady i zakładania dźwigni,

- 2) zadawania uderzeń rękojęcią pałki służbowej,
 - 3) stosowania pałki służbowej wobec osób, w stosunku do których użyto kajdanek, prowadnicy, kaftana bezpieczeństwa, pasa lub siatki obezwładniającej, albo wobec osób obezwładnionych wskutek użycia paralizatora elektrycznego.
4. Wolno zadawać uderzenia i pchnięcia pałką służbową we wszystkie części ciała w celu odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie lub zdrowie własne lub innej osoby.

§ 14

1. **Wodne środki obezwładniające** można stosować w przypadkach:
 - 1) odpierania czynnej napaści,
 - 2) pokonywania czynnego i biernego oporu,
 - 3) przeciwdziałania niszczeniu mienia.
2. Przepisy § 12 ust. 2 i 3 stosuje się odpowiednio.

§ 15

1. **Pies służbowy**, jako środek przymusu bezpośredniego, może być wykorzystany w przypadkach:
 - 1) odpierania czynnej napaści,
 - 2) pokonywania czynnego oporu,
 - 3) pościgu za osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa,
 - 4) udaremnienia ucieczki osoby skazanej, tymczasowo aresztowanej bądź zatrzymanej.
2. Pies służbowy powinien mieć założony kaganiec. Nie dotyczy do psa służbowego specjalnie wytresowanego do działania bez kagańca.
3. Pies służbowy niewytresowany do działania bez kagańca może być wykorzystany bez kagańca tylko do odpierania czynnej napaści albo gdy jest używany do czynności służbowych podejmowanych wobec osób, o których mowa w art. 17 ust. 1 pkt 6 ustawy o Policji.

§ 15a

1. **Pociski niepenetracyjne** mogą być wyłącznie pociskami gumowymi miotanymi z broni palnej gładkolufowej albo broni alarmowej i sygnałowej.
2. Pociski niepenetracyjne można stosować, z zastrzeżeniem ust. 3, w przypadkach:
 - 1) odpierania czynnej napaści,
 - 2) odpierania gwałtownego zamachu na mienie,
 - 3) odpierania bezpośredniego bezprawnego zamachu przeciwko życiu lub zdrowiu ludzkiemu albo w pościgu za sprawcą takiego zamachu,
 - 4) zbiorowego zakłócenia porządku publicznego.
3. Pociski niepenetracyjne mogą być stosowane w budynkach, w przypadkach, o których mowa w ust. 2 pkt 1–3.
4. Pociski niepenetracyjne stosuje się:
 - 1) oddając strzał ostrzegawczy (salwę ostrzegawczą) w górę,
 - 2) celując w dolną część ciała, do wysokości pasa osoby.
5. W przypadku działań sił zwartych w sytuacjach zbiorowego zakłócenia porządku publicznego, przepisy § 12 ust. 2 i 3 stosuje się odpowiednio.

§ 15b

Koń służbowy, jako środek przymusu bezpośredniego, może być użyty w przypadkach:

- 1) odpierania czynnej napaści,
- 2) pokonywania czynnego i biernego oporu,
- 3) pościgu za osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa,
- 4) udaremnienia ucieczki osoby skazanej, tymczasowo aresztowanej bądź zatrzymanej,
- 5) przywracania porządku publicznego naruszonego podczas zbiegowiska publicznego lub przez wykroczenie o charakterze chuligańskim. [...]

Źródło:

<http://isp.policja.pl/download/12/147/spb.pdf>

Polecenia

A. Wymień środki przymusu bezpośredniego, które może stosować policja.

B. Wymień osoby, wobec których nie można stosować wszystkich wymienionych przez rozporządzenie środków przymusu bezpośredniego.

C. Znakiem „X” zaznacz, w jakich sytuacjach policja może stosować poszczególne środki przymusu bezpośredniego.

	Obezwładnienie osoby	Odparcie czynnej napaści	Zmuszenie do wykonania polecenia	Udaremnienie ucieczki	Zapobieżenie czynnej napaści	Pokonywanie czynnego oporu	Przeciwdziałanie niszczeniu mienia	Obezwładnienia agresywnych lub niebezpiecznych zwierząt	Pokonywanie biernego oporu	Pościg za osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa	Odpieranie gwałtownego zamachu na mienie	Zbiorowe zakłócenie porządku publicznego
Siła fizyczna												
Kajdanki												
Kaftan bezpieczeństwa												
Siatka obezwładniająca												
Paralizator												
Kolczatka drogowa												
Chemiczne środki obezwładniające												
Wodne środki obezwładniające												

	Obezwładnienie osoby	Odparcie czynnej napaści	Zmuszenie do wykonania polecenia	Udaremnienie ucieczki	Zapobieżenie czynnej napaści	Pokonywanie czynnego oporu	Przeciwdziałanie niszczeniu mienia	Obezwładnienia agresywnych lub niebezpiecznych zwierząt	Pokonywanie biernego oporu	Pościg za osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa	Odpieranie gwałtownego zamachu na mienie	Zbiorowe zakłócenie porządku publicznego
Psy												
Pociski niepenetracyjne												
Pałka służbowa												
Konie służbowe												

3.3. Zasady etyki zawodowej policjanta

§1

1. Zasady etyki zawodowej policjanta wynikają z ogólnych wartości i norm moralnych uwzględniających specyfikę zawodu policjanta.
2. Obowiązkiem policjanta jest przestrzeganie zasad etyki zawodowej.

§2

W sytuacjach nieuregulowanych przepisami prawa lub nieujętych w niniejszych zasadach etyki zawodowej policjant powinien kierować się zasadami współżycia społecznego i postępować tak, aby jego działania mogły być przykładem praworządności i prowadziły do pogłębiania społecznego zaufania do Policji.

§3

Policjant powinien wykonywać czynności służbowe według najlepszej woli i wiedzy, z należytą uczciwością, rzetelnością, wykazując się odpowiedzialnością, odwagą i ofiarnością.

§4

Policjant we wszystkich swoich działaniach ma obowiązek poszanowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka, w szczególności wyrażający się w:

1. respektowaniu prawa każdego człowieka do życia;
2. zakazie inicjowania, stosowania lub tolerowania tortur bądź niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania.

§5

Policjant podejmując decyzję o użyciu broni palnej lub zastosowaniu środków przymusu bezpośredniego, powinien zachować szczególną rozwagę i stale mieć na uwadze charakter tych środków.

§6

Postępowanie policjanta w kontaktach z ludźmi powinna cechować życzliwość oraz bezstronność wykluczająca uprzedzenia rasowe, narodowościowe, wyznaniowe, polityczne, światopoglądowe lub wynikające z innych przyczyn.

§7

Policjant powinien przestrzegać zasad poprawnego zachowania, kultury osobistej i dbać o schludny wygląd.

§8

Wykonując zadania służbowe, policjant powinien dostosowywać swoje zachowanie do sytuacji i cech osób uczestniczących w zdarzeniu, w szczególności wieku, płci, narodowości i wyznania, a także uwzględniać uzasadnione potrzeby tych osób.

§9

W trakcie wykonywania czynności służbowych policjant powinien zachować szczególną wrażliwość i takt w stosunku do ofiar przestępstwa lub innego zdarzenia, udzielać im możliwie wszechstronnej pomocy, a także dbać o zachowanie dyskrecji.

§10

Zawiadamiając osobę o zamachu na jej dobra lub przekazując najbliższej rodzinie wiadomość dotyczącą osoby bliskiej, która stała się ofiarą przestępstwa lub innego zdarzenia, policjant powinien zachować takt.

§11

Policjant jako funkcjonariusz publiczny powinien wystrzegać się korupcji w każdej postaci oraz zwalczać wszelkie jej przejawy.

§12

Policjant nie może wykorzystywać swojego zawodu do celów prywatnych, a w szczególności nie może wykorzystywać informacji uzyskanych w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych ani uzyskiwać informacji do tych celów przy użyciu służbowych metod.

§13

Policjant powinien zachować dyskrecję w odniesieniu do informacji mogących zaszkodzić społecznie pojętemu dobru służby lub dobremu imieniu osób uczestniczących w czynnościach podejmowanych przez policjanta.

§14

Stosunek policjanta do innych policjantów powinien być oparty na przestrzeganiu zasad poprawnego zachowania, poszanowania godności, a także tolerancji w zakresie nie naruszającym porządku prawnego.

§15

Policjant powinien w miarę możliwości udzielać pomocy innym policjantom w realizacji zadań służbowych oraz wspierać w rozwiązywaniu ich problemów osobistych.

§16

Przełożony powinien dawać podwładnym przykład nienagannego zachowania, w szczególności nie powinien nadużywać stanowiska, funkcji, stopnia policyjnego w celu poniżenia podległego policjanta.

§17

Przełożony powinien zapewniać podległym policjantom właściwe warunki wykonywania zadań i rozwoju zawodowego oraz dbać o atmosferę pracy i dobre stosunki międzyludzkie.

§18

Kierując działaniami podległych policjantów, przełożony powinien wydawać jasne i zrozumiałe polecenia oraz inspirować i motywować ich do działania.

§19

Przełożony, oceniając podległych policjantów, jest zobowiązany kierować się jasno określonymi i znanymi im kryteriami oraz sprawiedliwością i obiektywizmem.

§20

Przełożony powinien wysłuchać podwładnego w sprawach zawodowych i osobistych oraz udzielić mu wsparcia bądź pomocy, z zachowaniem dyskrecji.

§21

Policjant powinien rzetelnie wykonywać polecenia przełożonego oraz odnosić się do niego z szacunkiem.

§22

Policjant powinien stale doskonalić i uzupełniać swoją wiedzę oraz umiejętności zawodowe, a także dbać o sprawność fizyczną.

§23

Policjant powinien dbać o społeczny wizerunek Policji jako formacji, w której służy i podejmować działania służące budowaniu zaufania do niej.

§24

Policjant nie powinien akceptować, tolerować ani lekceważyć zachowań policjantów naruszających prawo lub zasady etyki zawodowej.

Źródło:

http://www.policja.pl/download/1/59562/zasady_etyki_zawodowej_policjanta.pdf

Polecenia:

- A. Przedstaw przykłady postaw, jakimi powinni charakteryzować się policjanci.**
- B. Określ najważniejsze warunki sprzyjające pogłębianiu społecznego zaufania do policji.**
- C. Omów powinności przełożonego, wpływające na skuteczność działania podległych mu policjantów.**

3.4. Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze

Przepisy ogólne

Art. 1

1. Prokuraturę stanowią Prokurator Generalny oraz podlegli mu prokuratorzy powszechnych i wojskowych jednostek organizacyjnych prokuratury oraz prokuratorzy Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.
2. Prokurator Generalny jest naczelnym organem prokuratury.
3. Prokuratura jest organem ochrony prawnej.

Art. 2

Zadaniem prokuratury jest strzeżenie praworządności oraz czuwanie nad ściganiem przestępstw.

Art. 3

1. **Zadania** określone w art. 2 Prokurator Generalny i podlegli mu prokuratorzy wykonują przez:
 - 1) prowadzenie lub nadzorowanie postępowania przygotowawczego w sprawach karnych oraz sprawowanie funkcji oskarżyciela publicznego przed sądami;
 - 2) wytaczanie powództw w sprawach karnych i cywilnych oraz składanie wniosków i udział w postępowaniu sądowym w sprawach cywilnych, ze stosunku pracy i ubezpieczeń społecznych, jeżeli tego wymaga ochrona praworządności, interesu społecznego, własności lub praw obywateli;
 - 3) podejmowanie środków przewidzianych prawem, zmierzających do prawidłowego i jednolitego stosowania prawa w postępowaniu sądowym, administracyjnym, w sprawach o wykroczenia oraz w innych postępowaniach;
 - 4) sprawowanie nadzoru nad wykonaniem postanowień o tymczasowym aresztowaniu oraz innych decyzji o pozbawieniu wolności;
 - 5) współpracę z jednostkami naukowymi w zakresie prowadzenia badań dotyczących problematyki przestępczości, jej zwalczania i zapobiegania oraz kontroli;
 - 5a) gromadzenie, przetwarzanie i analizowanie w systemach informatycznych danych, w tym danych osobowych, pochodzących z prowadzonych lub nadzorowanych na podstawie ustawy postępowań oraz z udziału w postępowaniu sądowym, administracyjnym, w sprawach o wykroczenia lub innych postępowaniach prowadzonych na podstawie ustawy, przekazywanie danych i wyników analiz właściwym organom, w tym organom innych państw, organizacjom międzynarodowym, w tym ponadnarodowym, oraz organom Unii Europejskiej; [...]
 - 6) zaskarżanie do sądu niezgodnych z prawem decyzji administracyjnych oraz udział w postępowaniu sądowym w sprawach zgodności z prawem takich decyzji;
 - 7) koordynowanie działalności w zakresie ścigania przestępstw, prowadzonej przez inne organy państwowe;
 - 8) współdziałanie z organami państwowymi, państwowymi jednostkami organizacyjnymi i organizacjami społecznymi w zapobieganiu przestępczości i innym naruszeniom prawa;
 - 8a) współpracę z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w zakresie niezbędnym do realizacji jego zadań ustawowych;

- 8b) współpracę i udział w działaniach podejmowanych przez organizacje międzynarodowe lub ponadnarodowe oraz zespoły międzynarodowe, działające na podstawie umów międzynarodowych, w tym umów konstytuujących organizacje międzynarodowe, ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską;
- 9) opiniowanie projektów aktów normatywnych;
- 10) podejmowanie innych czynności określonych w ustawach. [...]

Art. 5

Jeżeli uchwała organu samorządu terytorialnego albo rozporządzenie wojewody są niezgodne z prawem, prokurator zwraca się do organu, który je wydał, o ich zmianę lub uchylenie albo kieruje wnioskiem o ich uchylenie do właściwego organu nadzoru; w wypadku uchwały organu samorządu terytorialnego prokurator może także wystąpić o stwierdzenie jej nieważności do sądu administracyjnego. [...]

Art. 7

Prokurator jest obowiązany do podejmowania działań określonych w ustawach, kierując się zasadą bezstronności i równego traktowania wszystkich obywateli. [...]

Art. 9

1. Organy samorządu terytorialnego oraz organy administracji rządowej, a także inne państwowe jednostki organizacyjne, spółdzielnie i ich związki, organizacje zawodowe, samorządowe i inne organizacje społeczne udzielają Prokuratorowi Generalnemu i podległym mu prokuratorom pomocy w realizacji ich zadań.
2. Prokurator okręgowy lub rejonowy, z własnej inicjatywy bądź na wniosek jednostek organów samorządu terytorialnego albo właściwego wojewody, przedkłada im informację o stanie przestępczości i jej zwalczaniu w województwie, powiecie lub gminie (mieście, dzielnicy). [...]

Źródło:

http://www.prokuratura.jgora.pl/prawo/ust_o_prok.pdf

Polecenia

- A. Wyjaśnij, na czym polega zasada praworządności.
- B. Wskaż zadania prokuratorów związane ze zwalczaniem przestępczości.
- C. Podaj przykłady organów, instytucji i organizacji, zobowiązanych do wspomagania prokuratury w realizacji jej zadań.

3.5. Terroryzm – co robić w sytuacji zagrożenia?

Ogólne zasady

Zwróć uwagę na to, co dzieje się wokół ciebie. Dotyczy to przede wszystkim miejsc publicznych, np.: supermarketów, środków komunikacji publicznej, imprez masowych.

Co może być sygnałem ostrzegającym o niebezpieczeństwie?

- rzucające się w oczy nietypowe zachowanie osób,
- pozostawione bez opieki przedmioty: paczki, torby, pakunki,
- samochody, a zwłaszcza furgonetki, parkujące w nietypowych miejscach, tj. w pobliżu kościołów i miejsc organizowania imprez masowych i zgromadzeń,
- nie dotykaj podejrzanych przedmiotów pozostawionych bez opieki,
- powiadom stosowne służby (policję, straż miejską, administratora obiektu),
- jeżeli dojdzie do akcji ewakuacyjnej lub ratowniczej, zastosuj się do poleceń osób kierujących operacją,
- zachowaj spokój i bezpiecznie, bez paniki opuść niebezpieczną strefę,
- nie udawaj bohatera, reagowanie pozostaw profesjonalistom (policji, straży pożarnej, pogotowiu ratunkowemu).

JAK POSTĘPOWAĆ W SYTUACJI ZAGROŻENIA ATAKIEM BOMBOWYM

Jeżeli wiesz o podłożeniu ładunku wybuchowego lub znalazłeś przedmiot niewiadomego pochodzenia i podejrzewasz, że może to być bomba lub inne niebezpieczne urządzenie, powinieneś to natychmiast zgłosić służbom odpowiedzialnym za bezpieczeństwo na tym terenie. Może to być najbliższa jednostka policji, straży miejskiej lub administrator obiektu.

Zawiadamiając policję podaj następujące informacje:

- rodzaj zagrożenia i źródło informacji o zagrożeniu (informacja telefoniczna, podejrzany przedmiot),
- treść rozmowy z osobą przekazującą informację o podłożeniu ładunku, numer telefonu, na który przekazano informację o zagrożeniu, oraz czas połączenia, opis miejsca i wygląd przedmiotu.

Jak się przygotować:

- pomyśl, którędy w pośpiechu można się ewakuować z budynku, metra lub innych zatłoczonych miejsc,
- zwróć uwagę na ciężkie lub łatwo tłukące się przedmioty, które mogą być przesunięte podczas wybuchu,
- zapamiętaj elementy z najbliższego otoczenia,
- pamiętaj o tym, aby nie przyjmować od obcych osób żadnych pakunków, nie pozostawiać własnego bagażu bez opieki.

Jak się zachować po otrzymaniu informacji o podłożeniu lub groźbie podłożenia bomby:

- do czasu przybycia policji należy zabezpieczyć zagrożone miejsce, zachowując elementarne środki bezpieczeństwa,

- po przybyciu policji na miejsce incydentu bombowego, przejmuje ona dalsze kierowanie akcją,
- należy bezwzględnie wykonywać polecenia policjantów,
- przy braku informacji o konkretnym miejscu podłożenia bomby użytkownicy pomieszczeń powinni sprawdzić swoje miejsce pracy – być może uda się znaleźć przedmioty nieznanego pochodzenia,
- podejrzanych przedmiotów nie wolno dotykać,
- pomieszczenia ogólnodostępne sprawdzają osoby odpowiedzialne za bezpieczeństwo w danej instytucji,
- po ogłoszeniu ewakuacji należy zachować spokój, pozwoli to sprawnie i bezpiecznie opuścić zagrożony rejon,
- po ogłoszeniu ewakuacji w miejscu pracy należy je opuścić, zabierając rzeczy osobiste (torebki, siatki, nesesery),
- identyfikacją ładunku wybuchowego zajmują się wyspecjalizowane jednostki i komórki organizacyjne policji,
- ciekawość jest niebezpieczna – jak najszybciej oddal się z miejsca zagrożonego wybuchem,
- w przypadku włączenia parkingu dla pojazdów w strefę zagrożenia, nie ratuj na siłę swojego samochodu (dotyczy to również innych cennych przedmiotów) – życie jest ważniejsze. Procedury te obowiązują także we wszystkich rodzajach transportu publicznego.

JAK POSTĘPOWAĆ W PRZYPADKU OTRZYMANIA PODEJRZANEJ PRZESYŁKI

Co powinno wzbudzić podejrzenia:

- brak nadawcy,
- brak adresu nadawcy,
- przesyłka pochodzi od nadawcy lub miejsca, którego się nie spodziewamy.

Jeśli otworzyliśmy przesyłkę, a jej zawartość wydaje się podejrzana:

- wyłączyć system wentylacji i klimatyzacji, zamknąć okna.

Jeśli przesyłka wydaje ci się podejrzana, nie otwieraj jej:

- umieść tę przesyłkę w grubym worku plastikowym i szczelnie go zamknij,
- worek ten umieść w drugim grubym plastikowym worku, ten również szczelnie zamknij – zawiąż supeł i zaklej taśmą klejącą,
- paczki nie przenoś, najlepiej, by pozostała na miejscu,
- powiadom lokalny posterunek policji lub straż pożarną – służby te podejmują wszystkie niezbędne kroki w celu zabezpieczenia przesyłki.

Jeśli otworzyłeś paczkę, a jej zawartość wydaje się podejrzana:

- nie naruszaj jej zawartości: nie rozsypuj, nie przenoś, nie dotykaj, nie wączaj, nie powoduj ruchu powietrza w pomieszczeniu,
- zaklejony worek umieść w drugim worku, zamknij go i zaklej,
- dokładnie umyj ręce,

- powiadom lokalną jednostkę policji lub straż pożarną i stosuj się do ich wskazówek,
- po przybyciu właściwych służb stosuj się do ich zaleceń.

JAK POSTĘPOWAĆ W PRZYPADKU SKAŻEŃ BIOLOGICZNYCH I CHEMICZNYCH

Sygnał alarmu o skażeniach środkami chemicznymi lub biologicznymi nadawany jest: za pomocą syren (przez 3 minuty przerywany dźwięk – 10 sekund głoś syreny, 25 sekund przerwy, 10 sekund syrena, 15 sekund przerwy...), za pośrednictwem radia, telewizji i radiowęzłów lub pojazdów wyposażonych w megafony.

Jeżeli jedziesz samochodem:

- wyłącz dmuchawy i zamknij okna, włącz zamknięty obieg powietrza, słuchaj radia (najlepiej lokalnego) i stosuj się do poleceń służb ratowniczych,
- pojedź do pierwszego zamieszkanego budynku i postępuj według wskazówek dla osób przebywających poza budynkiem.

Jeżeli jesteś w budynku:

- pozostań w budynku,
- wpuść do niego zagrożonych przechodniów,
- poinformuj innych mieszkańców o zagrożeniu,
- zamknij drzwi i okna,
- wyłącz klimatyzację i wentylatory, pozalepiaj wywietrzniki, pozamykaj wywietrzniki w ramach okiennych,
- znajdź pomieszczenia bez okien,
- unikaj przebywania w piwnicach i innych nisko położonych częściach budynku,
- unikaj niepotrzebnego zużycia tlenu,
- włącz radio lub telewizor (najlepiej stację lokalną).

Jeżeli jesteś poza budynkiem:

- znajdź najbliższy zamieszkaną budynek,
- w miarę możliwości poruszaj się prostopadle do kierunku wiatru, chroń drogi oddechowe (np. oddychaj przez chusteczkę do nosa),
- umyj dokładnie twarz, włosy i ręce, oczyść oczy i uszy,
- w przypadku kontaktu z niebezpiecznymi substancjami, zostaw odzież wierzchnią i obuwie przed domem.

Jeżeli doszło do skażenia:

- nie dotykaj i nie wążaj podejrzanych przedmiotów, nie sprzątaj proszku, nie ścieraj cieczy,
- aby zapobiec rozprzestrzenianiu się substancji, przykryj ją np. kocem,
- pozamykaj okna oraz drzwi i wyłącz klimatyzację, nie dopuść do przeciągów,
- opuść pomieszczenie i nie wpuszczaj do niego innych osób,
- umyj dokładnie ręce wodą i mydłem,

- zdejmij ubranie, które miało kontakt z podejrzaną substancją i włóż do plastikowego worka,
- umyj się pod prysznicem,
- po kontakcie z podejrzanyimi substancjami nie jedz, nie pij i nie pal,
- wszystkie osoby, które miały kontakt z podejrzaną substancją albo znalazły się w odległości ok. 5m od niej, powinny się zgłosić na policję.

Jeżeli doszło do skażenia pomieszczeń aerozolami:

- wyłącz wentylatory i klimatyzację w całej okolicy,
- zamknij okna i drzwi, opuść pomieszczenie,
- wyłącz klimatyzację w budynku,
- sporządź listę wszystkich obecnych osób i udostępnij ją policji.

**JAK POSTĘPOWAĆ W PRZYPADKU ZNALEZIENIA SIĘ
W GRUPIE ZAKŁADNIKÓW**

Rób, co ci każą. Nie graj bohatera i nie stawiaj oporu. Dyskutowanie z napastnikami lub bunt mogą tylko pogorszyć sytuację. Twoim zadaniem powinno być przetrwanie. Czekaj na akcję wyspecjalizowanej jednostki ratowniczej.

Jeśli znalazłeś się wśród zakładników:

- staraj się zwrócić uwagę napastników na fakt, że mają do czynienia z ludźmi (personifikowanie siebie i innych),
- bądź spokojny, naturalny, znajdź postawę pośrednią między agresją a pasywnością i uległością,
- nie bądź „utrapieniem” dla napastników (bunt, dyskusowanie, silne reakcje emocjonalne),
- pamiętaj, że sytuacja może trwać długo – postaraj się rozwinąć u siebie potrzebę przetrwania,
- nie rób gestów zwracających uwagę porywaczy,
- nie zadawaj pytań, nie patrz w oczy terrorystom, bądź im posłuszny bez dyskusji, siedź spokojnie na miejscu,
- pytaj zawsze o pozwolenie, np. gdy chcesz wstać lub otworzyć torbę,
- na żądanie terrorystów oddaj im przedmioty osobiste,
- usuń (wyrzuć) wszelkie oznaki władzy, zajmowania ważnej pozycji,
- zapamiętaj szczegóły dotyczące porywaczy i otoczenia – może to pomóc władzom w uwolnieniu pozostałych zakładników oraz identyfikację porywaczy przy aresztowaniu.

JAK POSTĘPOWAĆ W TRAKCIE OPERACJI ANTYTERRORYSTYCZNYCH

Staraj się uspokoić, akcja zawsze wywołuje zamieszanie i panikę, ludzie są w szoku:

- nie uciekaj, połóż się na podłozie i spróbuj znaleźć jakąś osłonę, trzymaj ręce na głowie do końca operacji,
- słuchaj rozkazów i instrukcji grupy antyterrorystycznej i nie zabieraj jej czasu na zadawanie zbędnych pytań,
- nie trzyj oczu w wypadku użycia gazów łzawiących,
- w razie strzelaniny połóż się na ziemi lub schowaj się za jakimś przedmiotem,
- nie uciekaj z obiektu, dopóki nie zostanie wydany rozkaz wyjścia – możesz zostać wzięty za terrorystę,

- w chwili wyzwolenia wychodź jak najszybciej, nie zatrzymuj się dla zabrania rzeczy osobistych, zawsze istnieje ryzyko wybuchu lub pożaru,
- spróbuj się zidentyfikować (przedstawić), bądź jednak przygotowany na ostre traktowanie ze strony ekipy ratunkowej – dopóki nie zostaniesz formalnie zidentyfikowany jako jeden z zakładników, jesteś potencjalnie jednym z porywaczy. [...]

Źródło:

<http://www.msw.gov.pl/portal/pl/109/242/>

Polecenia

A. Wymień najczęściej występujące formy aktów terrorystycznych.

B. Sporządź listę najważniejszych cech (umiejętności i postaw), które powinien wykazywać każdy człowiek, w sytuacjach zagrożenia osobistego.

C. Opracujcie w zespole katalog dziesięciu uniwersalnych zasad bezpiecznego zachowania się w sytuacjach zagrożenia.

IV.4. EDUKACJA I PRACA W POLSCE I UNII EUROPEJSKIEJ

Wybór i opracowanie materiałów źródłowych:

Joanna Tyczkowska

nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie

w Zespole Szkół Łączności w Szczecinie

Janusz Korzeniowski

nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej

w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli

TEMAT LEKCJI	TYTUŁ TEKSTU ŹRÓDŁOWEGO
<i>Prawa i obowiązki ucznia</i>	<ul style="list-style-type: none">• Prawa ucznia w prawie oświatowym (IV.4.1.)• Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (IV.4.2.)• Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (IV.4.3.)
<i>Nauka w Unii Europejskiej</i>	
<i>Zasady bezpiecznego podróżowania po Europie</i>	<ul style="list-style-type: none">• Poradnik „Polak za granicą”(IV.4.4.)
<i>Formy zatrudniania i zasady wynagradzania młodzieży w Polsce</i>	
<i>Europass – przepustka do przyszłości</i>	

4.1. Prawa ucznia w prawie oświatowym (streszczenie)

I. KSZTAŁCENIE

Uczeń ma prawo do:

- bezpłatnej nauki w szkołach publicznych,
- powszechnego dostępu do szkół, których ukończenie umożliwia dalsze kształcenie w szkołach wyższych,
- równych warunków kształcenia,
- bycia zapoznanym z programem nauczania, z jego treścią, celami i stawianymi wymaganiami,
- dostosowania treści, metod i organizacji nauczania do jego możliwości,
- ubiegania się o zezwolenie na indywidualny program lub tok nauki,
- takiej organizacji zajęć dydaktycznych, która umożliwia godzenie zajęć sportowych z nauką (uczniowie uzdolnieni sportowo),
- udziału w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych w przypadku trudności w nauce,
- specjalnych form pracy dydaktycznej,
- pobierania nauki we wszystkich typach szkół, zgodnie z jego indywidualnymi potrzebami i predyspozycjami (uczniowie niepełnosprawni lub niedostosowani społecznie),
- zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych (uczniowie niepełnosprawni),
- starania się – na wniosek rodziców – o przyjęcie do szkoły podstawowej lub gimnazjum, mieszkać poza jej obwodem, w przypadku, gdy szkoła dysponuje wolnymi miejscami,
- spełniania obowiązku szkolnego poza szkołą (za zgodą i na warunkach określonych przez dyrektora szkoły, w obwodzie której uczeń mieszka),
- zapewnienia mu przez rodziców warunków umożliwiających przygotowanie się do zajęć szkolnych
- odroczenia spełniania obowiązku szkolnego (nie więcej niż o jeden rok)
- samodzielnego usprawiedliwiania swojej nieobecności na zajęciach lekcyjnych (uczniowie pełnoletni).

II. OCENIANIE

Uczeń ma prawo do:

- bycia zapoznanym na początku każdego roku z wymaganiami edukacyjnymi niezbędnymi do uzyskania poszczególnych ocen klasyfikacyjnych, wynikającymi z realizowanego przez nauczyciela programu nauczania oraz ze sposobami sprawdzania osiągnięć edukacyjnych,
- bycia zapoznanym na początku każdego roku szkolnego, przez wychowawcę klasy, z warunkami, sposobem i kryteriami oceniania zachowania,
- jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu,
- tego, aby ocena była jawna zarówno dla niego, jak i jego rodziców (opiekunów prawnych),
- udostępnienia mu, jak i jego rodzicom lub prawnym opiekunom jego sprawdzonych i ocenionych pisemnych prac kontrolnych oraz innej dokumentacji dotyczącej oceniania,
- uzyskania od nauczyciela ustalającego ocenę jej uzasadnienia (konieczny jest wniosek),
- bycia poinformowanym przed rocznym, klasyfikacyjnym zebraniem plenarnym rady pedagogicznej o przewidywanych ocenach klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych i zachowania,

- obecności rodziców lub prawnych opiekunów (w charakterze obserwatorów) w trakcie zdawania egzaminu klasyfikacyjnego,
- oceny z zachowania, po uprzednim zasięgnięciu przez wychowawcę opinii nauczycieli, uczniów danej klasy oraz ocenianego ucznia.

Ocena zachowania nie wpływa na oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych. Ocena ta uwzględnia w szczególności:

- wywiązywanie się z obowiązków ucznia,
- postępowanie zgodne z dobrem społeczności szkolnej,
- dbałość o honor i tradycję szkoły,
- dbałość o piękno mowy ojczystej,
- dbałość o bezpieczeństwo oraz zdrowie własne oraz innych osób,
- godne, kulturalne zachowanie się w szkole i poza nią,
- okazywanie szacunku innym osobom.

III. EDUKACJA POZALEKCYJNA

Uczeń ma prawo do:

- udziału w zajęciach pozalekcyjnych, umożliwiających rozwijanie i zaspokajanie własnych zainteresowań i uzdolnień,
- bycia poinformowanym przez dyrektora szkoły o organizacji, terminach przeprowadzania i warunkach udziału w konkursach, olimpiadach i turniejach,
- uczestniczenia w działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi szkoły,
- działania na terenie szkoły w stowarzyszeniach i organizacjach (poza partiami i organizacjami politycznymi),
- podtrzymywania tożsamości narodowej, etnicznej, językowej, religijnej,
- redagowania gazety szkolnej,
- wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu szkolnego,
- czynnego i biernego prawa wyborczego w przypadku wyborów do rady szkoły (nie dotyczy uczniów szkół podstawowych i niektórych gimnazjów),
- czynnego i biernego prawa wyborczego w przypadku wyborów do organów samorządu uczniowskiego.

IV. POMOC PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNA

Uczeń ma prawo do:

- korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej i organizowanej przez szkołę, polegającej na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych, wynikających w szczególności:
 - 1) z niepełnosprawności;
 - 2) z niedostosowania społecznego;
 - 3) z zagrożenia niedostosowaniem społecznym;
 - 4) ze szczególnych uzdolnień;

- 5) ze specyficznych trudności w uczeniu się;
 - 6) z zaburzeń komunikacji językowej;
 - 7) z choroby przewlekłej;
 - 8) z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych;
 - 9) z niepowodzeń edukacyjnych;
 - 10) z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową, sposobem spędzania czasu wolnego, kontaktami środowiskowymi;
 - 11) z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą,
- pomocy ze strony poradni psychologiczno-pedagogicznych,
 - uzyskania opinii poradni w sprawie dostosowania wymagań edukacyjnych do jego indywidualnych potrzeb,
 - pomocy psychologiczno-pedagogicznej świadczonej w szkole w postaci m.in.:
 - 1) klas terapeutycznych;
 - 2) zajęć rozwijających uzdolnienia;
 - 3) zajęć dydaktyczno-wyrównawczych;
 - 4) zajęć specjalistycznych: korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, socjoterapeutycznych oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym;
 - 5) zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej – w przypadku uczniów gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych;
 - 6) porad i konsultacji.
- Korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest dobrowolne i nieodpłatne.

V. BEZPIECZEŃSTWO I HIGIENA WARUNKÓW NAUKI

Uczeń ma prawo do:

- tego, aby tygodniowy rozkład zajęć dydaktyczno-wychowawczych był ustalany z uwzględnieniem równomiernego obciążenia zajęciami w poszczególnych dniach tygodnia, różnicowania zajęć w każdym dniu, niełączenia w kilkugodzinne jednostki lekcyjne zajęć z tego samego przedmiotu,
- bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki w czasie pobytu w szkole, jak również podczas zajęć obowiązkowych, nieobowiązkowych, organizowanych przez szkołę poza jej terenem,
- zapewnienia mu bezpłatnego transportu i opieki lub zwrotu kosztów przejazdu w sytuacji, gdy odległość z domu do szkoły jest większa niż 3 kilometry, w przypadku uczniów klas I–IV szkoły podstawowej lub 4 kilometry w przypadku klas V i VI lub gimnazjalistów,
- bezpłatnego transportu i opieki przysługującego uczniom niepełnosprawnym w czasie przewozu do najbliższej szkoły podstawowej, gimnazjum lub ośrodka albo zwrot kosztów przejazdu ucznia i opiekuna środkami komunikacji publicznej, jeżeli dowożenie zapewniają rodzice.

Źródło:

Edukacja Obywatelska. Prawa człowieka, obywatela, dziecka, ucznia, pod red. J. Korzeniowskiego, ZCDN, Szczecin, 2012

Polecenia

- A. Wymień prawa, z których korzystanie uzależnione jest od inicjatywy, aktywności i zaangażowania ucznia.**
- B. Wymień prawa, z których nie korzystasz i wyjaśnij dlaczego.**
- C. Dokonaj analizy przestrzegania praw ucznia w swojej szkole.**

4.2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych

[...] § 4

1. Nauczyciele na początku każdego roku szkolnego informują uczniów oraz ich rodziców (prawnych opiekunów) o:
 - 1) wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych (semestralnych) ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania;
 - 2) sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów;
 - 3) warunkach i trybie uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej (semestralnej) oceny klasyfikacyjnej z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych.
2. Wychowawca klasy na początku każdego roku szkolnego informuje uczniów oraz ich rodziców (prawnych opiekunów) o:
 - 1) warunkach i sposobie oraz kryteriach oceniania zachowania;
 - 2) warunkach i trybie uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania;
 - 3) skutkach ustalenia uczniowi nagannej rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania.

§ 5

1. Oceny są jawne dla ucznia i jego rodziców (prawnych opiekunów).
2. Na wniosek ucznia lub jego rodziców (prawnych opiekunów) nauczyciel uzasadnia ustaloną ocenę w sposób określony w statucie szkoły.
3. Na wniosek ucznia lub jego rodziców (prawnych opiekunów) sprawdzone i ocenione pisemne prace kontrolne oraz inna dokumentacja dotycząca oceniania ucznia są udostępniane do wglądu uczniowi lub jego rodzicom (prawnym opiekunom).

§ 12

1. Śródroczne i roczne (semestralne) oceny klasyfikacyjne z obowiązkowych zajęć edukacyjnych ustalają nauczyciele prowadzący poszczególne obowiązkowe zajęcia edukacyjne, a śródroczną i roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania – wychowawca klasy po zasięgnięciu opinii nauczycieli, uczniów danej klasy oraz ocenianego ucznia.

§ 13

1. Oceny bieżące i śródroczne oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych ustala się według skali określonej w statucie szkoły.
2. Roczne (semestralne) oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych, począwszy od klasy IV szkoły podstawowej, ustala się w stopniach według następującej skali:
 - 1) stopień celujący – 6;
 - 2) stopień bardzo dobry – 5;

- 3) stopień dobry – 4;
 - 4) stopień dostateczny – 3;
 - 5) stopień dopuszczający – 2;
 - 6) stopień niedostateczny – 1.
3. Oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych nie mają wpływu na ocenę klasyfikacyjną zachowania.

§ 17

1. Uczeń może nie być klasyfikowany z jednego, kilku albo wszystkich zajęć edukacyjnych, jeżeli brak jest podstaw do ustalenia śródrocznej lub rocznej (semestralnej) oceny klasyfikacyjnej z powodu nieobecności ucznia na zajęciach edukacyjnych przekraczającej połowę czasu przeznaczanego na te zajęcia w szkolnym planie nauczania.
2. Uczeń nieklasyfikowany z powodu usprawiedliwionej nieobecności może zdawać egzamin klasyfikacyjny.
3. Na wniosek ucznia nieklasyfikowanego z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności lub na wniosek jego rodziców (prawnych opiekunów) rada pedagogiczna może wyrazić zgodę na egzamin klasyfikacyjny.

§ 19

1. Uczeń lub jego rodzice (prawni opiekunowie) mogą zgłosić zastrzeżenia do dyrektora szkoły, jeżeli uznają, że roczna (semestralna) ocena klasyfikacyjna z zajęć edukacyjnych lub roczna ocena klasyfikacyjna zachowania została ustalona niezgodnie z przepisami prawa dotyczącymi trybu ustalania tej oceny. Zastrzeżenia mogą być zgłoszone w terminie 7 dni od dnia zakończenia zajęć dydaktyczno-wychowawczych.
2. W przypadku stwierdzenia, że roczna (semestralna) ocena klasyfikacyjna z zajęć edukacyjnych lub roczna ocena klasyfikacyjna zachowania została ustalona niezgodnie z przepisami prawa dotyczącymi trybu ustalania tej oceny, dyrektor szkoły powołuje komisję, która:
 - 1) w przypadku rocznej (semestralnej) oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych – przeprowadza sprawdzian wiadomości i umiejętności ucznia w formie pisemnej i ustnej, oraz ustala roczną (semestralną) ocenę klasyfikacyjną z danych zajęć edukacyjnych;
 - 2) w przypadku rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania – ustala roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania w drodze głosowania zwykłą większością głosów; w przypadku równej liczby głosów decyduje głos przewodniczącego komisji.

§ 21

1. Począwszy od klasy IV szkoły podstawowej, uczeń, który w wyniku klasyfikacji rocznej (semestralnej) uzyskał ocenę niedostateczną z jednych albo dwóch obowiązkowych zajęć edukacyjnych, może zdawać egzamin poprawkowy z tych zajęć.
2. Egzamin poprawkowy składa się z części pisemnej oraz części ustnej, z wyjątkiem egzaminu z plastyki, muzyki, informatyki, technologii informacyjnej, techniki oraz wychowania fizycznego, z których egzamin ma przede wszystkim formę zadań praktycznych. [...]
8. Uczeń, który z przyczyn usprawiedliwionych nie przystąpił do egzaminu poprawkowego w wyznaczonym terminie, może przystąpić do niego w dodatkowym terminie, wyznaczonym przez

dyrektora szkoły, nie później niż do końca września, a w szkole, w której zajęcia dydaktyczno-wychowawcze kończą się w styczniu – nie później niż do końca marca.

9. Uczeń, który nie zdał egzaminu poprawkowego, nie otrzymuje promocji do klasy programowo wyższej (na semestr programowo wyższy) i powtarza klasę (semestr).

Źródło:

<http://www.cke.edu.pl/index.php?option=content&task=view&id=65&Itemid=80>

Polecenia

A. Rozstrzygnij, czy działania opisane w punktach A–L, są zgodne z przepisami powyższego rozporządzenia.

B. Następnie do tabeli wpisz TAK lub NIE oraz podaj numer paragrafu i ustępu rozporządzenia, który reguluje określone zagadnienie.

	Opis sytuacji	TAK lub NIE	Numer paragrafu i ust.
A.	Wychowawca pod koniec roku szkolnego poprosił samorząd klasowy o wystawienie propozycji ocen zachowania swoich kolegów z klasy.		
B.	Nauczyciel chemii przedstawił uczniom swoje wymagania na poszczególne oceny w połowie października.		
C.	Najlepszy uczeń w klasie, za średnią ocen 4,76 otrzymał oceną wzorową zachowania.		
D.	Nauczyciel matematyki wystawił uczniowi na koniec roku ocenę 4+, uzasadniając, że na bardzo dobry jeszcze za mało umie.		
E.	Nauczyciel poinformował uczniów, że nie pokaże im sprawdzonej kartkówki, ponieważ zastępuje ona odpowiedź ustną i nie ma obowiązku okazania jej uczniowi.		
F.	Rada pedagogiczna nie wyraziła zgody na egzamin klasyfikacyjny ucznia, który notorycznie wagarował.		
G.	Dyrektor szkoły przypomniał 1 września o zapisie w statucie szkoły mówiącym, że nie można poprawić proponowanej rocznej oceny klasyfikacyjnej.		
H.	Rodzice ucznia dzień po rozdaniu świadectw poinformowali dyrektora szkoły, że nie zostali poinformowani, że ich synowi grozi ocena niedostateczna. Dyrektor stwierdził, że nauczyciele zaczęli już urlopy i nie ma możliwości stwierdzenia czy zostało złamane prawo.		
I.	Wychowawca klasy trzeciej poinformował na pierwszej w roku szkolnym lekcji wychowawczej, że kolejna, trzecia roczna ocena naganna zachowania spowoduje powtarzanie klasy.		
J.	Uczeń nie zgłosił się na egzamin poprawkowy z powodu choroby. Dyrektor wyznaczył mu inny termin egzaminu.		
K.	Nauczyciel historii na początku roku szkolnego uprzedził, że wiedzę uczniów będzie sprawdzał poprzez odpowiedzi ustne, kartkówki i sprawdziany.		
L.	Z powodu choroby uczeń opuścił w semestrze 50% lekcji matematyki i nie został sklasyfikowany z tego przedmiotu.		

4.3. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym

Art. 4

1. Uczelnia jest autonomiczna we wszystkich obszarach swojego działania na zasadach określonych w ustawie.
2. W swoich działaniach uczelnie kierują się zasadami wolności nauczania, wolności badań naukowych oraz wolności twórczości artystycznej.
3. Uczelnie, pełniąc misję odkrywania i przekazywania prawdy poprzez prowadzenie badań i kształcenie studentów, stanowią integralną część narodowego systemu edukacji i nauki.
4. Uczelnie współpracują z otoczeniem gospodarczym, w szczególności przez sprzedaż lub nieodpłatne przekazywanie wyników badań i prac rozwojowych przedsiębiorcom oraz szerzenie idei przedsiębiorczości w środowisku akademickim, w formie działalności gospodarczej wyodrębnionej organizacyjnie i finansowo od działalności, o której mowa w art. 13 i 14.
5. Organy administracji rządowej i organy jednostek samorządu terytorialnego mogą podejmować decyzje dotyczące uczelni tylko w przypadkach przewidzianych w ustawach. [...]

Art. 13

1. Podstawowymi zadaniami uczelni, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3, są:
 - 1) kształcenie studentów w celu ich przygotowania do pracy zawodowej;
 - 2) wychowywanie studentów w poczuciu odpowiedzialności za państwo polskie, za umacnianie zasad demokracji i poszanowanie praw człowieka;
 - 3) prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych oraz świadczenie usług badawczych;
 - 4) kształcenie i promowanie kadr naukowych;
 - 5) upowszechnianie i pomnażanie osiągnięć nauki, kultury narodowej i techniki, w tym poprzez gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych i informacyjnych;
 - 6) kształcenie w celu zdobywania i uzupełniania wiedzy;
 - 7) stwarzanie warunków do rozwoju kultury fizycznej studentów;
 - 8) działanie na rzecz społeczności lokalnych i regionalnych.
2. Uczelnia zawodowa prowadząca wyłącznie studia pierwszego stopnia nie jest obowiązana do wykonywania zadań określonych w ust. 1 pkt 3 i 4.
3. Zadaniem uczelni medycznej lub podstawowej jednostki organizacyjnej uczelni działającej w dziedzinie nauk medycznych albo weterynaryjnych może być także uczestniczenie w sprawowaniu opieki medycznej albo weterynaryjnej w zakresie i formach określonych w przepisach o zakładach opieki zdrowotnej i przepisach o zakładach leczniczych dla zwierząt. [...]

Źródło:

<http://prawo.legeo.pl/prawo/ustawa-z-dnia-27-lipca-2005-r-prawo-o-szkolnictwie-wyzszym/>

Polecenia

- A. Wyjaśnij, na czym polega autonomiczność uczelni.**
- B. Wymień najważniejsze formy działalności uczelni.**
- C. Wyszukaj na stronie internetowej wybranej przez siebie uczelni informacje o wydziale i kierunku, jaki zamierzasz studiować, warunkach przyjęcia na studia oraz możliwościach zatrudnienia po jego ukończeniu.**
- D. Opracujcie w zespole wykaz warunków i kryteriów, które należy przeanalizować w celu trafego wyboru kierunku studiów.**

4.4. Poradnik „Polak za granicą”

Przeczytaj opis kraju, który chcesz odwiedzić

Podczas planowania podróży do opisanego powyżej kraju, zalecamy zapoznanie się z ostrzeżeniami dla podróżujących, zawierającymi najnowsze informacje istotne dla bezpieczeństwa obywateli polskich na świecie.

Pomyśl o ubezpieczeniu

Wyjeżdżając za granicę, zawsze należy pamiętać o wykupieniu stosownego ubezpieczenia. Polisy nie są drogie, a koszty, jakie należy ponieść w razie ich braku, są wprost astronomiczne. [...]

Ubezpieczenia dodatkowe

Od czego można i warto ubezpieczyć się dodatkowo?

Przed wyjazdem za granicę można wykupić:

- Pokrycie kosztów leczenia i pomocy w podróży. Przedmiotem ubezpieczenia są przeważnie koszty poniesione w następstwie nagłego zachorowania lub nieszczęśliwego wypadku w trakcie trwania okresu ubezpieczenia, poza granicami Polski i kraju zamieszkania ubezpieczonego, a mianowicie:
 - koszty leczenia ubezpieczonego poniesione w następstwie nagłego zachorowania lub nieszczęśliwego wypadku, w okresie trwania umowy ubezpieczenia;
 - koszty transportu medycznego ubezpieczonego do miejsca zamieszkania lub placówki medycznej na terenie Polski (koszty transportu medycznego nie są ograniczone sumą ubezpieczenia);
 - koszty transportu ciała ubezpieczonego do miejsca pochówku na terenie Polski lub kraju zamieszkania ubezpieczonego;
 - organizacja pomocy w podróży i pokrycie jej kosztów.
- Ubezpieczenie następstw nieszczęśliwych wypadków (NNW), które gwarantuje wypłatę odszkodowania związanego z nieszczęśliwym wypadkiem, na skutek którego ubezpieczony doznał trwałego uszczerbku na zdrowiu lub poniósł śmierć. Z reguły w ramach ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków można otrzymać następujące świadczenia:
 - świadczenie na wypadek trwałego uszczerbku na zdrowiu;
 - świadczenie na wypadek śmierci – 100% sumy ubezpieczenia.
- Ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej w życiu prywatnym za szkody na osobie i na rzeczy (OC). Ubezpieczenie OC przenosi materialną odpowiedzialność ubezpieczonego za szkody wyrządzone osobom trzecim na firmę ubezpieczeniową – do wysokości sumy gwarancyjnej ustalonej w polisie ubezpieczenia. Ubezpieczenie OC jest dobrym rozwiązaniem dla osób prowadzących aktywny tryb życia. Chroni ono od skutków finansowych związanych z naprawieniem szkody – pokrywa koszty leczenia, koszty zniszczonego sprzętu, a nawet koszty procesu sądowego.
- Pokrycie kosztów utraty lub opóźnienia dostarczenia bagażu podróжного. Firmy ubezpieczeniowe oferują ubezpieczenie bagażu podróжного na wypadek jego utraty, zniszczenia i opóźnienia w dostarczeniu na miejsce pobytu. W ramach tego ubezpieczenia ochroną ubezpieczeniową objęte są rzeczy wchodzące w skład bagażu podróжного, tzn. walizy, nesesery, torby wraz z ich zawartością (odzież i rzeczy osobiste). Ubezpieczenie bagażu podróжного jest szczególnie przy-

datne podczas podróży samolotem, gdy bagaż narażony jest na opóźnione dostarczenie bądź zniszczenie, a także kradzież. Kradzież może przytrafić się zarówno na lotnisku, jak i w hotelu czy w samochodzie. [...]

- Pokrycie kosztów odwołania imprezy przed wyjazdem lub wcześniejszego powrotu czy anulowania pierwszego noclegu w hotelu. Organizatorzy wyjazdów zagranicznych zwykle obciążają turystów kosztami odwołania uczestnictwa we wcześniej zarezerwowanej imprezie. Turysta, który rezygnuje z udziału w imprezie przed planowaną datą wyjazdu, dzięki ubezpieczeniu ma możliwość odzyskania poniesionych w takiej sytuacji kosztów. Ubezpieczenie obejmuje także koszty poniesione przez ubezpieczonego, gdy z przyczyn losowych, niezależnych od niego, musi wcześniej powrócić z zagranicznej imprezy turystycznej. [...]

Europejska Karta Ubezpieczenia Zdrowotnego (EKUZ)

W państwach Unii Europejskiej ubezpieczenie zdrowotne mamy prawie automatycznie; wystarczy – przed wyjazdem – uzyskać w najbliższym oddziale NFZ kartę EKUZ (Europejską Kartę Ubezpieczenia Zdrowotnego). Ale tu uwaga: daje ona prawo do korzystania z usług publicznej służby zdrowia, natomiast bynajmniej nie pokrywa kosztów wizyt specjalistycznych, a co ważniejsze – transportu medycznego, jeśli taki jest niezbędny, a w sytuacjach ostatecznych – transportu ciała. Przy odbieraniu karty EKUZ otrzymujemy pisemną informację o warunkach korzystania z publicznej służby zdrowia w kraju, do którego się udajemy. Warto ją przeczytać.

Poznaj miejscowe zwyczaje

Podczas podróży zagranicznych należy przestrzegać praw i zwyczajów kraju pobytu, pamiętając przy tym, że gospodarze mają prawo wymagać stosownego zachowania od turystów odwiedzających ich kraj. Przed wyjazdem przeczytaj uważnie nasz opis kraju, do którego się udajesz.

Bądź przeczorny przed podróżą

Przed wyjazdem zagranicznym zebraj informacje dotyczące kraju podróży, przeczytaj opis danego kraju zamieszczony w naszym serwisie i sprawdź, czy nie figuruje w aktualnych ostrzeżeniach dla podróżujących. Zaopatr się również w informatory renomowanych wydawnictw turystycznych czy biur podróży. Ponadto:

- sprawdź aktualne przepisy wjazdowe oraz dodatkowe informacje w przedstawicielstwie dyplomatycznym kraju, do którego się udajesz;
- sprawdź ważność Twojego paszportu i upewnij się co do konieczności posiadania innych dokumentów wymaganych przepisami kraju pobytu (z wizą czy bez wizy?);
- wykup w rzetelnym towarzystwie ubezpieczeniowym odpowiednie ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków i kosztów leczenia;
- w przypadku wyjazdu do jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej – uzyskaj w najbliższym oddziale Narodowego Funduszu Zdrowia bezpłatną Europejską Kartę Ubezpieczenia Zdrowotnego, uprawniającą do podstawowego leczenia na terytorium UE (pamiętaj, że EKUZ nie pokrywa kosztów wszystkich badań lub zabiegów – sprawdź szczegóły na stronie NFZ);
- zaopatr się w kartę kredytową oraz zabierz ze sobą rezerwową sumę pieniędzy pozwalającą na powrót do Polski w każdych okolicznościach;

- zabierz ze sobą numery telefonów Poland Direct z kraju docelowego oraz dane najbliższej miejsca zamieszkania firmy świadczącej usługi szybkiego transferu pieniędzy za granicę;
- pozostaw rodzinie lub zaufanej osobie plan podróży i – jeżeli jest to możliwe – adres lub numer telefonu, pod którym będziesz osiągalny; do rozważenia pozostaje zabranie ze sobą telefonu komórkowego z aktywnym roamingiem;
- podaj organizatorowi wyjazdu dane osób, które należy powiadomić w przypadku zaistnienia problemów podczas pobytu za granicą;
- zaopatr się w adresy i numery telefonów polskich przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych, a gdy ich brak – w dane teleadresowe przedstawicielstw państw UE;
- zabierz ze sobą słownik lub rozmówki – jeśli nie znasz języka obcego w stopniu komunikatywnym.

Bądź przezorny w trakcie podróży

Jeżeli przygotowałeś się odpowiednio do podróży, zadbaj o swoje bezpieczeństwo również w jej trakcie.

Pamiętaj, by:

- utrzymywać regularny kontakt z rodziną w Polsce, szczególnie podczas dłuższych pobytów poza krajem;
- korzystać z hoteli cieszących się dobrą opinią;
- nocować w namiotach i samochodach tylko w miejscach do tego wyznaczonych i chronionych;
- deponować w hotelu cenne przedmioty, bilety, środki płatnicze i dokumenty (zwłaszcza paszport i dowód osobisty);
- korzystać z kilku rodzajów środków płatniczych (gotówka, czeki podróżne, karty kredytowe itp.) i przechowywać je w różnych miejscach;
- przestrzegać zasad higieny i spożywać wyłącznie sprawdzone produkty;
- podczas wypraw uwzględnić warunki klimatyczne oraz własne możliwości kondycyjne i zdrowotne;
- w miarę możliwości odbywać podróże w większej grupie osób.

Unikaj:

- ekstrawaganckiego i prowokującego ubioru oraz takiegoż zachowania;
- przygodnych znajomości, autostopu oraz usług osób postronnych (szczególnie dotyczących zakwaterowania);
- ofert uzyskania łatwego zarobku;
- miejsc zatłoczonych i zachowuj ostrożność w miejscach publicznych;
- przebywania w nieznanymi miejscach po zmroku;
- podróżowania nocą, zwłaszcza bocznymi drogami; zatrzymuj się wyłącznie w miejscach wyznaczonych i chronionych;
- wypraw w tereny nieznane lub niebezpieczne (sprawdź nasze ostrzeżenia dla podróżujących);
- zachowaj wzmoczoną ostrożność podczas prowadzenia pojazdów – w nieznanymi warunkach na drodze nietrudno o kolizję, której spowodowanie przysporzyć może wielu kłopotów, a w szczególnych sytuacjach doprowadzić nawet do zagrożenia bezpieczeństwa osobistego.

W razie napadu z użyciem broni nie stawiaj oporu. W przypadku aresztowania lub zatrzymania pomagaj się kontaktu z polskim konsulem.

Narkotyki

Ministerstwo Spraw Zagranicznych szczególnie przestrzega przed posiadaniem, przewożeniem i dystrybuowaniem środków odurzających. W wielu krajach czyn ten zagrożony jest sankcją wieloletniego pozbawienia wolności lub karą śmierci. Pamiętaj też o tym, że warunki w więzieniach w wielu krajach daleko odbiegają nie tylko od naszych standardów, ale i wyobrażeń.

Przemytnicy często wykorzystują nieświadomych ryzyka turystów, by przewieźć narkotyki przez granicę. **Dlatego:**

- zawsze sam pakuj swój bagaż, upewnij się, czy jest odpowiednio zabezpieczony i nigdy nie pozostawiaj go bez opieki;
- nie przenoś przez granicę niczego dla innych osób, niezależnie od tego, jak niewinnie wygląda ten przedmiot i osoba, która Cię o to prosi. Jeżeli podczas kontroli zostaną znalezione przy Tobie narkotyki, tylko Ty poniesiesz odpowiedzialność. Z tych samych powodów bądź ostrożny podczas przyjmowania prezentów od osób, których nie znasz;
- nie przekraczaj granicy z osobami, których nie znasz;
- nie daj się przekonać do przemytu narkotyków – ryzykujesz wieloletnie więzienie w obcym kraju.

Terroryzm

Nie można całkowicie wyeliminować zagrożenia atakiem terrorystycznym, jednak warto podjąć działania, które mogą je zminimalizować:

- regularnie sprawdzaj ostrzeżenia dla podróżujących, przeczytaj również uważnie opis kraju, do którego się udajesz;
- zwróć uwagę na informacje dotyczące danego kraju i regionu w mediach;
- jeżeli dostrzeżesz coś podejrzanego, natychmiast zgłoś to miejscowej policji;
- jeżeli znajdujesz się w kraju bądź regionie szczególnie narażonym na ataki terrorystyczne, bądź czujny w miejscach, w których przebywa wielu cudzoziemców i unikaj rutynowych zachowań (poruszania się zawsze tą samą trasą, bywania zawsze w tej samej restauracji, itp.)

Napadnięto mnie lub okradziono

Jeżeli zostałeś napadnięty lub okradziony, przede wszystkim powiadom o tym zdarzeniu lokalną policję. Potem skontaktuj się z najbliższą polską placówką dyplomatyczną lub konsularną. Konsul może ułatwić Ci kontakt z krewnymi lub znajomymi w Polsce, którzy prześlą Ci pieniądze za pośrednictwem banku lub firmy świadczącej tego rodzaju usługi.

W uzasadnionych przypadkach, jeżeli nie ma innych możliwości przekazania pieniędzy, konsul może wypłacić poszkodowanemu polskiemu obywatelowi kwotę, jaka zostanie wpłacona przez krewnych lub znajomych na konto Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie. [...]

Zachorowałem, miałem wypadek

Przed wyjazdem za granicę zawsze należy pamiętać o wykupieniu ubezpieczenia. Opieka konsularna nie obejmuje kosztów pomocy lekarskiej. W przypadku braku ubezpieczenia koszty leczenia obciążają bezpośrednio obywatela, któremu została udzielona pomoc lekarska za granicą.

Utraciłem dokumenty

W przypadku utraty paszportu lub innych dokumentów podróży konsul może, po uprzednim potwierdzeniu tożsamości, wydać paszport tymczasowy na powrót do kraju.

Aresztowano mnie

Jeżeli zostałeś zatrzymany, aresztowany lub pozbawiony wolności, masz prawo żądać kontaktu z konsulem. Konsul zadba o to, aby obywatel RP nie był traktowany gorzej niż obywatel państwa, w którym przebywa. Na wniosek zatrzymanego konsul może:

- powiadomić rodzinę o aresztowaniu;
- uzyskać od władz miejscowych i przekazać zainteresowanemu informację o powodach zatrzymania, przewidywanej w ustawodawstwie sankcji karnej za popełnienie zarzucanego czynu, czasie trwania procedury sądowej oraz ewentualnej możliwości zwolnienia, a także dostarczyć aresztowanemu listę adwokatów (wyboru pełnomocnika musi dokonać sam zainteresowany);
- utrzymywać kontakt z zatrzymanym. [...]

Źródło:

<http://www.msz.gov.pl/Poradnik,Polak,za,granica,-,wersja,HTML,20735.html>

Polecenia

A. Opracujcie w zespole katalog zaleceń, które powinien respektować podróżujący po Europie, zwiększających bezpieczeństwo podróżowania i komfort pobytu za granicą.

B. Wyszukaj warunki korzystania z prawa pobytu w wybranym państwie Unii Europejskiej, w okresie powyżej trzech miesięcy.

IV.5. PRAWA CZŁOWIEKA

Wybór i opracowanie materiałów źródłowych:

Agata Popielarz

*nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie
w Gimnazjum w Resku*

Janusz Korzeniowski

*nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej
w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli*

TEMAT LEKCJI	TYTUŁ TEKSTU ŹRÓDŁOWEGO
<i>Historyczny rozwój praw człowieka</i>	
<i>Zasady funkcjonowania praw człowieka</i>	<ul style="list-style-type: none">• Czym są prawa człowieka (IV.5.1.)
<i>Katalog podstawowych wolności i praw człowieka i obywatela</i>	<ul style="list-style-type: none">• Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (IV.5.2.)• Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (IV.5.3.)
<i>Prawa dziecka</i>	<ul style="list-style-type: none">• Konwencja o Prawach Dziecka (IV.5.4.)• Wybrane prawa dziecka – rysunki (IV.5.5.)
<i>Łamanie praw człowieka w świecie współczesnym</i>	

5.1. Czym są prawa człowieka

Prawa człowieka to podstawowe standardy przysługujące każdemu człowiekowi z tytułu człowieczeństwa, z samego faktu bycia człowiekiem. Prawa człowieka są takie same dla wszystkich ludzi bez względu na rasę, płeć, wyznanie, pochodzenie etniczne, przekonania polityczne lub inne, pochodzenie społeczne, pochodzenie narodowe, orientację seksualną. Prawa człowieka są fundamentem demokracji, społeczeństwa obywatelskiego, wolności, sprawiedliwości oraz pokoju.

Podstawy praw człowieka odnaleźć można w większości systemów religijnych i filozoficznych. Źródłem praw człowieka jest godność osobowa człowieka. Rozwój praw człowieka na całym świecie jest głęboko zakorzeniony w walce o wolność i równość. Bez praw człowieka oraz świadomości tych praw, ludzie nie mogą żyć w poszanowaniu godności.

PRAWA CZŁOWIEKA to:

- **Prawa indywidualne** – ich podmiotem nie są grupy ludzi, ale pojedynczy człowiek. Wyjątkowo mówi się o ochronie poszczególnych praw grup społecznych, np.: prawa mniejszości narodowych czy prawa uchodźców. Gdy mówimy o prawach człowieka, to myślimy o prawach poszczególnych osób, jednostek należących do tych grup.
- **Prawa niezbywalne** – żadna władza nie może ich nam odebrać, tak jak żadna osoba nie może zrzec się swoich praw czy zrezygnować z nich np.: wolność od niewolnictwa oznacza, że sam nie mogę oddać się w niewolę, takie działanie nie powoduje żadnych skutków, jest po prostu bez znaczenia. Ludzie posiadają prawa człowieka, nawet jeśli nie uznaje tego prawo ich kraju czy wówczas, kiedy są one naruszane.
- **Prawa przyrodzone** – istnieją niezależnie od woli władzy czy przepisów prawa, państwo ich nie nadaje, a jedynie tworzy system ich ochrony; przysługują one każdej osobie z racji urodzenia, faktu bycia człowiekiem.
- **Prawa powszechne** - są takie same dla każdego człowieka na całym świecie. Dziś, wiele rządów, szczególnie w krajach o ustrojach autorytarnych czy totalitarnych, podważa powszechność praw człowieka. Niezależnie jednak od wyznawanych wartości, religii czy kultury, każdy ma prawo do życia, bezpieczeństwa, czy wolności osobistej.
- **Prawa podstawowe** – posiadanie tych praw daje człowiekowi możliwość rozwoju i korzystania z wszelkich innych praw; jest to podstawowy standard, którego przestrzeganie powinno być gwarantowane i chronione przez państwo.
- **Prawa naturalne** – człowiek posiada je z racji godności osobowej, człowieczeństwa, a nie z powodu czyjejś decyzji czy nadania.

Prawa człowieka to prawa, które obowiązują i występują tylko i wyłącznie w relacjach jednostki z władzą, dlatego mówi się o pionowym (wertykalnym) charakterze tych praw. Władzą może być

państwo i jego organy, może być szkoła czy uczelnia. Szczególną relacją jest relacja rodzic – dziecko. W tym wypadku istnieje władza rodzicielska. Dzisiaj jednak coraz częściej mówiąc o prawach człowieka, podkreśla się także znaczenie relacji władza – jednostka w odniesieniu do wielkich światowych przedsiębiorstw czy korporacji.

W codziennym języku używa się sformułowania „prawa człowieka” do określania sytuacji międzyludzkich, np.: między uczniami w klasie. Nie jest to jednak prawidłowe, ponieważ w takiej sytuacji możemy raczej mówić o pewnych postawach, np.: tolerancji, czy uczuciach, takich jak: złość, gniew czy sympatia.

Prawa człowieka dzielimy na:

- **Prawa** (prawa pozytywne) – oznaczające obowiązek podjęcia przez władzę działania na rzecz jednostki (np.: prawo do sprawiedliwego sądu – zobowiązuje państwo do tworzenia systemu sądów, kształcenia sędziów czy zapewnieniu dostępu do sądu dla wszystkich osób). Jednostka ma prawo żądać przysługujących jej praw, a państwo musi zagwarantować ich realizację.
- **Wolności** (prawa negatywne) – oznaczające obowiązek powstrzymywania się władzy od działań w określonych obszarach naszego życia (np.: wolność od tortur – zakazuje jakiegokolwiek władzy używania tortur wobec jednostki).

Prawa człowieka mogą być **ograniczone**, ale tylko w bardzo ściśle określonych sytuacjach, definiowanych zwykle w dokumentach międzynarodowych lub konstytucjach poszczególnych państw (np.: ze względu na ochronę przez państwo określonych wartości, albo ze względu na zagrożenia, takie jak wojna czy bezpieczeństwo publiczne).

Istnieją jednak prawa, które są prawami **absolutnymi** (nie można ich ograniczyć w żadnym przypadku). Jest to wolność od tortur i wolność od niewolnictwa. Ograniczenia są dopuszczalne, ale ich zakres i forma są bardzo dokładnie badane przez powołane do tego międzynarodowe i krajowe trybunały i sądy. Jednak sama możliwość ograniczenia praw człowieka nie likwiduje w żadnym wypadku ich istoty. Trzeba pamiętać, że korzystanie z praw człowieka jest ograniczone przez godność człowieka, która jest fundamentalną wartością, na której są one oparte. **Świadomość posiadania przez jednostkę praw człowieka nie powinna jednak oznaczać całkowitej swobody działania człowieka.**

Źródło:

<http://amnesty.org.pl/badz-aktywny/edukacja/prawa-czlowieka/czym-sa-prawa-czlowieka.html>

Polecenia

- A. Wyjaśnij, czym różni się godność osobowa od godności osobistej.**
- B. Wyjaśnij różnicę między prawami a wolnościami człowieka.**
- C. Wymień i wyjaśnij cechy praw człowieka.**
- D. Podaj przykład uzasadnionego ograniczenia wybranego prawa człowieka.**
- E. Wyjaśnij na gruncie podstaw prawa tezę zawartą w ostatnim zdaniu tekstu.**

5.2. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (wersja dla dzieci)

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych przyjęta i proklamowana w dniu 10 grudnia 1948 r.

Art. 1. Prawo do równości:

Masz prawo do wolności i równości. Umiesz myśleć i potrafisz odróżnić dobro od zła. Traktuj innych ludzi przyjaźnie.

Art. 2. Zakaz dyskryminacji:

Przysługują ci wszystkie z praw człowieka, niezależnie od twojej rasy, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów, pochodzenia rodzinnego, statusu społecznego i ekonomicznego, urodzenia i obywatelstwa.

Art. 3. Prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego:

Masz prawo do tego, by żyć, być wolnym/wolną i czuć się bezpiecznie.

Art. 4. Zakaz niewolnictwa:

Nikt nie ma prawa traktować ciebie jak niewolnika, ty też nie możesz z kogoś uczynić niewolnika.

Art. 5. Zakaz tortur i poniżającego traktowania:

Nikt nie ma prawa cię torturować, krzywdzić ani upokarzać.

Art. 6. Prawo do uznawania osobowości prawnej:

Masz prawo wszędzie być traktowany/traktowana jako ktoś, kto według prawa jest osobą.

Art. 7. Prawo do równości wobec prawa:

Masz prawo do ochrony i równego traktowania wobec prawa, bez jakiegokolwiek dyskryminacji.

Art. 8. Prawo do odwołania się do kompetentnych sądów:

Jeśli twoje prawa zostały złamane, masz prawo odwołać się do kompetentnych sądów, które stać będą na ich straży.

Art. 9. Zakaz arbitralnego aresztowania i wygnania:

Nikt nie ma prawa do aresztowania, uwięzienia lub wygnania ciebie z kraju, bez podania dobrych po temu powodów.

Art. 10. Prawo do sprawiedliwego i publicznego wysłuchania przez sąd:

Jeśli oskarżono cię o popełnienie przestępstwa, to masz prawo do sprawiedliwego i publicznego wysłuchania twoich racji przez sąd.

Art. 11. Prawo do uznawania za niewinnego, dopóki wina nie zostanie udowodniona:

1) Masz prawo do uznawania twojej niewinności, dopóki wina nie zostanie ci sądownie udowodniona.

- 2) Nikt nie może cię karać za zrobienie czegoś, co w chwili twego działania nie było uznawane za przestępstwo.

Art. 12. Zakaz ingerowania w życie prywatne, rodzinne, domowe lub korespondencję:

Masz prawo do ochrony, jeśli ktoś chce wyrządzić krzywdę twojej reputacji, wkroczyć do twojego domu, otwierać twoją korespondencję, czy niepokoić cię lub twoją rodzinę, nie mając po temu dobrego powodu.

Art. 13. Prawo do swobodnego poruszania się:

- 1) Masz prawo swobodnie poruszać się po swoim kraju.
- 2) Masz prawo wyjechać z kraju oraz wrócić do niego, jeśli tylko tego chcesz.

Art. 14. Prawo do ochrony w innym kraju:

- 1) Jeśli ktoś ci grozi, masz prawo udać się do innego kraju i prosić tam o ochronę, jako uchodźca.
- 2) Możesz stracić to prawo, jeśli popełnisz jakieś poważne przestępstwo.

Art. 15. Prawo do obywatelstwa i swobody jego zmiany:

- 1) Masz prawo być obywatelem dowolnego państwa.
- 2) Nikt nie może ci zabrać obywatelstwa bez podania dobrej przyczyny. Możesz zmienić obywatelstwo, jeśli tego chcesz.

Art. 16. Prawo do małżeństwa i rodziny:

- 1) Kiedy osiągniesz pewien urzędowo określony wiek, możesz zawrzeć małżeństwo i założyć rodzinę, przy czym nie ma tu żadnych ograniczeń związanych z twoją rasą, narodowością lub religią. Obojgu partnerom przysługują te same prawa, kiedy są małżeństwem i kiedy są rozwiedzeni lub w separacji.
- 2) Nikt nie ma prawa zmuszać cię do małżeństwa.
- 3) Rodzina to podstawowa komórka społeczna i państwo powinno ją chronić.

Art. 17. Prawo do posiadania własności:

- 1) Masz prawo posiadać rzeczy na własność.
- 2) Nikt nie ma prawa odebrać ich tobie bez podania dobrego powodu.

Art. 18. Wolność myśli, sumienia i religii:

Masz prawo do własnych myśli i wyznawania dowolnej wiary. Możesz swobodnie praktykować swoją religię lub zmienić wyznanie, jeśli tylko tego chcesz.

Art. 19. Wolność poglądów i informacji:

Masz prawo do posiadania i wyrażania własnych poglądów. Możesz wymieniać się swoimi poglądami z innymi ludźmi, także tymi z innych krajów, i to przy pomocy wszelkich dostępnych środków.

Art. 20. Prawo do pokojowych zgromadzeń i zrzeszania się:

- 1) Masz prawo pokojowo spotykać się z innymi ludźmi.
- 2) Nikt nie ma prawa zmusić cię do przynależności do jakiejś grupy.

Art. 21. Prawo do uczestniczenia w rządzeniu i wyborach:

- 1) Masz prawo do uczestniczenia w rządzeniu swym krajem, albo piastując jakieś stanowisko, albo wybierając kogoś, kto będzie twoim przedstawicielem.
- 2) Masz prawo służyć swemu krajowi tak samo jak pozostali jego obywatele.
- 3) Rządy powinny być wybierane w sposób regularny, w drodze uczciwych i tajnych wyborów.

Art. 22. Prawo do zabezpieczenia społecznego:

Społeczeństwo, w którym żyjesz, powinno zapewnić tobie zabezpieczenie socjalne i wszystko, co jest ci niezbędne do godnego życia i rozwoju.

Art. 23. Prawo do wyboru zatrudnienia i przystępowania do związków zawodowych:

- 1) Masz prawo do pracy, wyboru zatrudnienia i pracy w dobrych warunkach.
- 2) Wszyscy, którzy wykonują tę samą pracę, powinni dostawać za nią taką samą zapłatę.
- 3) Masz prawo zarabiać tyle, by wystarczało tobie na życie i pomoc rodzinie.
- 4) Wszyscy ludzie, którzy pracują, mają prawo do przystępowania do związków zawodowych broniących ich interesów.

Art. 24. Prawo do urlopu i wypoczynku:

Masz prawo do wypoczynku i czasu wolnego. Dzień pracy nie powinien trwać zbyt długo, a ponadto przysługuje ci prawo do regularnych i płatnych urlopów.

Art. 25. Prawo do odpowiedniego poziomu życia:

- 1) Masz prawo do rzeczy, które tobie i twojej rodzinie są potrzebne do zdrowia i dobrobytu, w tym do jedzenia, ubrania, mieszkania, opieki medycznej i innych świadczeń socjalnych. Przysługuje ci prawo do otrzymania pomocy, jeśli nie możesz zdobyć pracy lub nie jesteś w stanie jej wykonywać.
- 2) Matkom i dzieciom przysługuje szczególna opieka i pomoc.

Art. 26. Prawo do edukacji:

- 1) Masz prawo chodzić do szkoły. Edukacja na poziomie podstawowym powinna być bezpłatna i obowiązkowa. Powinnaś/powinieneś mieć możliwość przyuczenia się do zawodu lub kontynuowania nauki tak długo, jak tylko chcesz.
- 2) W szkole powinieneś/powinnaś mieć możliwość rozwijania swoich zdolności i uczyć się szacunku do innych, niezależnie od ich rasy, religii czy narodowości.
- 3) Rodzice powinni móc wybrać, jaki rodzaj wykształcenia będziesz posiadać.

Art. 27. Prawo do uczestniczenia w życiu kulturalnym społeczeństwa:

- 1) Masz prawo do zachowania tradycji i zwyczajów twojej społeczności oraz do korzystania ze sztuki i dobrodziejstw nauki.
- 2) Jeżeli jesteś artystą, pisarzem lub naukowcem, to owoce twojej pracy powinny być chronione, a tobie przysługuje prawo do czerpania z nich korzyści.

Art. 28. Prawo do porządku społecznego:

Masz prawo żyć w takim świecie, w którym wszyscy ludzie mogą korzystać z wymienionych tu praw i wolności.

Art. 29. Obowiązki wobec społeczności:

- 1) Twoja osobowość może się w pełni rozwinąć tylko wtedy, gdy żyjesz w obrębie swojej społeczności, wobec której masz pewne obowiązki.
- 2) Prawodawstwo twojego kraju powinno gwarantować przestrzeganie praw człowieka, a także zapewniać ci możliwość okazywania szacunku innym ludziom i bycia przez nich szanowanym.
- 3) Twoje prawa i wolności powinny wspierać realizację celów i zasad Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Art. 30. Zakaz pozbawiania praw człowieka:

Żaden człowiek, żadna grupa ludzi ani żadne państwo na świecie nie może robić niczego, co by zmierzało do zniweczenia tych praw.

Źródło:

KOMPASIK. Edukacja na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi, pod red. N. Flowers, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2009, s. 293–294

Polecenia

- A. Wykaż znaczenie *DEKLARACJI* dla rozwoju idei praw człowieka w świecie współczesnym.
- B. Które z wymienionych praw człowieka są bezwzględnie obowiązujące i dlaczego?
- C. Wyjaśnij, jak rozumiesz istotę zakazu dyskryminacji.
- D. Podaj kilka przykładów korzystania ze swoich praw.
- E. Określ funkcje praw człowieka.

5.3. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (wersja dla dzieci)

Konwencja jest umową międzynarodową zawartą przez państwa członkowskie Rady Europy 4 listopada 1950 r.

Rozdział I. Prawa i wolności

Art. 1. Obowiązek przestrzegania praw człowieka:

Jeśli mieszkasz w kraju, który podpisał tę konwencję, przysługuje ci każde z zapisanych w niej praw i wolności, niezależnie od tego, czy jesteś obywatelką/obywatelem tego państwa, czy też nie.

Art. 2. Prawo do życia:

Masz prawo do życia, które jest chronione przez odpowiednie ustawy.

Art. 3. Zakaz tortur:

Nikt nie może ciebie torturować, krzywdzić lub poniżyć.

Art. 4. Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej:

Nikt nie może traktować ciebie jak niewolnika, ty też nie możesz z kogoś uczynić niewolnika. Nikt nie może zmuszać ciebie do pracy przymusowej.

Art. 5. Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego

Masz prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może pozbawić ciebie tego prawa, o ile nie stosuje środków przepisanych w odpowiednich ustawach. Jeśli cię aresztowano, masz wiele praw, w tym prawo do zrozumienia przyczyny aresztu, niezwłocznego postawienia przed sędzią oraz odwołania się.

Art. 6. Prawo do rzetelnego procesu sądowego:

Jeśli oskarżono cię o popełnienie przestępstwa, masz prawo do uczciwego i jawnego procesu.

Art. 7. Zakaz karania bez podstawy prawnej:

Nikt nie może ukarać ciebie za zrobienie czegoś, co nie było uznawane za przestępstwo w chwili, gdy to robiłeś.

Art. 8. Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego:

Masz prawo do ochrony, jeśli ktoś chce bezprawnie wkroczyć do twojego domu, otwierać twoją korespondencję, czy niepokoić ciebie lub twoją rodzinę, nie mając po temu dobrego powodu.

Art. 9. Wolność myśli, sumienia i wyznania:

Masz prawo do własnych myśli i wyznawania dowolnej wiary. Możesz swobodnie praktykować swoją religię lub zmienić wyznanie, jeśli tylko tego chcesz.

Art. 10. Wolność wyrażania opinii:

Masz prawo myśleć, co chcesz, oraz w sposób odpowiedzialny mówić, co masz na myśli. Powinnaś/powinieneś mieć możliwość wymiany swoich poglądów w dowolny sposób, w tym na łamach gazet, czasopism, w radiu, telewizji i Internecie.

Art. 11. Wolność do tworzenia zgromadzeń i stowarzyszania się:

Masz prawo do uczestniczenia, wraz z innymi ludźmi, w pokojowych zgromadzeniach, co oznacza też prawo do tworzenia i przynależenia do związków zawodowych.

Art. 12. Prawo do zawarcia małżeństwa:

Kiedy w świetle prawa będziesz już dość dorosła/dorosły, możesz zawrzeć małżeństwo i założyć rodzinę.

Art. 13. Prawo do skutecznego środka odwoławczego:

Jeśli jakiś człowiek lub państwo naruszyło twoje prawa, możesz domagać się pomocy w obronie twoich praw od sądów lub innych instytucji publicznych.

Art. 14. Zakaz dyskryminacji:

Przysługują ci wszystkie prawa i wolności zawarte w tej konwencji niezależnie od twojej płci, rasy, koloru skóry, języka, religii, przekonań politycznych i innych, pochodzenia narodowego lub społecznego, przynależności do mniejszości narodowej i etnicznej, majątku, urodzenia, lub jakichkolwiek innych czynników.

Art. 15. Uchylenie stosowania zobowiązań w stanie niebezpieczeństwa publicznego:

Państwo może zawiesić swoje zobowiązanie do ochrony tych praw i wolności podczas wojny. Nie obejmuje to jednak art. 2, czyli prawa do życia.

Art. 16. Ograniczenia działalności politycznej cudzoziemców:

Państwo nie może ograniczać twojej aktywności politycznej tylko dlatego, że nie jesteś jego obywatelem.

Art. 17. Zakaz nadużycia praw:

Żaden człowiek, żadna grupa ludzi ani żadne państwo na świecie nie może robić niczego, co by zmierzało do zniweczenia tych praw.

Art. 18. Granice stosowania ograniczeń praw:

Twoje prawa i wolności mogą być ograniczone wyłącznie w sposób zapisany w tej konwencji.

Rozdział II.

Europejski Trybunał Praw Człowieka

Art. art. 19–51. Europejski Trybunał Praw Człowieka, jego mandat i zakres działań:

Konwencja powołuje Europejski Trybunał Praw Człowieka, którego zadaniem jest rozpatrywanie spraw wnoszonych przez pojedyncze osoby oraz państwa. Sędziowie Trybunału są całkowicie niezależni, wybiera ich Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy.

Rozdział III.

Postanowienia różne

Art. 52–59. Stosowanie praw zawartych w konwencji:

Komitet Ministrów Rady Europy nadzoruje, jak państwa przestrzegają konwencję i wypełniają wynikające z niej zobowiązania do ochrony i promowania praw człowieka.

Protokoły do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

Od przyjęcia Konwencji w 1950 roku, Rada Europy uzupełniła ją o tzw. protokoły, które rozszerzają zakres praw człowieka przysługujących osobom mieszkającym w Europie.

Najważniejsze z dodanych praw i wolności to:

Protokół Nr 1

Art. 1. Prawo do własności

Masz prawo do własności i korzystania z tego, co do ciebie należy.

Art. 2. Prawo do edukacji

Masz prawo chodzić do szkoły.

Art. 3. Prawo do wolnych wyborów

Masz prawo wybierać władze swego kraju, w drodze tajnego głosowania.

Protokół Nr 4

Art. 2. Wolność przemieszczania się

Jeśli przebywasz w jakimś kraju legalnie, masz prawo do podróżowania lub zamieszkania w tym państwie tam, gdzie chcesz. Masz też prawo powrotu do kraju ojczystego.

Protokoły Nr 6 i Nr 13

Art. 1. Zakaz stosowania kary śmierci:

Nikt nie może skazać ciebie na śmierć, zarówno w czasach pokoju, jak i podczas wojny.

Protokół Nr 7

Art. 2. Prawo do odwołania się w sprawach kryminalnych:

Jeśli skazano ciebie za popełnienie przestępstwa, możesz wnieść kasację od wyroku do sądu wyższej instancji.

Protokół Nr 12

Art. 1. Ogólna ochrona przed dyskryminacją:

Władze publiczne nie mogą ciebie dyskryminować ze względu na twój kolor skóry, płeć, język, przekonania polityczne lub religijne, czy pochodzenie.

Źródło:

KOMPASIK. Edukacja na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi, pod red. N. Flowers, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2009, s. 298–299

Polecenia

A. Podaj przykłady praktycznego korzystania w swoim życiu z trzech wybranych wolności zapisanych w *KONWENCJI*.

B. Podaj trzy przykłady działań ze strony państwa, stwarzających obywatelom warunki do korzystania ze swoich praw.

C. Odszukaj w pełnym tekście Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przykłady uzasadnionych ograniczeń w stosowaniu praw.

5.4. Konwencja o Prawach Dziecka (wersja dla dzieci)

Przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.

Art. 1. Definicja dziecka:

Dopóki nie masz osiemnastu lat, jesteś dzieckiem i przysługują ci wszystkie prawa spisane w tej konwencji.

Art. 2. Zakaz dyskryminacji:

Nikt nie może ciebie dyskryminować z żadnego powodu, czy to rasy, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych, statusu majątkowego lub społecznego, niepełnosprawności, urodzenia, czy też jakiegokolwiek innej cechy, która mogłaby charakteryzować ciebie i twoich rodziców lub opiekunów.

Art. 3. Najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka:

Wszystkie działania i decyzje, które mogą dotyczyć dzieci, powinny być podejmowane z myślą o dobru twoim i innych dzieci.

Art. 4. Realizacja praw uznanych w niniejszej konwencji:

Państwo powinno zadbać o to, by prawa zapisane w niniejszej konwencji przysługiwały tobie i innym dzieciom.

Art. 5. Nadzór rodzicielski i rozwój umiejętności dziecka:

Na twoich rodzicach spoczywa główna odpowiedzialność za kierowanie tobą tak, abyś w miarę swego dorastania uczyła/uczył się, jak najlepiej korzystać ze swych praw. Państwo powinno przestrzegać tego prawa.

Art. 6. Prawo do życia i rozwoju:

Masz prawo żyć i dobrze się rozwijać. Państwo powinno zapewnić wszystko, co jest potrzebne tobie do przeżycia i zdrowego rozwoju.

Art. 7. Rejestracja urodzin, nazwisko, obywatelstwo i rodzice:

Masz prawo do tego, by twoje urodziny zostały zarejestrowane, do posiadania imienia, obywatelstwa i wiedzy kim są twoi rodzice, którzy powinni o ciebie dbać.

Art. 8. Zachowania tożsamości:

Państwa powinny szanować przysługujące tobie prawo do imienia, obywatelstwa i powiązań rodzinnych.

Art. 9. Oddzielenie od rodziców:

Nikt nie powinien cię oddzielać od rodziców, chyba że mogłoby to okazać się dla ciebie korzystne (np. jeśli któreś z rodziców źle ciebie traktuje lub zaniedbuje cię). Jeżeli twoi rodzice są rozwiedzeni

ni lub pozostają w separacji, masz prawo pozostawać w kontakcie z obojgiem z nich, o ile tylko któreś z nich nie będzie cię krzywdzić.

Art. 10. Połączenie rodzin:

Jeśli twoi rodzice mieszkają w różnych krajach, masz prawo poruszać się między tymi państwami tak, by być w kontakcie tak z mamą, jak i z tatą, lub by rodzina mogła się na nowo połączyć.

Art. 11. Zwalczenie nielegalnego transferu dzieci:

Państwa powinny podejmować wszelkie starania, mające na celu niedopuszczenie, by ktoś wywiózł cię z kraju w sposób nielegalny.

Art. 12. Poszanowanie poglądów dziecka:

Kiedy dorośli podejmują decyzje, które cię dotyczą, masz prawo do swobodnej wypowiedzi na temat tego, co twoim zdaniem powinno mieć miejsce, a twoje zdanie powinno być wzięte pod uwagę.

Art. 13. Prawo do swobodnej wypowiedzi:

Masz prawo szukać, dostawać i wymieniać się informacjami we wszystkich formach (np. pisząc, oglądając telewizję, słuchając radia i korzystając z Internetu) przynajmniej dopóty, dopóki informacje te nie krzywdzą cię albo innych osób.

Art. 14. Wolność myśli, sumienia i wyznania:

Masz prawo do myślenia i wierzenia w co tylko chcesz, możesz też swobodnie praktykować swoją wiarę, ale wszystko to rób tak, by nikomu nie ograniczać korzystania z przysługujących mu praw. Twoi rodzice powinni kierować tobą w tych sprawach.

Art. 15. Wolność zrzeszania się i zgromadzeń:

Masz prawo spotykać się z innymi dziećmi i dołączać do ich grup lub organizacji, o ile tylko nie ograniczasz tym przysługujących komuś praw.

Art. 16. Prywatność, honor i reputacja:

Masz prawo do życia prywatnego i nikt nie powinien naruszać twego dobrego imienia, wkraczać do twego domu, czytać twoich listów lub poczty elektronicznej, czy w jakikolwiek sposób niepokoić twojej rodziny, bez dobrego po temu powodu.

Art. 17. Dostęp do informacji i mediów:

Masz prawo do rzetelnych informacji pochodzących z różnych źródeł, w tym książek, gazet, czasopism, telewizji, radia i Internetu. Informacje te powinny być dla cię zrozumiałe i przynosić pożytek.

Art. 18. Wspólna odpowiedzialność rodziców:

Oboje rodzice ponoszą współodpowiedzialność za twoje wychowanie, przy czym zawsze powinni mieć na względzie to, co jest dla cię najlepsze. Państwo powinno zapewnić twoim rodzicom pomoc, zwłaszcza jeśli oboje pracują.

Art.19. Ochrona dziecka przed wszelkimi formami przemocy, krzywdy lub zaniedbania:

Państwo powinno zagwarantować tobie odpowiednią opiekę i ochronę przed przemocą, krzywdą lub zaniedbaniem ze strony twoich rodziców, lub kogokolwiek, kto się tobą zajmuje.

Art. 20. Opieka zastępcza:

Jeśli twoi rodzice lub twoja rodzina nie mogą zadbać o ciebie, powinien ich wyręczyć w tym ktoś inny, kto uszanuje twoją wiarę, tradycje i język, którym mówisz.

Art. 21. Adopcja:

Jeśli zdarzy się tak, że ktoś ciebie adoptuje, osoba ta musi przede wszystkim dbać o twoje dobro i nie ma tu znaczenia, czy ktoś cię zaadoptował w twojej ojczyźnie, czy w kraju, gdzie akurat jesteś.

Art. 22. Dzieci uchodźcze:

Jeśli nie jesteś teraz w swojej ojczyźnie, bo tam groziło ci niebezpieczeństwo, to gdziekolwiek jesteś, masz prawo do ochrony i pomocy. Masz wszystkie prawa, które przysługują dzieciom urodzonym w kraju, w którym teraz mieszkasz.

Art. 23. Dzieci z niepełnosprawnością:

Jeśli jesteś w jakikolwiek sposób niepełnosprawna/niepełnosprawny, przysługuje ci szczególna opieka i pomoc. Także w szkole powinni zadbać o to, by nic nie ograniczało twoich możliwości. Masz prawo do niezależności w swoich działaniach i aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa.

Art. 24. Opieka zdrowotna:

Masz prawo do dobrej jakości opieki medycznej (np. lekarstw, szpitala, doktorów), jak też do czystej wody, dobrego jedzenia, czystego środowiska i oświaty zdrowotnej. Kraje bogatsze powinny pomagać biedniejszym, by te mogły zapewnić korzystanie z tego prawa swoim obywatelom.

Art. 25. Okresowy przegląd leczenia:

Jeśli jesteś w ośrodku opiekuńczym, bądź też mieszkasz z kimś innym niż twoi rodzice, twoje zdrowie powinno być kontrolowane regularnie, by było jasne, czy masz zapewnioną opiekę z należytą dbałością.

Art. 26. Korzystanie z systemu zabezpieczenia społecznego:

Społeczeństwo, w którym żyjesz, powinno zapewnić ci bezpieczeństwo socjalne i życie w odpowiednich warunkach (np. dostęp do edukacji, życia kulturalnego, służby zdrowia i opieki społecznej). Państwo natomiast powinno zapewnić dodatkowe środki pieniężne dla dzieci i rodzin w potrzebie.

Art. 27. Odpowiedni poziom życia:

Masz prawo żyć w takich warunkach, które pozwolą ci rozwijać się fizycznie, psychicznie, duchowo, moralnie i społecznie. Państwo powinno pomagać tym rodzinom, które nie mogą tego zapewnić.

Art. 28. Prawo do nauki:

Masz prawo się uczyć. Wszelkie, stosowane w szkole, środki służące dyscyplinowaniu uczniów nie mogą naruszać czyjejkolwiek godności. Bogatsze kraje powinny pomagać biedniejszym, by te mogły zapewnić korzystanie z tego prawa swoim obywatelom.

Art. 29. Cele edukacji:

Edukacja powinna jak najpełniej rozwijać twoją osobowość, umiejętności oraz zdolności umysłowe i fizyczne. Ma przygotować cię do życia, wyrabiać w tobie poszanowanie dla rodziców, jak też kultury i narodu, w którym wzrastasz, oraz szacunek do innych osób i ich kultury. Masz prawo wiedzieć, jakie są twoje prawa.

Art. 30. Dziecko należące do mniejszości lub pochodzenia rdzennego:

Masz prawo znać i praktykować swoją tradycję, religię i język, którym posługuje się twoja rodzina, nawet jeśli większość ludzi w twoim kraju ich nie podziela.

Art. 31. Czas wolny, zabawa i życie kulturalne:

Masz prawo do wypoczynku, zabawy i włączania się w działania kulturalne i rekreacyjne.

Art. 32. Praca dzieci:

Państwo ma chronić cię przed wykonywaniem pracy, która może zagrażać twojemu zdrowiu, rozwojowi, wykształceniu. Nikt nie ma prawa cię wykorzystywać.

Art. 33. Ochrona przed używaniem środków narkotycznych:

Państwo powinno ochronić cię przed używaniem, produkowaniem lub rozpowszechnieniem niebezpiecznych substancji.

Art. 34. Ochrona przed wykorzystywaniem seksualnym:

Państwo powinno ochronić cię przed wszelkimi formami wykorzystywania seksualnego.

Art. 35. Ochrona przed uprowadzeniem, sprzedażą bądź handlem:

Państwo powinno ochronić cię przed porwaniem, sprzedażą i wywiezieniem do innego kraju w celu wycisku.

Art. 36. Ochrona przed innymi formami wycisku:

Masz prawo do ochrony przed wszelkimi działaniami, które mogą zaszkodzić twojemu rozwojowi lub dobru.

Art. 37. Ochrona przed torturowaniem bądź okrutnym, nieludzkim czy poniżającym traktowaniem:

Jeśli złamiesz prawo, nikt nie może traktować cię z okrucieństwem, umieścić w jednej celi z dorosłymi, czy też odmawiać ci prawa do kontaktu z rodziną.

Art. 38. Ochrona przed konfliktem zbrojnym:

Jeśli nie masz piętnastu lat (lub osiemnastu w większości państw europejskich), nikt nie może wcielić cię do armii lub zmusić do jakiegokolwiek bezpośredniego uczestnictwa w działaniach wojennych. Dzieciom przebywającym w rejonie konfliktu zbrojnego przysługuje szczególna ochrona.

Art. 39. Prawo do rehabilitacji:

Jeśli jesteś ofiarą zaniedbania, wyzysku, wykorzystania albo torturowania, lub też siedzisz w więzieniu, masz prawo do szczególnej pomocy w odzyskaniu zdrowia fizycznego i psychicznego, jak również pomocy, by na nowo stać się pełnoprawnym członkiem społeczeństwa.

Art. 40. Młodociani przestępcy:

Jeśli oskarżono cię o złamanie prawa, masz prawo do takiego traktowania, które uszanuje twoją godność. Przysługuje ci pomoc prawna, a jeśli już trafisz przed sąd, to można skazać cię tylko za bardzo poważne przestępstwa.

Art. 41. Poszanowanie wyższych standardów praw człowieka:

Jeśli prawa twojego kraju bardziej sprzyjają dzieciom, niż postanowienia tej Konwencji, to wówczas one właśnie mają zastosowanie.

Art. 42. Szerzenie wiedzy o konwencji:

Państwo powinno zadbać o to, by wszyscy rodzice, dzieci i instytucje zapoznały się z postanowieniami tej konwencji.

Art. 43–54. Zobowiązania państw:

Te postanowienia niniejszej konwencji tłumaczą, jak dorośli i władze państwowe powinni ze sobą współpracować na rzecz zapewnienia dzieciom wszystkich należnych im praw.

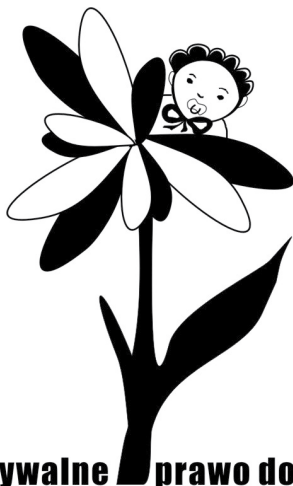
Źródło:

KOMPASIK. Edukacja na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi, pod red. N. Flowers, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2009, s. 300–302

Polecenia

- A. Wyjaśnij, dlaczego dziecko powinno podlegać szczególnej ochronie.
- B. Wyjaśnij, jakie prawa, obowiązki i powinności spoczywają na rodzicach w procesie urzeczywistniania praw dziecka.
- C. Wyszukaj w mediach informacje o naruszaniu praw dziecka w Polsce.
- D. Poinformuj, do kogo dzieci mogą się zwrócić z prośbą o pomoc, jeśli są przekonane o naruszeniu ich praw?

5.5. Wybrane prawa dziecka – rysunki

Grafiki autorstwa Katarzyny Nyczke

Polecenia

- A. Wyjaśnij, jak w praktyce korzystasz z przedstawionych graficznie praw dziecka.
- B. Rozróżnij zaprezentowane na rysunkach prawa: osobiste, polityczne, socjalne, kulturalne.
- C. Omów trzy przykłady łamania przedstawionych na rysunkach praw dziecka w świecie współczesnym.
- D. Przygotuj plakat ilustrujący problem łamania praw dziecka we współczesnym świecie.

IV.6. PRAWA CZŁOWIEKA

Wybór i opracowanie materiałów źródłowych:

Agata Popielarz

*nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie
w Gimnazjum w Resku*

Janusz Korzeniowski

*nauczyciel konsultant ds. edukacji obywatelskiej
w Zachodniopomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli*

TEMAT LEKCJI	TYTUŁ TEKSTU ŹRÓDŁOWEGO
<i>Instytucje i środki ochrony praw człowieka w Polsce</i>	<ul style="list-style-type: none">• Rzecznik Praw Obywatelskich (IV.6.1.)• Europejski Trybunał Praw Człowieka – pytania i odpowiedzi (IV.6.2.)
<i>Działalność organizacji pozarządowych na rzecz praw człowieka</i>	<ul style="list-style-type: none">• O Amnesty International (IV.6.3.)• Organizacje pozarządowe a ochrona praw człowieka (VI.6.4.)
<i>Przeciwdziałanie uprzedzeniom i nietolerancji</i>	
<i>Przestrzeganie praw człowieka</i>	

6.1. Rzecznik Praw Obywatelskich

KIM JEST RZECZNIK?

Rzecznik Praw Obywatelskich jest konstytucyjnym, niezależnym od innych organów i niezawisłym w swojej działalności, organem ochrony prawnej, który działa na podstawie art. 208–212 Konstytucji oraz ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. (jt. Dz.U. z 2001 r. nr 14 poz. 147). Jest powołany przez Sejm, za zgodą Senatu na okres 5 lat.

Podstawowym zadaniem Rzecznika jest stanie na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji i innych przepisach prawa. Zadanie to Rzecznik realizuje przez badanie, czy na skutek działania lub zaniechania organów, organizacji albo instytucji zobowiązanych do przestrzegania i realizacji wolności człowieka i obywatela nie nastąpiło naruszenie prawa oraz zasad współżycia i sprawiedliwości społecznej i – w razie stwierdzenia takiego naruszenia – podejmowanie stosownych działań.

Rzecznikowi w realizacji jego zadań pomagają zastępcy oraz Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich.

KTO MOŻE ZWRACAĆ SIĘ DO RZECZNIKA O POMOC?

W myśl art. 80 Konstytucji każdy ma prawo wystąpienia – na zasadach określonych w ustawie – do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej. Oznacza to, że o pomoc do Rzecznika może zwrócić się obywatel polski, cudzoziemiec, który znajduje się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej, oraz osoba prawna, a nawet jednostka organizacyjna niemająca tej osobowości, jeśli tylko w myśl przepisów może być podmiotem praw i obowiązków, a także organizacja obywateli i organ samorządu.

Rzecznik może podjąć czynności także z własnej inicjatywy, m.in. na skutek informacji zamieszczonej w środkach masowego przekazu oraz wniosku Rzecznika Praw Dziecka.

RZECZNIK I JEGO BIURO

- sprawdza fakty, powołane przez skarżącego, przy czym czyni to sam lub może zwrócić się z wnioskiem o zbadanie sprawy do innego organu kontrolnego;
- może zbadać sprawę na miejscu oraz zażądać akt sprawy lub informacji o stanie sprawy od każdej instytucji;
- po zbadaniu sprawy i stwierdzeniu, że prawa i wolności człowieka i obywatela zostały naruszone, kieruje wystąpienie do właściwego organu, organizacji lub instytucji, w których działalności takie naruszenie nastąpiło lub do organu nadrzędnego o usunięcie naruszenia;
- może wystąpić do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności ustawy z Konstytucją i ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi albo o zbadanie zgodności przepisów aktów niższego rzędu z aktami wyższego rzędu; z analogicznym wnioskiem co do zgodności aktu prawa miejscowego z aktami wyższego rzędu Rzecznik może wystąpić do wojewódzkiego sądu administracyjnego;
- choć Rzecznik sam inicjatywy ustawodawczej nie ma, może wystąpić do właściwych organów z wnioskiem o podjęcie inicjatywy ustawodawczej lub o wydanie albo zmianę aktu prawnego niższego rzędu;
- ma prawo wniesienia kasacji w sprawie karnej do Sądu Najwyższego;

- podstawą kasacji może być jedynie stwierdzenie, że nastąpiło rażące naruszenie prawa przez sądy;
- kasacja w sprawie karnej nie może być wniesiona wyłącznie z powodu niewspółmierności kary;
- może zażądać wszczęcia postępowania w sprawie cywilnej, a także wziąć udział w każdym toczącym się już postępowaniu cywilnym, składać skargi kasacyjne do Sądu Najwyższego;
- może żądać wszczęcia postępowania administracyjnego, brać udział w postępowaniu administracyjnym na prawach przysługujących prokuratorowi oraz wnieść skargę do sądu administracyjnego na akty i czynności organu administracji publicznej, oraz wnieść skargę kasacyjną od orzeczenia wojewódzkiego sądu administracyjnego do Naczelnego Sądu Administracyjnego;
- może zażądać wszczęcia przez uprawnionego oskarżyciela postępowania przygotowawczego w sprawie karnej o przestępstwo ścigane z urzędu;
- może wystąpić z wnioskiem o ukaranie za wykroczenie, a także uchylenie przez sąd prawomocnego orzeczenia w sprawie o wykroczenie;
- ma prawo wystąpienia do sądu o stwierdzenie nieważności orzeczenia wydanego przez organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organów pozasądowych w sprawach osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego;
- Rzecznik przy załatwieniu spraw nie jest związany terminami wynikającymi z kodeksu postępowania administracyjnego. Na odmowę podjęcia przez niego czynności nie przysługuje żaden środek odwoławczy.

CZEGO RZECZNIK NIE MOŻE

Możliwości Rzecznika są ograniczone zakresem jego kompetencji. Wszystkie interwencje Rzecznika są uzależnione od wyników analizy okoliczności sprawy i ustalenia, czy zostały naruszone przepisy prawa oraz, że okoliczności te istotnie wymagają ingerencji Rzecznika.

RZECZNIK

- nie zastępuje organów administracji lub wymiaru sprawiedliwości w załatwianiu sprawy co do jej istoty (rozstrzygnięcia) należącej do ich kompetencji;
- nie podejmuje sprawy, w której nie wypowiedziały się jeszcze właściwe organy i instytucje;
- nie zajmuje się problemem, gdy np. sprawę rozpatrzono odmownie, a osoba, której sprawa dotyczy nie odwołała się do organu wyższej instancji i od razu zwróciła się z pismem do Rzecznika, pomimo, że służą jej środki ochrony praw;
- nie stosuje prawa łaski;
- nie przydziela mieszkań, leków, pieniędzy;
- nie rozpatruje sporów między obywatelami, podlegających rozpoznaniu przez sądy;
- nie bierze udziału w sporach zbiorowych o interesy, np. w sprawie podwyżki wynagrodzenia dla określonej grupy pracowników;
- nie podejmuje spraw, gdy brak dowodów, że zaistniało naruszenie wolności lub prawa;
- nie interweniuje, gdy sprawa toczy się bez opóźnień w sądzie lub organie administracji, ani nie ingeruje w niezawisłość sędziowską, np. w ocenę dowodów przez sąd;
- nie może wszczynać postępowania prawnego, jeżeli przewidziany w ustawie termin do takiego wszczęcia upłynął;
- nie rozpatruje anonimów.

NALEŻY WIEDZIEĆ, ŻE

Wszystkie listy kierowane do Rzecznika są uważnie czytane. Rozpatrywane są też wszystkie skargi zgłoszone ustnie w czasie dyżurów w Biurze Rzecznika. Dla ułatwienia pracy, a także przyspieszenia rozpatrzenia sprawy, w wystąpieniu do Rzecznika należy: a) podać imię, nazwisko i adres, pod który należy kierować korespondencję, b) dokładnie wskazać, czego dotyczy sprawa oraz podać w sposób zwięzły i jasny argumenty wykazujące naruszenie wolności lub prawa. Do każdego pisma należy dołączyć niezbędne dokumenty (kopie lub odpisy), które skarżący posiada.

UWAGA

Zanim list zostanie wysłany do Rzecznika, dobrze jest jeszcze raz przeanalizować, czy na pewno wyczerpane zostały wszystkie możliwości załatwienia sprawy we właściwym trybie i czy chodzi o rzeczywiste naruszenie wolności lub praw obywatelskich. W razie wątpliwości, warto poradzić się adwokata lub radcy prawnego ewentualnie w miejscowym biurze porad obywatelskich, lub tzw. klinice prawa przy wydziałach prawa uniwersytetów lub niektórych wyższych uczelni typu administracyjnego udzielających porad osobom niezamożnym.

Jeśli Rzecznik otrzymuje sprawy, w których nie ma podstaw do podjęcia działań, opóźnia to zajęcie się sprawami, w których działanie Rzecznika jest konieczne. Ktoś potrzebujący naprawę pomocy może więc na tym ucierpieć. Rzecznik nie może zapewnić, że każdą sprawę podejmie. Zapewnia jednak, że każda sprawa zostanie wnikliwie rozpatrzona, zaś osoba zainteresowana otrzyma odpowiedź na swoje wystąpienie.

Źródło:

<http://www.rpo.gov.pl/wniosek/>

Polecenia

- A. Wymień trzy najważniejsze zadania i obowiązki Rzecznika Praw Obywatelskich.**
- B. Przedstaw rodzaje informacji, jakich może oczekiwać obywatel od Rzecznika.**
- C. Zapoznaj się z rocznym sprawozdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich i wskaż najważniejsze obszary jego działalności.**

6.2. Europejski Trybunał Praw Człowieka – pytanie i odpowiedzi

PYTANIA I ODPOWIEDZI

CO TO JEST EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA?

Europejski Trybunał Praw Człowieka jest międzynarodowym sądem, którego siedziba znajduje się w Strasburgu. Składa się z sędziów w liczbie równej liczbie państw członkowskich Rady Europy, które ratyfikowały *Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* – obecnie jest ich czterdzieści siedem. Sędziowie Trybunału działają we własnym imieniu i nie reprezentują żadnego państwa. Przy rozpatrywaniu skarg Trybunał jest wspomagany przez Kancelarię składającą się głównie z prawników (zwanych też sekretarzami prawnymi) pochodzących ze wszystkich państw członkowskich Rady Europy. Sekretarze działają we własnym imieniu, niezależnie od kraju ich pochodzenia. Nie reprezentują osób składających skargi ani państw będących stronami Konwencji.

CZYM ZAJMUJE SIĘ EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA?

Trybunał odpowiada za przestrzeganie *Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*. Jego zadaniem jest zapewnienie, by państwa członkowskie przestrzegały praw i gwarancji ustanowionych przez Konwencję. Czyni to, rozpatrując sprawy (tzw. skargi) składane przez osoby indywidualne, a czasem przez państwa będące stronami Konwencji. Jeżeli Trybunał uzna, że państwo członkowskie naruszyło jedno lub kilka wspomnianych praw lub gwarancji, wydaje wyrok. Wyroki Trybunału są wiążące dla pozwanych państw, które zobowiązane są je wykonać.

KIEDY MOGĘ WNIĘĆ SKARGĘ DO EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA?

Możesz wnieść skargę do Trybunału, jeżeli uznasz, że osobiście i bezpośrednio zostałeś ofiarą naruszenia praw i gwarancji zawartych w Konwencji lub jej protokołach. Naruszenie to musi być popełnione przez jedno z państw, które zobowiązało się przestrzegać praw zawartych w Konwencji.

JAKIE WARUNKI MUSZĘ SPEŁNIĆ, BY MÓC ZŁOŻYĆ SKARGĘ?

Jakie warunki dotyczą mnie osobiście?

- Nie musisz być obywatelem jednego z państw członkowskich Rady Europy. Natomiast naruszenie Konwencji, na które się skarżysz, musi być popełnione przez państwo, które ratyfikowało Konwencję, w ramach obowiązującej jej jurysdykcji, co zwykle oznacza – na jego terytorium.
- Możesz być osobą prywatną lub osobą prawną, tj. posiadającą status np. przedsiębiorstwa lub stowarzyszenia.
- Musisz być osobiście i bezpośrednio ofiarą naruszenia Konwencji, które zarzucasz. Nie możesz złożyć ogólnej skargi na przepis lub działanie, na przykład dlatego, że wydają się niesprawiedliwe; nie możesz też złożyć skargi w imieniu innych osób (chyba że osoby te są jasno określone i jesteś ich oficjalnym pełnomocnikiem).

Czy w pierwszej kolejności należy zastosować jakąś procedurę w sądach krajowych?

- **Tak. Musisz wykorzystać wszystkie dostępne w danym państwie środki odwoławcze, które mogłyby poprawić sytuację, na którą się skarżysz** (zwykle oznacza to złożenie skargi we właściwym sądzie w kraju, następnie wniesienie apelacji – o ile jest możliwa w danym przypadku, a nawet dalszej apelacji do sądu najwyższej instancji, takiego jak Sąd Najwyższy lub Trybunał Konstytucyjny – o ile istnieje taka możliwość).
- Samo wykorzystanie tych środków prawnych nie wystarcza. Odwołując się od decyzji sądów krajowych, musisz rzeczywiście sformułować zarzuty naruszenia praw gwarantowanych przez Konwencję.
- Na wniesienie skargi do Trybunału masz tylko **sześć miesięcy** od daty ostatecznej decyzji na poziomie krajowym (ogólnie mówiąc – od wyroku sądu najwyższej instancji). Po upływie tego okresu Twoja skarga **nie może** być przyjęta przez Trybunał.

Przeciw komu mogę złożyć skargę?

- Przeciwko jednemu lub kilku państwom zobowiązanym do przestrzegania Konwencji, które to państwa Twoim zdaniem naruszyły prawa zawarte w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (poprzez jedno lub więcej działań lub zaniechanie bezpośrednio Ciebie dotyczące).
- Zaskarżone działania lub środki musiały być podjęte przez organy władzy publicznej w odnośnym państwie/państwach (na przykład przez sąd lub administrację).
- Trybunał nie rozpatruje skarg przeciwko osobom fizycznym lub organizacjom prywatnym, takim jak prywatne przedsiębiorstwa.

Czego może dotyczyć skarga?

- Skarga musi dotyczyć jednego z praw zawartych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Zarzucane naruszenia mogą dotyczyć szerokiego spektrum spraw, takich jak: tortury i złe traktowanie więźniów, zasadność pozbawienia wolności, uchybienia w postępowaniu cywilnym lub karnym, dyskryminacja w korzystaniu z praw zawartych w Konwencji, ograniczenia praw rodzicielskich, brak poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, brak poszanowania mieszkania oraz korespondencji, ograniczenia w wyrażaniu opinii lub przekazywaniu i otrzymywaniu informacji, wolność uczestniczenia w zgromadzeniach lub demonstracjach, wydalenie i ekstradycja, konfiskata mienia oraz wywłaszczenie.
- Nie możesz złożyć skargi na naruszenie praw gwarantowanych przez inny dokument prawny niż *Europejska Konwencja Praw Człowieka*, jak np. *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka* lub *Karta Praw Podstawowych*. [...]

CO MOGĘ UZYSKAĆ PRZEZ WNIESIENIE SKARGI?

Jeżeli Trybunał uzna, że doszło do naruszenia Konwencji, może przyznać Ci „słuszne zadośćuczynienie” – kwotę pieniężną jako odszkodowanie za określone straty. Trybunał może też zażądać od odnośnego państwa zwrotu wydatków poniesionych przez Ciebie na prowadzenie sprawy. Jeżeli Trybunał uzna, że w Twojej sprawie nie doszło do naruszenia Konwencji, nie będziesz musiał pokryć żadnych dodatkowych kosztów, jakie ponosi pozwane państwo.

Prosimy zauważyć, że:

- Trybunał nie jest upoważniony do unieważnienia decyzji władz krajowych lub uchylecia krajowych przepisów prawnych.
- Trybunał nie odpowiada za wykonanie swych wyroków. W momencie wydania wyroku odpowiedzialność przechodzi na Komitet Ministrów Rady Europy, którego zadaniem jest nadzorowanie wykonania wyroków i zapewnienie, aby zasądzone odszkodowanie zostało wypłacone.

Źródło:

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/B20035A1-8126-4A5F-AF49-2B10124ACB5F/0/POL_Questions_and_answers.pdf

Polecenia

- A. Wymień najważniejsze warunki dopuszczalności skargi do ETPCZ.**
- B. Wyszukaj orzeczenie ETPCZ w sprawie zadośćuczynienia dla obywatela RP i określ, jakie prawa człowieka zostały w tym przypadku naruszone.**
- C. Uzasadnij znaczenie ETPCZ w Strasburgu.**

6.3. O Amnesty International

Amnesty International jest ogólnosiwiatowym ruchem ludzi działających na rzecz praw człowieka. Członkowie organizacji dobrowolnie poświęcają swój czas i energię, solidaryzując się z ofiarami przypadków naruszeń praw człowieka.

Podstawową formą działalności Amnesty International jest prowadzenie kampanii. Amnesty International bada, dokumentuje i publikuje raporty o przypadkach naruszeń praw człowieka, ale na tym praca się nie kończy. Członkowie Amnesty International podejmują praktyczne i skuteczne kroki w celu powstrzymania tych naruszeń!

Amnesty International jest zorganizowana w taki sposób, aby umożliwić zwykłym ludziom wypowiedzenie się na rzecz osób zagrożonych naruszeniem praw człowieka. Podstawą działalności Amnesty International jest międzynarodowa solidarność. Członkowie organizacji pochodzą z wielu różnych kultur i mają różne poglądy, jednak jednoczy ich chęć działania na rzecz świata, w którym przestrzegane będą prawa każdego człowieka.

Działalność Amnesty International ma zasięg globalny. Organizacja jest zaangażowana w obronę praw człowieka na całym świecie. Podejmujemy działania w sprawie różnorodnych przypadków naruszeń praw człowieka, dokonywanych przez wszystkie władze, bez względu na to, czy ofiary aktualnie znajdują się w centrum zainteresowania mediów, czy też ich cierpienia są ignorowane.

Członkowie Amnesty International wierzą w skuteczną działalność na rzecz konkretnych osób. Nasze badania, kampanie, wysiłki podejmowane są po to, by zmienić prawo czy politykę. Naszym apelem i listom przyświeca idea polepszenia losu konkretnych kobiet, mężczyzn i dzieci. Nawet mając do czynienia z potwornymi zbrodniami na masową skalę, Amnesty International stara się przytaczać w swoich raportach przypadki indywidualnych ofiar i powoływać się na ich doświadczenia. **Ofiary to coś więcej niż statystyka. Ofiary mają nazwiska. Mają daty urodzenia. Mają swoje historie. I każda z nich ma prawo do sprawiedliwości.**

Amnesty International jest organizacją niezależną od wszelkich rządów, ideologii politycznych, religii czy ekonomicznych grup interesu. Nie popieramy ani też nie potępiamy jakichkolwiek rządów czy systemów politycznych, niekoniecznie też podzielamy poglądy osób, o prawa których walczymy. Aby zapewnić sobie ową niezależność, Amnesty International nie przyjmuje środków pieniężnych ani od rządów ani od partii politycznych na działania związane z dokumentowaniem naruszeń praw człowieka i podejmowaniem działań przeciwko takim naruszeniom. Amnesty International jest finansowana wyłącznie ze składek członkowskich oraz z ofiarności publicznej.

Amnesty International w Polsce. Stowarzyszenie Amnesty International Polska powstało w 1989 r., a w czerwcu 1990 r. zostało zarejestrowane w Sądzie Wojewódzkim w Gdańsku w 1990 r. [...] Amnesty International Polska od 1991 r. rozpoczęło w sposób zorganizowany uczestniczenie w światowych kampaniach Amnesty International i podejmowanie edukacji na rzecz praw człowieka.

Źródło:

<http://amnesty.org.pl/poznaj-nas/o-amnesty/o-amnesty-international.html>

Polecenia

- A. Jakim rodzajem organizacji pozarządowej jest Amnesty International Polska?**
- B. Wymień podstawowe formy działalności AI.**
- C. Wyszukaj i przedstaw cele, trzech aktualnie prowadzonych przez AI kampanii na rzecz ochrony praw człowieka.**
- D. Przedstaw możliwości włączenia się młodzieży w działalność AI.**
- E. W zespołach przygotujcie i przedstawcie na zajęciach lekcyjnych informacje o aktualnych kampaniach na rzecz ochrony praw człowieka, podejmowanych przez wybrane polskie organizacje pozarządowe.**

6.4. Organizacje pozarządowe broniące praw człowieka

ZADANIE I

Podzielcie się na pięć grup, przeczytajcie fragmenty tekstów dotyczące działalności wybranych organizacji pozarządowych. Następnie na ich podstawie, udzielcie odpowiedzi na zamieszczone poniżej polecenia.

A. Jakie są najważniejsze cele i zadania tej organizacji?

B. Określ, jakiego rodzaju jest ta działalność (promocja praw człowieka, pomoc humanitarna, monitoring przejawów łamania praw człowieka)?

C. Na podstawie tekstu przedstaw konkretne akcje, działania podjęte przez organizację oraz wykaż ich znaczenie.

Grupa I

Human Rights Watch (HRW) – pozarządowa organizacja zajmująca się ochroną praw człowieka. Zajmuje się monitorowaniem przestrzegania praw człowieka w różnych rejonach świata. Skupia się przede wszystkim na obronie wolności słowa i przekonań, zwalczaniu cenzury, zapewnieniu oskarżonym prawa do uczciwego procesu i ewentualnego azylu, przeciwdziałaniu zabójstwom politycznym, zapobieganiu torturom i arbitralnemu pozbawianiu wolności, ochronie praw kobiet (w tym prawa do aborcji) i praw dziecka, zwalczaniu przekazywania broni reżimom i partyzantom naruszającym prawa człowieka. HRW nie jest organizacją członkowską; skupia się na lobbingu i pracy z mediami.

Źródło:

http://pl.wikipedia.org/wiki/Human_Rights_Watch

Organizacja Human Rights Watch (HRW) bije na alarm w opublikowanym (16.04.09) raporcie „Służba dla życia: represje państwowe i nieograniczony pobór wojskowy w Erytrei” Raport (...) porusza tematy dotyczące: łamania praw człowieka, sytuacji erytrejskich uchodźców, szeroko pojętej pozycji Erytrei na arenie międzynarodowej, jak również przedstawia rys historyczny kraju.

Raport bazuje na badaniach prowadzonych okresie czasu od września 2008 do stycznia 2009 roku. W trosce o bezpieczeństwo swoich pracowników, HRW zrealizowała większość badań poza granicami Erytrei – opierając się na wywiadach przeprowadzonych z erytrejskimi uchodźcami, ubiegającymi się o azyl m.in. w państwach takich jak Wielka Brytania, Włochy, Dżibuti czy Turcja.

„Kraje, które przyjmują uchodźców z Erytrei powinny upewnić się, że zostanie im zapewniona odpowiednia pomoc.(...) W żadnym wypadku nie powinno się odsyłać uchodźców do Erytrei, ponieważ jest niemal pewne, że czeka tam na nich więzienie i tortury tylko za to, że zdecydowali się opuścić kraj” – powiedział Georgette Gagnon, dyrektor afrykańskiego działu HRW.

W dziedzinie łamania praw człowieka raport porusza m.in. kwestie ograniczeń w zakresie wolności słowa, wyznania, swobodnego przepływu osób i informacji. Traktuje także o nieuzasadnionych aresztowaniach, torturach, przymusowym poborze do wojska. Niestety, swoista lista zarzutów wobec rządu Erytrei jest dłuższa.

HRW na łamach raportu apeluje także do Unii Europejskiej (UE), Stanów Zjednoczonych, ONZ i Unii Afrykańskiej, aby starały się koordynować sytuację w Erytrei w ten sposób, aby ich działania przyczyniały się do postępu w dziedzinie przestrzegania praw człowieka w tym kraju.

(Service for Life: State Repression and Indefinite Conscription in Eritrea).

Źródło: „Gazeta Wyborcza”

Grupa II

Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca – międzynarodowy ruch humanitarny, stworzony, aby chronić ludzkie zdrowie i życie, zapewniać szacunek dla istoty ludzkiej, oraz by łagodzić i zapobiegać ludzkiemu cierpieniu, odrzucając jednocześnie dyskryminację opartą na pochodzeniu narodowościowym, rasowym, klasowym, przekonaniach religijnych, czy politycznych.

Źródło:

http://pl.wikipedia.org/wiki/Mi%C4%99dzynarodowy_Ruch_Czerwonego_Krzy%C5%BCa_i_Czerwonego_P%C3%B3%C5%82ksi%C4%99%C5%BCyca

Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK) zaniepokojony humanitarnymi konsekwencjami działań wojennych w Iraku, a szczególnie wpływem operacji wojskowych na sytuację ludności cywilnej, wzywa strony walczące do ścisłego przestrzegania zasad międzynarodowego prawa humanitarnego. Ich istotą jest ochrona życia i integralności cielesnej osób, które nie biorą udziału w działaniach wojennych.

Gdziekolwiek pojawia się potrzeba niezależnego i bezstronnego działania, MKCK zgodnie ze swym mandatem oferuje wsparcie. Opiera się przy tym na obowiązku stron walczących ułatwienia MKCK dostępu do wszystkich osób wymagających ochrony i pomocy.

MKCK przypomina wszystkim państwom – stronom konwencji genewskich o obowiązku przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego, a także ciążącym na nich obowiązku kontroli jego przestrzegania. Głównym celem międzynarodowego prawa humanitarnego jest minimalizowanie skutków wojny w odniesieniu do osób, które nie biorą udziału w działaniach wojennych, ochrona ich życia i integralności cielesnej.

Podstawową zasadą prawa humanitarnego jest wymóg traktowania we wszystkich okolicznościach osób nie biorących udziału w działaniach wojennych w sposób humanitarny. Ataki na ludność cywilną są zabronione, jak również ataki dokonywane bez rozróżnienia między celami wojskowymi a ludnością i obiektami cywilnymi. Strony walczące są zobowiązane do podjęcia wszelkich kroków w celu uniknięcia i minimalizowania ofiar wśród ludności cywilnej i jej dóbr.

Znaki czerwonego krzyża i czerwonego półksiężyca muszą być szanowane przez wszystkie strony konfliktu. Zatrzymani kombatanci (uczestnicy działań zbrojnych) i cywile muszą być oszczędzani i chronieni – traktowani zgodnie z normami zawartymi w konwencjach genewskich.

Humanitaryzm to fundamentalna zasada całego Międzynarodowego Ruchu Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca. MKCK i Ruch robią wszystko co w ich mocy, by wartości humanitarne były respektowane w czasach konfliktów zbrojnych. Polski Czerwony Krzyż przyłącza się do apelu MKCK. Jako organizacja

zajmująca się polepszeniem losu osób cierpiących, wzywa do przestrzegania norm prawa humanitarnego, stanowi to bowiem punkt wyjścia do ochrony i niesienia pomocy wszystkim ofiarom wojny.

Pragnie zwrócić uwagę opinii publicznej na kwestie związane z przestrzeganiem norm międzynarodowego prawa humanitarnego i poszanowaniem, w czasie konfliktów zbrojnych, humanitarnych wartości.

Źródło:

<http://wiadomosci.ngo.pl/wiadomosci/40425.html>

Grupa III

Amnesty International jest organizacją pozarządową, która koncentruje się na dokładnym, szybkim, nieprzerwanym ujawnianiu przypadków naruszeń praw człowieka. Systematyczne i bezstronne badania umożliwiają odkrycie faktów w poszczególnych przypadkach naruszeń praw człowieka. Wyniki są publikowane, mobilizują opinię publiczną do wywierania nacisków na władze państwowe, aby zaprzestały naruszania praw człowieka. Członkowie AI prowadzą kampanie na rzecz osiągnięcia takich zmian, jak uwolnienie więźniów sumienia, zmiana wyroku śmierci, zmiany prawa oraz podnoszenie świadomości o prawach człowieka.

Źródło: Prawa człowieka. Edukacja. Działanie, CODN, Warszawa 2002

Amnesty International jest ogólnosiwiatowym ruchem ludzi działających na rzecz praw człowieka. Członkowie organizacji dobrowolnie poświęcają swój czas i energię, solidaryzując się z ofiarami przypadków naruszeń praw człowieka.

Podstawową formą działalności Amnesty International jest prowadzenie kampanii.

Amnesty International bada, dokumentuje i publikuje raporty o przypadkach naruszeń praw człowieka, ale na tym jej praca się nie kończy. Członkowie Amnesty International podejmują praktyczne i skuteczne kroki w celu powstrzymania tych naruszeń!

Amnesty International jest zorganizowana w taki sposób, aby umożliwić zwykłym ludziom wypowiedzenie się na rzecz osób zagrożonych naruszeniem praw człowieka. Podstawą działalności Amnesty International jest międzynarodowa solidarność. Członkowie organizacji pochodzą z wielu różnych kultur i mają różne poglądy, jednak jednoczy ich chęć działania na rzecz świata, w którym przestrzegane będą prawa każdego człowieka.

Działalność Amnesty International ma zasięg globalny. Organizacja jest zaangażowana w obronę praw człowieka na całym świecie. Podejmuje działania w sprawie różnorodnych przypadków naruszeń praw człowieka, dokonywanych przez wszystkie władze, bez względu na to, czy ofiary aktualnie znajdują się w centrum zainteresowania mediów, czy też ich cierpienia są ignorowane. Członkowie Amnesty International wierzą w skuteczną działalność na rzecz konkretnych osób.

Badania, kampanie, wysiłki podejmowane są po to, by zmienić prawo czy politykę. Apelom i listom przyświeca idea polepszenia losu konkretnych kobiet, mężczyzn i dzieci. Nawet mając do czynienia z potwornymi zbrodniami na masową skalę, Amnesty International stara się przytaczać w swoich raportach przypadki indywidualnych ofiar i powoływać się na ich doświadczenia.

Źródło:

<http://amnesty.org.pl/?id=601>

Grupa IV

Lekarze bez Granic – międzynarodowa organizacja pozarządowa utworzona przez grupę francuskich lekarzy. Organizacja powstała w wierze, że wszyscy ludzie mają prawo do opieki medycznej, i że to prawo jest ważniejsze niż granice państwowe. Lekarze z MSF ryzykują życie, by udzielać pomocy medycznej ludziom w strefach walk, które przedstawiciele innych organizacji, takich jak Międzynarodowy Czerwony Krzyż, dawno już opuścili z obawy o własne bezpieczeństwo. MSF dostarcza opieki medycznej zarówno w przypadkach nagłych (działania zbrojne, epidemie), jak i w przypadku endemii takich jak malaria.

Źródło:

http://pl.wikipedia.org/wiki/Lekarze_bez_Granic

Jedną z najbardziej znanych i skutecznie działających europejskich organizacji humanitarnych są „Lekarze Bez Granic” (MSF). Ta międzynarodowa organizacja pozarządowa utworzona została w 1971 r. przez grupę francuskich lekarzy.

Nazwę swą zawdzięcza przekonaniu założycieli, że wszyscy ludzie mają prawo do opieki medycznej i że to prawo jest ważniejsze niż granice państwowe. Wśród wyróżnień, jakie Lekarze Bez Granic otrzymali, była Pokojowa Nagroda Nobla w 1999 r.

Lekarze Bez Granic działają w ponad 80 państwach całego świata, w szczególności w krajach Trzeciego Świata oraz krajach ogarniętych wojną. MSF zapewnia pomoc lekarską w przypadkach nagłych, takich jak działania zbrojne, epidemie, klęski żywiołowe.

Często lekarze ryzykują życiem, żeby zaopiekować się chorymi w strefach walk, które przedstawiciele innych organizacji opuścili ze względu na własne bezpieczeństwo, np. w Iraku. Lekarze Bez Granic często protestują na forum ONZ przeciw zbrodniom wojennym w imieniu ludności pozbawionej własnej reprezentacji, np.: Czeczenii, Kosowa.

Organizacja udziela również pomocy medycznej w przypadkach endemii – czyli stałego występowania określonej choroby zakaźnej lub niezakaźnej wśród ludności ograniczonego terenu. MSF walczy z gruźlicą, śpiączką, malarią, żółtą febrą, odrą, cholera, zapaleniem opon mózgowych, AIDS. Ekipy MSF niosą także pomoc medyczną w obozach dla uchodźców, np.: w Sudanie, Czeczenii. Od niedawna MSF zajmuje się pomocą dla ludzi najbardziej potrzebujących, niepełnosprawnych umysłowo i fizycznie, starych i bezdomnych w krajach byłego Związku Radzieckiego i Europy Wschodniej, m.in.: w Armenii, Rosji i Rumunii.

Pracownicy organizacji oraz wolontariusze stawiają na skuteczność i stosują niekonwencjonalne sposoby niesienia pomocy, o ile zachodzi taka potrzeba. Przykładem może być przeprowadzona w ciągu ostatnich pięciu miesięcy akcja leczenia malarii w południowym Sudanie. Ekipy MSF miały problem z dotarciem samochodami do chorych w regionie zalanym całkowicie przez wyjątkowo obfite opady związane z porą deszczową. Stworzono więc „ruchome kliniki” złożone z dwóch osób – pielęgniarki i asystenta, którzy przemieszczali się na rowerach. Wyposażenie zespołu składało się ze sprzętu diagnostycznego oraz leków umożliwiających udzielenie pomocy 400 chorym w ciągu 4–5 dni. W sumie powstało 15 ekip, które w czasie swoich przejazdów przez osady niosły pomoc setkom ludzi. W ten sposób objęto leczeniem prawie 50 tys. osób.

Źródło:

http://www.pomagamy.pl/numery/13/lekarze_bez_granic.htm

Grupa V

Caritas Polska jest instytucją charytatywną Konferencji Episkopatu Polski. Udziela pomocy różnej i długofalowej, materialnej i finansowej osobom bezrobotnym, bezdomnym, chorym, starszym, dzieciom z rodzin ubogich a także imigrantom i uchodźcom. Caritas udziela również pomocy humanitarnej ofiarom wojen, kataklizmów i nieszczęść naturalnych poza granicami Polski. Caritas utworzyła profesjonalne placówki opiekuńczo-wychowawcze, przygotowała i wdrożyła kilka programów ukierunkowanych zarówno na pomoc krajową (organizacja zimowego i letniego wypoczynku dla dzieci z ubogich rodzin, Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom, Jałmużna Wielkopostna, Kromka Chleba, Program Skrzydła, Okno życia) i zagraniczną (Adopcja na odległość).

Źródło:

[http://pl.wikipedia.org/wiki/Caritas_\(organizacja\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Caritas_(organizacja))

Caritas International to jedna z największych organizacji charytatywnych. Udziela pomocy różnej i długofalowej, materialnej i finansowej osobom bezrobotnym, bezdomnym, chorym, starszym, dzieciom z rodzin ubogich a także imigrantom i uchodźcom. Caritas udziela również pomocy humanitarnej ofiarom wojen, kataklizmów i nieszczęść naturalnych.

Caritas Polska ściśle współpracuje z międzynarodowymi agendami organizacji. Bardzo aktywnie włącza się w pomoc w sytuacji tragedii. (...) Przekazała 50 tys. złotych dla rodzin ofiar i poszkodowanych w wypadku w Kopalni Wujek-Śląsk w Rudzie Śląskiej. Dyrektor Caritas Polska ksiądz prałat Marian Subocz wyraził solidarność z rodzinami ofiar i rannych. Zaapelował do ludzi dobrej woli o włączenie się w niesienie pomocy wszystkim poszkodowanym. „Trzeba ich wesprzeć materialnie i duchowo, aby nie czuli się samotni. Okażmy ludzką solidarność” – podkreśla duchowny.

Źródło: Informacyjna Agencja Radiowa

Caritas w Polsce od wielu lat jest partnerem Ministerstwa Polityki Społecznej w programie „Bezdomność”. Środki ministerialne oraz wpłaty darczyńców pozwalają na prowadzenie różnego rodzaju akcji pomocowych na rzecz bezdomnych. Przybierają one najczęściej formy organizacji placówek typu (schroniska, domy dla samotnych matek, noclegownie) oraz jadłodajnie, punkty pomocy medycznej, rzeczowej.

Caritas Polska rozpoczęła realizację projektu Pre-integracja azylantów oraz integracja cudzoziemców z pobytem tolerowanym i statusem uchodźcy.

Program Skrzydła z Carrefour to nie tylko codzienna pomoc dla 750 dzieci w 79 szkołach podstawowych w całym kraju. To również 120 inicjatyw lokalnych z udziałem tysięcy dzieci podejmowanych przez hipermarkety Carrefour i Caritas diecezjalne. Inicjatywy te obejmują: wycieczki, koncerty, odwiedziny w szpitalach dla dzieci, wyprawki szkolne, paczki świąteczne.

Od 2002 r. Caritas Polska organizuje kampanię społeczną „Kromka Chleba”, która jest odpowiedzialnością na pogłębiającą się pauperyzację społeczeństwa polskiego. Celem kampanii ma być zmiana świadomości społecznej i nastawienia w stosunku do osób bezdomnych, ubogich i marginalizowanych oraz pozyskanie produktów i środków finansowych na konkretną pomoc najbardziej potrzebującym.

Dary rzeczowe i pieniądze pozyskane w wyniku kampanii są sukcesywnie przeznaczane na dożywanie dzieci (Caritas codziennie dożywia ponad 100 tys. dzieci), pomoc dla dzieci i kobiet dotkniętych przemocą w rodzinie, pomoc bezdomnym, polegającą na zwiększeniu liczby miejsc w noclegowniach i zapewnieniu wyżywienia, aktywizację osób bezrobotnych oraz dofinansowanie świetlic socjoterapeutycznych i zakup leków.

Od 1994 r. Caritas rokrocznie, w okresie Adwentu, rozprowadza świece, których obecność na wigilijnym stole stała się tradycją w wielu polskich domach. Dochód z Wigilijnego Dzieła Pomocy Dzieciom przekazywany jest na pomoc dzieciom cierpiącym z powodu ubóstwa, niedożywienia, choroby, przemocy, braku miłości czy bezrobocia rodziców.

Szacuje się, że z powodu braków środków materialnych ok. 65% polskich dzieci jest zmuszonych spędzać wakacje w domu. Z myślą o nich, od 1990 r., rokrocznie organizowana jest Wakacyjna Akcja Caritas. Na organizowane przez Caritas kolonie wyjeżdża co roku ponad 100 tys. dzieci z rodzin najuboższych. Dla wielu z nich jest to jedyna szansa spędzenia wakacji poza miejscem zamieszkania i odreagowania trudnej sytuacji rodzinnej i społecznej.

Źródło:

<http://www.old.caritas.pl/news.php?id=4758&d=56>

ZADANIE II

Poniżej znajdują się zdjęcia nawiązujące do działań prowadzonych przez międzynarodowe organizacje pozarządowe. Na ich podstawie udziel odpowiedzi na pytania.

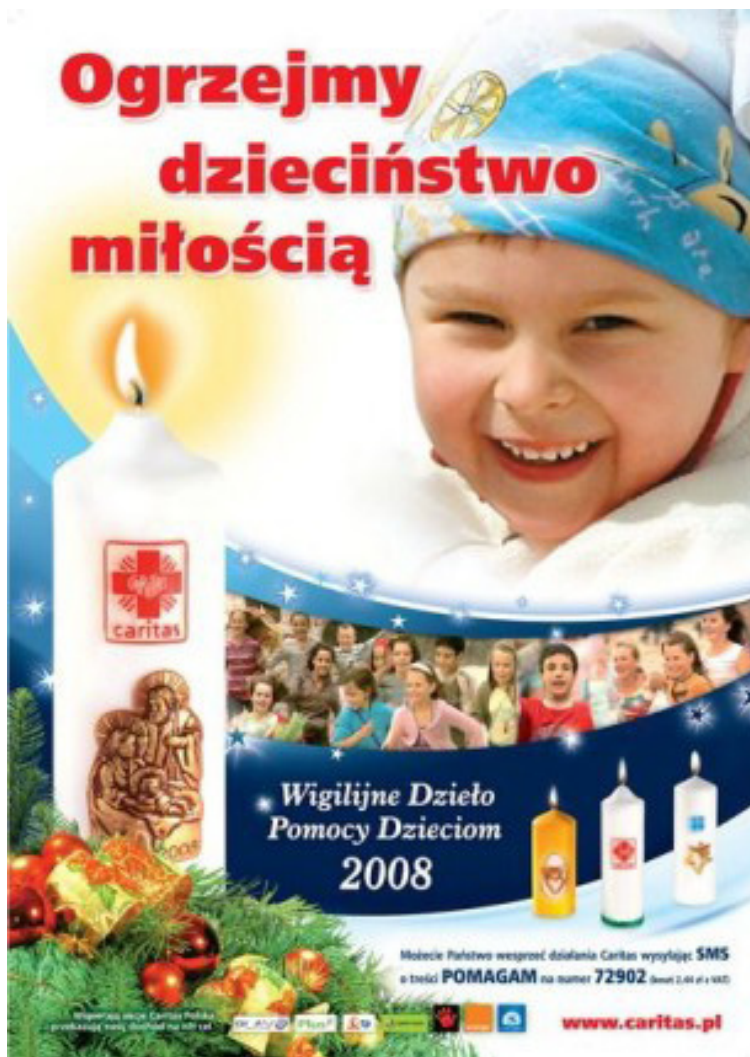
A

Źródło: www.msf.org

- Podaj nazwę prezentowanej organizacji.
- Przedstaw cele działania organizacji.
- Podaj dwie formy jej działania.

B

Źródło: ww.caritas.pl

- A. Podaj nazwę prezentowanej organizacji.
- B. Przedstaw cele działania organizacji.
- C. Podaj dwie formy jej działania.

C

Źródło: www.amnesty.org.pl

- A. Podaj nazwę prezentowanej organizacji.
- B. Przedstaw cele działania organizacji.
- C. Podaj dwie formy jej działania.

D

Źródło: www.ifrc.org

- A. Podaj nazwę prezentowanej organizacji.
- B. Przedstaw cele działania organizacji.
- C. Podaj dwie formy jej działania.